

ანგარიშის ფორმა №1

2020 წელს გაწეული სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის ანგარიში

უნივერსიტეტთან არსებული დამოუკიდებელი სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულების (ინსტიტუტის) სამეცნიერო ერთეულის დასახელება:

პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი

1. პროგრამული დაფინანსებით გათვალისწინებული სამეცნიერო-კვლევითი პროექტები

1.1.

№	გარდამავალი (მრავალწლიანი) პროექტის დასახელება მეცნიერების დარგისა და სამეცნიერო მიმართულების მითითებით	პროექტის დაწყების და დამთავრების წლები
1	2	3
	„ევროინტეგრაცია და ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების პრობლემები საქართველოში“	2015-2021
4. პროექტში ჩართული პერსონალი (თითოეულის როლის მითითებით)		

1. აბესაძე რამაზ – პროექტის ხელმძღვანელი და შემსრულებელი
2. პაპავა ვლადიმერ – შემსრულებელი, აკადემიკოსი
3. ბურდული ვახტანგ – შემსრულებელი, განყოფილების გამგე
4. ბერულავა გიორგი – შემსრულებელი, განყოფილების გამგე
5. კვარაცხელია მურმან – შემსრულებელი
6. ლაზარაშვილი თეა – შემსრულებელი, დირექტორის მოადგილე
7. ხუსკივაძე მამუკა – შემსრულებელი, განყოფილების გამგე
8. ჯავახიშვილი რევაზ – შემსრულებელი, განყოფილების გამგე
9. ბიბილაშვილი ნანა – შემსრულებელი
10. ბერიშვილი ხათუნა – შემსრულებელი
11. ბრეგვაძე გიორგი – შემსრულებელი
12. დათუნაშვილი ლინა – შემსრულებელი
13. დავლაშერიძე ნატალია – შემსრულებელი
14. კაკულია ეთერ – შემსრულებელი
15. ქავთარაძე თენგიზ – შემსრულებელი
16. ქისტაური ნუნუ – შემსრულებელი
17. ქველაძე ქეთევან – შემსრულებელი
18. ცუცქერიძე მარინე – შემსრულებელი
19. გოგოხია თემურ – შემსრულებელი
20. თოთლაძე ლია – შემსრულებელი
21. წერეთელი ზურაბ – შემსრულებელი
22. დვალისშვილი ლია – შემსრულებელი
23. თაფლაძე თამარ – შემსრულებელი
24. თეთრაული ციციხო – შემსრულებელი

- 25. მელაშვილი მედეა – შემსრულებელი
- 26. ნოზაძე ზურაბ – შემსრულებელი
- 27. ჟორჟიკაშვილი ნინო - შემსრულებელი
- 28. კურატაშვილი ქრისტინე – შემსრულებელი

გარდამავალი (მრავალწლიანი) კვლევითი პროექტის 2020 წლის ეტაპის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგების შესახებ ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

2020 წელს დამუშავდა შემდეგი გარდამავალი სამეცნიერო თემები

***

1. აბესაძე რამაზ. საქართველოს ინოვაციური პოლიტიკა და სისტემა. ნაშრომში გამოკვლეულია საქართველოში ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირებისათვის ინოვაციური პოლიტიკისა და ინოვაციური სისტემის ჩამოყალიბების არსებული მდგომარეობა და დასახულია მათი გაუმჯობესების გზები. შემოთავაზებულია საქართველოში ინოვაციური პოლიტიკისა და სისტემის განვითარების ძირითადი მიმართულებები. ნაშრომში გამოკვლეულია საქართველოში ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირებისათვის ინოვაციური პოლიტიკისა და ინოვაციური სისტემის ჩამოყალიბების არსებული მდგომარეობა და დასახულია მათი გაუმჯობესების გზები. შემოთავაზებულია საქართველოში ინოვაციური პოლიტიკისა და სისტემის განვითარების ძირითადი მიმართულებები. საზოგადოების პროგრესი განუყრელადაა დაკავშირებული ინოვაციებთან. მან განაპირობა არნახული პროგრესი ადამიანთა საქმიანობის ყველა სფეროსა და ყოფაცხოვრებაში. შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკური განვითარების პროცესი, ეს არის ინოვაციათა განხორციელების პროცესი ეკონომიკური სისტემის ყველა ელემენტში. ინოვაციური ეკონომიკა ეფუძნება ცოდნას, ინოვაციების ნაკადს. ტექნოლოგიების, ინფორმაციის, ინსტიტუციების, ადამიანისეული კაპიტალის, წარმოების ორგანიზაციის, პროდუქციისა და ა.შ. გამუდმებულ სრულყოფას, მეცნიერთა და ნოვატორთა ინტელექტუალურ შრომას და არა უბრალოდ კაპიტალს. დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ საქართველოში ეკონომიკური განვითარების გზაზე დაშვებული იქნა არაერთი შეცდომა, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესი იყო ის, რომ არ იქნა გათვალისწინებული ის გამოცდილება, რომელიც ისტორიულად დაგროვდა მსოფლიოში, განსაკუთრებით განვითარებულ ქვეყნებში. ეს არის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების, ცოდნაზე დაფუძნებული ანუ ინოვაციური ეკონომიკის ჩამოყალიბების გზა. პრაქტიკა უჩვენებს, რომ წარმატებას აღწევს ის ქვეყანა, რომელიც ახერხებს პროგრესული თვისებრივი ცვლილებების განხორციელებას ეკონომიკური სისტემაში, მის ყველა ელემენტში: ტექნოლო-გიებში, ფიზიკურ და ადამიანისეულ კაპიტალში, ინსტიტუციებში, საკუთრების ფორმებში, ინფორმაციებსა და სატელეკომუნიკაციო საშუალებებში და ა. შ.

საქართველოში არცერთი წინა მთავრობა არ იხილავდა ინოვაციებს სახელმწიფო ინტერესების პრიორიტეტულ სფეროდ, ამიტომაც, რომ ინოვაციების სამართლებრივი ბაზის ფორმირება ძირითადად 2013 წლიდან იწყება, როდესაც ქვეყანაში აღიარებული იქნა ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების გზა. თუმცა, შეიძლება დავასახელოთ დოკუმენტები, რომლებიც არაპირდაპირ ან პირდაპირ პასუხობენ ინოვაციური განვითარების მოთხოვნებს და რომლებიც მანამდე იყო მიღებული. მაგრამ, ისინი სრულად ვერ აკმაყოფილებენ ინოვაციური სისტემის შესაქმნელად და გასაძლიერებლად საჭირო საკანონმდებლო ბაზას. ამასთან, არც იმის თქმა შეიძლება, რომ ინოვაციების დანერგვას საქართველოს ეკონომიკაში ადგილი არ ჰქონდა. გარკვეული ნაბიჯები იდგმებოდა საინფორმაციო-ტელესაკომუნიკაციო და სხვა ტექნოლოგიების დანერგვისა და ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარების მიმართულებით. ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების საკანონმდებლო ბაზას დღეისათვის შეიძლება მივაკუთნოთ შემდეგი კანონები: “ინოვაციების შესახებ”; “მეცნიერების, ტექნოლოგიებისა და მათი განვითარების შესახებ”; “უმაღლესი განათლების შესახებ”; “საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ”; „საქართველოს საპატენტო კანონი“; “გრანტების შესახებ”; “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ”. დღეისათვის საქართველოს ინოვაციურ სისტემას ქნის: ინოვაციური საქმიანობის განხორციელებასთან უშუალოდ დაკავშირებული სახელმწიფო ერთეულები: მთავრობის სათათბირო ორგანო საქართველოს კვლევებისა და ინოვაციების საბჭო, ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტო, კავშირგაბმულობის, საინფორმაციო და თანამედროვე ტექნოლოგიების დეპარტამენტი, საქპატენტი; ინოვაციური სისტემის ინფრასტრუქტურის შემდეგი ერთეულები: უნივერსიტეტები, კოლეჯები, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები, ასტროფიზიკური ობსერვატორია, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდი, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია, ტექნიკური პარკები და ინოვაციების ცენტრები (თბილისის, ზუგდიდის, თელავის ტექნოპარკი; ახმეტის ინოვაციების ცენტრი, რუხის ინოვაციების ცენტრი. უახლოეს მომავალში ტექნოპარკები გაიხსნება ბათუმში, კასპსა და გურჯაანში. ინოვაციების ცენტრები ასევე შეიქმნა ხარაგაულში, ჭოპორტსა და ბაღდათში), ფაბლაბები (თბილისში -- ტექნოპარკის, სამხატვრო აკადემიის, სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ტექნიკური

უნივერსიტეტის, ხოლო რეგიონებში – ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელობის უნივერსიტეტის და ზუგდიდის ტექნოპარკის ფაბლაბები. ფაბლაბები ფუნქციონირებს ასევე მესტიაში, გურჯაანში, ახალციხეში, ქობულეთში, წალენჯიხაში, ფოთში, ამბროლაურსა და რუსთავში პროფესიული სასწავლებლების ბაზაზე), „სილიკონ ველი თბილისი“, ბიზნეს კლასტერები (შექმნილიაქართული ავეჯის, აისიტის კლასტერები ახლო მომავალში იგეგმება ტანსაცმლის წარმოებისა და თაფლის წარმოების კლასტერების შექმნა. მიმდინარეობს კლასტერების შექმნა ტურიზმის მიმართულებით. პროექტი იმუშავებს იმერეთსა და კახეთში და სამი თემატური კლასტერის შექმნას ისახავს მიზნად: ადგილობრივი ღვინისა და გასტრონომიული ტურიზმის კლასტერი, ავთენტური სასტუმროების კლასტერი და კულტურული მემკვიდრეობის კლასტერი), საქართველოს საპარტნიორო ფონდი (ფონდის მონაწილეობით აშენდა უახლესი ტექნოლოგიებით აღჭურვილი 230 მეგავატის სიმძლავრის გარდაბნის თბოელექტროსადგური, ჰიდროელექტროსადგური, ნენსკრაჰესი, სვანეთში, არაერთი ბრენდირებული ტურისტული კომპლექსი და სხვ.); ვენჩურული საინვესტიციო პროგრამა - "სტარტაპ საქართველო", ტექნოლოგიების გადაცემის საპილოტე პროგრამა და სხვ.

ინოვაციური პოლიტიკისა და სისტემას გამლიერების ძირითადი მიმართულებებიდან შეიძლება გამოიყოს: “ქვეყნის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის” შემუშავება. სტრატეგიამ უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ინო-ვაციური პოლიტიკისა და სისტემის განმტკიცება, ინოვაციური განვითარების გზა უნდა იყოს შეუქცევადი, მან უნდა განსაზღვროს ინოვაციური განვითარების პრიორიტეტები. კკონცეფციის შემუშავების შემდეგ უნდა შემუშავდეს მისი სამოქმედო გეგმები სტრატეგიაში განსაზღვრული პერიოდების მიხედვით (ჩვეულებრივ 5 ან 7 წლიანი). გეგმები შეიძლება იყოს: “რეალური სექტორის განვითარების სამოქმედო გეგმა”, “სოფლის ეკონომიკის განვითარების სამოქმედო გეგმა”, “მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების სამოქმედო გეგმა” და სხვ.

თავდაპირველად უნდა განხორციელდეს ინოვაციების იმპორტზე დაფუძნებული, ხოლო შემდეგ საკუთარ კვლევებზე დაფუძნებული ინოვაციური სისტემის ფორმირება და განვითარება. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქვეყანა ვერ გახდება კონკურენტუნარიანი და ყოველთვის იქნება პრობლემები სავაჭრო სალდოსა და

ვალუტის სტაბილიზაციასთან დაკავშირებით.

სახელმწიფომ უნდა ურუნველყოს:

1. ინოვაციების სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმების შემუშავება; ინოვაციების განვითარების მასტიმულირებელი სისტემის შექმნა, წამახალისებელი სა-ფინანსო, საგადასახადო და სხვა მექანიზმების გამოყენება;
  2. უცხოური კრედიტებისა და დახმარებების გამოყენებაზე მკაცრი კონტროლის დაწესება, რათა ის მიიმართოს ინოვაციების დაჩქარე-ბი-საკენ;
  3. ტექნოლოგიების დიფუზიის ხელშემწყობი მექანიზმების ამოქმედება;
  4. ტექნოლოგიების შიგა და საერთაშორისო სატრანსფერო და ინოვაციური ვაუჩერული სისტემების დანერგვა;
  5. სამეცნიერო კვლევების მომსახურების სისტემის სრულყოფა;
  6. რეგიონული საინოვაციო საქმიანობის განვითარება;
  7. დონორების მიერ განხორციელებული პროექტების დანერგვის მხარდაჭერა;
  8. კონკურენტუნარიანი მეწარმეობის განვითარება;
  9. სოფლის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება;
  10. ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის გაძლიერება;
  11. კადრების კვალიფიკაციის ამაღლების და გადამზადების სისტემის სრულყოფა.
  12. მეწარმეთა მომზადების სწავლების დანერგვა და მრავალი სხვა, რომლებზედაც საუბარია ნაშრომში
2. **აბესაძე რამაზ, ბიბილაშვილი ნანა. გარემოს დაცვის სფეროში საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების არსებული მდგომარეობა.** ნაშრომში გამოკვლეულია ევროკავშირისა და საქართველოს საკანონმდებლო ბაზის დაახლოების საკითხები გარემოს დაცვის სფეროში.
- ეკოლოგიური პოლიტიკის ინსტრუმენტებს წარმოადგენს ისეთი ნორმატიული აქტები და დოკუმენტები, როგორცაა კონვენციები, დირექტივები და რეგლამენტები. საქართველოს ვალდებულებები

ბუნების დაცვის სფეროში განისაზღვრა ევროკავშირისა და საქართველოს შორის ასოცირების ხელშეკრულებით, კანონმდებლობათა დაახლოების შესაბამისად დადგენილი დირექტივების მიხედვით. განიხილება შემდეგი დირექტივები: გარკვეული სახელმწიფო და კერძო პროექტების გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ; გარკვეული გეგმებისა და პროგრამების გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ; საზოგადოების გარემოსდაცვით ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის შესახებ; ატმოსფერული ჰაერის ხარისხისა და ევროპაში უფრო სუფთა ჰაერის შესახებ; ატმოსფერულ ჰაერში დარიშხანის, კადმიუმის, ვერცხლისწყლის, ნიკელისა და პოლიციკლური არომატული ნახშირწყალბადების შემცველობის შესახებ; ზოგიერთ თხევად საწვავში გოგირდის შემცველობის შემცირების შესახებ; ბენზინის შენახვითა და მისი ტერმინალებიდან ავტოგასამართ სადგურებში დისტრიბუციით გამოწვეული აქროლადი ორგანული ნაერთის (VOC) გაფრქვევების კონტროლის შესახებ; ზოგიერთ საღებავში, ლაქებსა და ავტოსატრანსპორტო საშუალებების გადაღების პროდუქტში ორგანული გამხსნელების გამოყენებით გამოწვეული აქროლადი ორგანული ნაერთების (VOC) გაფრქვევების შემცირების შესახებ; წყლის პოლიტიკის სფეროში საზოგადოებრივი მოქმედებისათვის ჩარჩოს შემუშავების შესახებ; წყალდიდობის რისკების შეფასებისა და მართვის შესახებ; ურბანული ჩამდინარე წყლის გაწმენდის შესახებ; ადამიანის მოხმარებისათვის განკუთვნილი წყლის ხარისხის შესახებ; სასოფლოსამეურნეო საქმიანობაში გამოყენებული ნიტრატებით დაბინძურებისაგან წყლების დაცვის შესახებ; საზღვაო გარემოს დაცვის პოლიტიკის სფეროში საზოგადოებრივი ქმედებებისათვის ჩარჩოს შემუშავების შესახებ; ნაგავსაყრელების შესახებ; მოპოვებითი მრეწველობიდან წარმოქმნილი ნარჩენების მართვის შესახებ; გარეული ფრინველების კონსერვაციის შესახებ; ბუნებრივი ჰაბიტატებისა და ველური ფაუნისა და ფლორის კონსერვაციის შესახებ; სამრეწველო ემისიების შესახებ; სახიფათო ნივთიერებების გამოყენებასთან დაკავშირებული დიდი ავარიების საფრთხეების შესახებ; რეგულაციები: სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების იმპორტისა და ექსპორტის შესახებ; ნივთიერებებისა და ნარევების კლასიფიკაციის, ეტიკეტირებისა და შეფუთვის შესახებ; საქართველოს ევალუბა ამ დირექტივებით განსაზღვრულ სფეროებში შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობის მიღება და კომპეტენტური ორგანოების განსაზღვრა, შესაბამისი ღონისძიებების

განხორციელება ხელშეკრულებით დადგენილ ვადებში.

გარკვეული ვალდებულება საქართველოს მიერ უკვე შესრულებულია, კერძოდ: მიღებულია საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996); საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა სამი ეროვნული პროგრამა; საქართველოს კანონი - „ნარჩენების მართვის კოდექსი“; „ნარჩენების მართვის 2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგიისა და 2016-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“; გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი (2017) და სხვ. თუმცა, ბევრი ვალდებულება ისევ შეუსრულებულია, მაგალითად, „მწვანე“ ეკონომიკის ზრდის სტრატეგიის შემუშავება.

ხსენებულ დოკუმენტებში ევროკავშირისა და საქართველოს ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული დირექტივების მოთხოვნების შესაბამისად, ასახულია საქართველოს გარემოსდაცვითი მიზნები და პრიორიტეტები, განსაზღვრულია სტრატეგიული გრძელვადიანი მიზნები, უახლოეს 5 წელიწადში განსახორციელებელი ამოცანები და კონკრეტული ქმედებები, რომლებიც აუცილებელია გარემოს მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მთავარ მიზნად აღიარებულია ქვეყნის მდგრადი და დაბალანსებული განვითარება, რომლის დროსაც გარემოსდაცვითი და სოციალურ-ეკონომიკური გამოწვევები ერთ სიბრტყეში განიხილება. ყურადღება გამახვილებულია, ისეთ სფეროებზე როგორცაა: გარემოსდაცვითი მმართველობა; წყლის რესურსების მართვა; ატმოსფერული ჰაერის დაცვა; ქიმიური ნივთიერებების მართვა; ბუნების (ბიომრავალფეროვნების) დაცვა; ტყის მართვა; ნიადაგის დაცვა; კლიმატის ცვლილება; ბუნებრივი საფრთხეების რისკების მართვა; რადიაციული უსაფრთხოება; მწვანე ეკონომიკა და მდგრადი განვითარების გარემოსდაცვითი მიმართულება.

მიუხედავად გაწეული სამუშაოებისა, საქართველოში გადაუჭრელი რჩება არაერთი მწვავე პრობლემა: მდინარეები დაბინძურებულია აზოტის ნაერთებით, ზოგიერთი - მძიმე ლითონებით, ნავთობპროდუქტებით, კომუნალური სექტორის ნარჩენებით; არ ხდება ჩამდინარე წყლის სათანადო გაწმენდა, წყლის ბიოლოგიური გაწმენდა და ა. შ.; ნიადაგის დაბინძურების, ეროზიული პროცესების, ნიადაგის მეორადი დაჭაობებისა და დამლაშების, სასარგებლო წიაღისეულისა და საშენ მასალათა ღია წესით მოპოვების, ადამიანის არასწორი სამეურნეო მოქმედების შედეგად დიდია ნიადაგის დანაკარგები და

სხვ

მომავალში სასურველი მიღებული იქნეს შემდეგი კანონები/კანონები „ქიმიური ნივთიერებების მართვის“ და „ბიომრავალფეროვნების შესახებ“.

ასევე მეტად მნიშვნელოვანია:

1. მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების შემცირება;
  2. ნარჩენების მართვის განვითარებული სისტემის ჩამოყალიბება;
  3. ნარჩენების გადამუშავებისა და განთავსების ეფექტიანი ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბება და განვითარება;
  4. ქიმიური ნივთიერებების მართვის განვითარებული სისტემის შექმნა;
  5. ბიომრავალფეროვნების მართვის გაუმჯობესება;
  6. ტყის მდგრადი მართვის სისტემის გაუმჯობესება;
  7. ნიადაგის დეგრადაციის (გაუდაბნობის) შემცირება და დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენა;
  8. სათბურის აირების ემისიების შემცირება.
3. **ჰაპავა ვლადიმერ. საქართველოს გაკოტრების კანონმდებლობით გათვალისწინებული ეკონომიკური მექანიზმების ევროკავშირის სტანდარტებთან დაახლოების პერსპექტივები.** ნაშრომი ეძღვნება ევროკავშირის და საქართველოს გაკოტრების კანონმდებლობით გათვალისწინებული ეკონომიკური მექანიზმების შესწავლას. გაკოტრების კანონმდებლობას ქმედითუნარიანობას ეკონომიკის გადახდისუუნარო ფორმებისგან განთავისუფლებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს. ამ კანონმდებლობის უმთავრეს პრინციპად აღიარებულია ბალანსის უზრუნველყოფა კრედიტორების ინტერესების დაცვასა და შესაძლო სიცოცხლისუნარიანი ფორმების ვადაზე ადრე ლიკვიდაციის თავიდან აცილებას შორის. სავარაუდოდ გაკოტრების ეს უმთავრესი პრინციპი არის იმის ერთ-ერთი მიზეზი, თუ რატომაცაა მთელი მსოფლიოს ეკონომიკაში ფართოდ წარმოდგენილი ტექნოლოგიურად ჩამორჩენილი რეტროეკონომიკური ფორმები. არასიცოცხლისუნარიანი ფორმების ბაზრიდან გასვლის ხელშეწყობით ეკონომიკის გასაჯანსაღებლად გაკოტრების კანონმდებლობის მთავარი პრინციპი აუცილებლად უნდა შეიცვალოს. კერძოდ, ეს პრინციპი

უნდა იყოს კრედიტორების ინტერესების დაცვასა და არასიცოცხლისუნარიანი ფირმების დროულად ლიკვიდაციას შორის ბალანსის დამყარება.

ევროკავშირისათვის გაკოტრების კანონმდებლობის უნიფიცირება იყო ამ სფეროში უმნიშვნელოვანესი ამოცანა. ეს პროცესი დაიწყო 1995 წელს. 2020 წლის დასაწყისში კი ევროკავშირში საფუძველი ჩაეყარა ინიციატივას გაკოტრების არსებული სისტემის რეფორმირების შესახებ, რომლის მიზანიცაა მეწარმეებს მიეცეთ შანსი და ვალების რესტრუქტურისაციის გზით მოხდეს მათი გაკოტრების მაქსიმუმ სამი წლით გადავადება.

2021 წლის 1 აპრილამდე საქართველოში ძალაშია 2007 წელს მიღებული კანონი „გადახდის-უუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“. შემდეგ კი ამოქმედდება 2020 წლის სექტემბერში მიღებული კანონი „რეაბილიტაციისა და კრედიტორთა კოლექტიური დაკმაყოფილების შესახებ“. მისი მიზანი კი ფაქტობრივად გაკოტრებული, გადახდისუუნარო ფირმის ბაზარზე შენარჩუნებაა. შედეგად, ეს კანონი კიდევ უფრო გაართულებს ბაზარზე ჯანსაღი მდგომარეობის ჩამოყალიბებას, რადგანაც ფაქტობრივად არასიცოცხლისუნარიანი ფირმები იქნება შენარჩუნებული.

ჯერ კიდევ 2020 წლის დასაწყისიდან ევროკავშირის და მის მსგავსად საქართველოს გაკოტრების კანონმდებლობაში გამოიკვეთა ტენდენცია, რომელიც არა იმდენად ეკონომიკის გაჯანსაღებაზე, რამდენადაც გადახდისუუნარო საწარმოთა სიციხლისუნარიანობის ხელოვნურად გახანგრძლივებაზეა ორიენტირებული.

2020 წელს განვითარებული COVID-19-ის პანდემია და მისით გამოწვეული გლობალური კორონომიკური კრიზისი აუცილებლად აისახება გადახდისუუნარო ფირმების რაოდენობის ზრდაზე. COVID-19-ის პანდემიის დასრულების განუზღვრელობის გამო, კორონომიკური კრიზისის დაძლევის პერსპექტივა ბუნდოვანია.

კორონომიკური კრიზისის დროს გამოყენებული ანტიკრიზისული ღონისძიებები მიმართულია არა მარტო მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის შემსუბუქებაზე, არამედ სახელმწიფოს მხრიდან ბიზნესის მხარდაჭერაზეც. ამ ვითარებაში კი სათუო ხდება გადახდისუუნარო ფირმების მიმართ

გაკოტრებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის ამოქმედება, რადგანაც გადახდისუნარიანობის პრობლემა შეეხო როგორც კრიზისის დაწყებამდე მსგავსი სირთულეების მქონე, ისე ფინანსურად სრულიად „ჯანსაღ“ ფირმებსაც. ყურადსაღებია ის გარემოება, რომ უშუალოდ კრიზისის პერიოდში და პოსტკრიზისული პერიოდის საწყის ეტაპზეც არა მარტო გაუმართლებელია, არამედ შეუძლებელიცაა ერთმანეთისაგან გაიმიჯნოს ფირმები იმის მიხედვით, თუ კრიზისის დაწყებამდე რომელ მათგანს არ ჰქონია გადახდისუნარიანობის პრობლემა, და, რომელს – ჰქონდა. მაშასადამე, კორონომიკური კრიზისის პირობებში გაუმართლებელია გაკოტრების კანონმდებლობის ამოქმედება, რადგანაც ეს კრიზისი თავად განაპირობებს გადახდისუნარიანობის შემცირებას ფირმების დიდ ნაწილში, უკიდურეს შემთხვევაში კი მათ – გადახდისუუნარობასაც. ზომბი-ეკონომიკა მსოფლიოს არაერთ ქვეყანაში კორონომიკური კრიზისის დაწყებამდეც არსებობდა. ხოლო კრიზისმა ისინი არა მარტო შეინარჩუნა, არამედ მათი რაოდენობა გაზარდა კიდევ.

პოსტკრიზისულ პერიოდში მთავრობათათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა შესაბამისი ეროვნული ეკონომიკის ზომბი-ეკონომიკის ფენომენისაგან განთავისუფლება იქნება. ეს კი შესაძლებელი გახდება გაკოტრების ქმედითუნარიანი მექანიზმის გამოყენებით. ამგვარი მექანიზმის შექმნის პერსპექტივა კი დღევანდელი გადასახედიდან, დამაიმედებელისამწუხაროდ, არ არის.

1. ბურღული ვახტანგ. საქართველოში ინოვაციების გავრცელების სექტორული და რეგიონული პრობლემები. იმისათვის, რომ მოვახდინოთ საქართველოში ინოვაციების გავრცელების სექტორული და რეგიონული პრობლემების გამოკვლევა, უპირველეს ყოვლისა საჭიროა ინოვაციების სახეების კლასიფიკაციის და მათი დამუშავებისა და გავრცელების ხერხების სისტემატიზაციის შესახებ თანამედროვე შეხედულებების შესწავლა, რაც ჩემს მიერ გაკეთებულია ნაშრომის პირველ დანაყოფში. მეორე დანაყოფში სისტემურად იკვლევა ინოვაციების გავრცელების დარგობრივი (სექტორული და ქვესექტორული) პრობლემები, ამასთან ისინი სისტემატიზებულია იმ ინოვაციების ჭრილში, რომელიც ვრცელდება მხოლოდ ცალკეული კონკრეტული დარგების ფარგლებში და იმ ინოვაციების ჭრილში, რომელიც ვრცელდება მრავალ დარგში საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ან უფრო ფართო

გაგებით, ციფრული ეკონომიკის), მწვანე ეკონომიკის (მსოფლიოში დასანერგი ინოვაციების 40%-მდე), წრიული ეკონომიკისა და კომპოზიტიური მასალებისა და მათგან ნაკეთობების წარმოების ტექნოლოგიების ხაზით. ამის შემდეგ, მესამე დანაყოფში გაანალიზებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის სტატისტიკა ინოვაციების გავრცელების შესახებ, რომელშიც ინოვაციურ პროცესში საქართველოს საწარმოების და ორგანიზაციების მონაწილეობის შესახებ ზოგადი ხასიათის მონაცემების გარდა, მოცემულია პროცენტული მაჩვენებლები ზოგიერთი ტიპის ინოვაციების გავრცელების შესახებ (სიახლის ტიპის შესაბამისად საწარმოში შესვლისა და ბაზარზე გასვლის მიხედვით, ინოვაციების წარმოების წყაროების (დამმუშავებლის) მიხედვით და სხვა). უფრო ვრცლად სტატისტიკურ ანგარიშგებაში წარდგენილია მხოლოდ სტატისტიკა საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების შესახებ, რომელიც განხილულია ნაშრომის მეოთხე დანაყოფში. ნაშრომის მეხუთე დანაყოფში განხილულია საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოს საქმიანობა ინოვაციების გავრცელების მიზნით, მათ შორის მოტანილია იმ ინოვაციური სტარტაპების მაგალითები, რომელიც ორგანიზებულია სააგენტოს შესაბამისი პროგრამების ჩარჩოებში [ქვეყნის ...]. არ არსებობს ცალკე სტატისტიკა ეგრეთ წოდებული “საბაზისო” ინოვაციების შესახებ (რომლებიც ყველაზე მნიშვნელოვანია, კერძოდ, ახალი საწარმოო ტექნოლოგიების შესახებ), მაგრამ ნაშრომის მეექვსე დანაყოფში წარდგენილია რამდენიმე ასეთი, საქართველოში რეალიზებული, ინოვაცია, რომელიც გაშუქებული იყო პრესაში, კერძოდ ინტერნეტში. ნაშრომის უკანასკნელ დანაყოფში განხილულია ინოვაციების გავრცელების რეგიონული პრობლემები ტექნოპარკების ორგანიზაციის გზით.

2. ბერულავა გიორგი. ინოვაციურ ბიზნესში ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემები საქართველოში. R&D-სა და ინოვაციებში ინვესტიციებს აქვს ფუნდამენტური მნიშვნელობა გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდისთვის სხვადასხვა ქვეყნის მიხედვით. ამ კვლევაში ჩვენ შევისწავლეთ ინოვაციებში განსახორციელებელი ინვესტიციების პრობლემა და მათი მოზიდვის გზები საქართველოში. წინამდებარე ნაშრომში მოცემულია მთავრობის განკარგულებაში არსებული საჯარო პოლიტიკის სხვადასხვა ინსტრუმენტის მიმოხილვა, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას კერძო ბიზნესში R&D-სა და

ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირებისთვის. საქართველოში R&D-ში ინვესტიციებთან დაკავშირებით არსებული ვითარების მიმოხილვამ აჩვენა, რომ ბოლო წლებში ქვეყანამ მნიშვნელოვანი პროგრესი განიცადა R&D-სა და ინოვაციების განვითარებაში, ახალი ფინანსური ინსტრუმენტებისა და საჯარო პოლიტიკის ვარიანტების დანერგვით ქვეყანაში ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირების მიზნით. ამ ღონისძიებებმა ქვეყნის ინოვაციებისა და კონკურენტუნარიანობის რეიტინგების არსებითი გაუმჯობესება გამოიწვია. რეკურსიული CDM მოდელისა და მსოფლიო ბანკის მიერ საწარმოების გამოკვლევების შედეგად მოპოვებულ მრავალმხრივ მონაცემთა ბაზის გამოყენებით, ჩვენ შევისწავლეთ R&D-სა და ინოვაციებში ინვესტიციების დეტერმინანტები და შედეგები საქართველოში. ჩვენ აღმოვაჩინეთ, რომ ფინანსების ხელმისაწვდომობა მნიშვნელოვანი პრედიქტორია კომპანიის გადაწყვეტილების მიღებაში R&D-ში ინვესტიციის ჩადებისთვის. ასევე, კვლევამ დაადასტურა შუმპეტერიანული ჰიპოთეზა, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებთან შედარებით მსხვილ ფირმებს, როგორც წესი, უფრო მეტი უპირატესობა გააჩნიათ ინოვაციური საქმიანობისთვის საჭირო რესურსების მოპოვებაში. კვლევაში ასევე ნაჩვენებია მენეჯერული საქმიანობის მნიშვნელობა, როგორცაა უცხოური ტექნოლოგიების გამოყენება, პერსონალის ტრენინგი და ბიზნეს სტრატეგიის შემუშავება. ამასთან ერთად, ჩვენი კვლევით დადასტურდა წინა ემპირიული კვლევების შედეგები, რომ R&D-ში ინვესტიციები ინოვაციების დანერგვის გადამწყვეტი წინაპირობაა და რომ ინოვაცია, თავის მხრივ, არსებითად ზრდის მწარმოებლურობის შედეგიანობას. ჩვენი კვლევის შედეგები ასევე ხაზს უსვამს ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICT-ისა) და პირდაპირ საექსპორტო საქმიანობის როლს ინოვაციების სტიმულირების მიზნით. კვლევის შედეგების საფუძველზე შემუშავდა რეკომენდაციები R&D-სა და ინოვაციებში ინვესტიციების სტიმულირების მიმართულებით.

3. კვარაცხელია მურმან. განათლების სისტემის არსებული მდგომარეობა და მისი სრულყოფის გზები საქართველოში. განათლების სისტემა ყველაზე სენსიტიური დარგია მსოფლიოში სხვა დარგებს შორის. მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესის კვალდაკვალ იცვლება მისი მნიშვნელობა, როლი და გლობალურ სამყაროში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს. აქედან ცხადია, ეს სფერო განიცდის მუდმივ ცვალებადობა,

რაც მოითხოვს საგანმანათლებლო სისტემის პოლიტიკის კვლევასა და კრიტიკულ შეფასებას. ცნობილია ისიც, რომ კლასიკურად განვითარებულსა და განვითარებად ქვეყნებში განათლების სისტემა პირველი კატეგორიის პრიორიტეტებში განიხილება. ამ მხრივ საინტერესოა საგანმანათლებლო პოლიტიკის ცნობილი მკვლევარების, და მაგალითად, ჯონ ჰეტის, ხშირად გამოყენებადი საგანმანათლებლო პოლიტიკის შეფასება, რომელიც პროგრესული მიდგომით გამოირჩევა.

კვლევის შედეგად ჯ. ჰეტიმ გამოავლინა 5 ხშირად გამოყენებადი საგანმანათლებლო პოლიტიკა, რომლებიც მისი აზრით, მუდმივ განახლებასა და სრულყოფას საჭიროებს, რაც ასევე ბევრ პრობლემებს აჩენს განათლების სფეროში. ესენია ის ხუთი სფერო, რომელიც არ ამართლებს. კერძოდ,

1. მიღწევების შეფასების სტანდარტები. ჰეტი მიიჩნევს, რომ შეფასებაზე დაფუძნებული მიღწევების სტანდარტის არსებობა შედარებით აზრიანია საწყის საფეხურებზე, ხოლო მაღალ კლასებში უფრო მეტი მოსწავლე აღმოჩნდება ამ ზღვარის ან ძალიან წინ, ან ძალიან უკან. ამის ალტერნატივად მიაჩნია მეტი აქცენტირება თითოეული მოსწავლის განვითარებასა და პროგრესზე, მიუხედავად იმისა, თუ როგორი საწყისი პოზიცია აქვს მას სხვებთან შედარებით.

2. მიღწევების შეფასების ტესტები. მაღალშედეგიანი სკოლები და ქვეყნები იმაზე მეტ სტანდარტიზებულ ტესტს არ იყენებენ (თუ არა ნაკლებს), ვიდრე ისინი, რომლებიც ნაკლებად წარმატებულები არიან. ამის ალტერნატივად კი უნდა იყოს შეფასების ისეთი სისტემის გამოყენება, რომელიც მასწავლებელს მომენტალურ შედეგს აჩვენებს და მისცემს ისეთ უკუკავშირს, რომელსაც სწავლების პროცესის გაუმჯობესებისთვის გამოიყენებს.

3. სკოლის შერჩევა. განათლების სფეროში ბევრი კერძო ინსტიტუცია ამ ფაქტორს კარგად „ყიდის“, როგორც მშობელთა მეტი ჩართულობის და ერთობლივი ზემოქმედების შედეგად სკოლის ხარისხის გაუმჯობესების ინსტრუმენტს. თუმცა, ჰეტის მიაჩნია, რომ კვლევები, რომელიც მოსწავლეების ეკონომიკურ ფაქტორსაც იღებს მხედველობაში, აჩვენებს, რომ საშუალოდ, კერძო სკოლებს არ გააჩნიათ მნიშვნელოვანი უპირატესობა საჯარო სკოლებთან შედარებით. იგივე ვრცელდება ჩართულ სკოლებზეც.

ჰეტის აზრით, არსებობს არჩევანი, რომელსაც მართლაც აქვს მნიშვნელობა მშობლისთვის –

პედაგოგების არჩევის საშუალება. იგი მიიჩნევს, რომ ამ სტრატეგიის პრაქტიკაში დანერგვა სკოლებისათვის დიდი გამოწვევა იქნება.

4. მცირე ზომის კლასი. ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოქმედი კომპანიები, როგორცაა მაგალითად „Class Size Matters“ („კლასის ზომა მნიშვნელოვანია“), აქტიურად ლობირებენ იდეას, რომ თითო მასწავლებელზე ცოტა რაოდენობის მოსწავლეების დაშვება წარმატების რეცეპტია. ჰეტის აზრით კი, უცნაურია ამის მტკიცება, მაშინ, როცა თუ შევხედავთ მსოფლიოში ორი მაღალმედეგიანი საგანმანათლებლო სისტემას, იაპონიისა და კორეის მაგალითებზე, ვნახავთ, რომ ამ ქვეყნებში კლასების საშუალო სიდიდე 33 მოსწავლესგან შედგება.

თავის კვლევებში ჯონ ჰეტი ასკვნის, რომ კლასში მოსწავლეთა რაოდენობის შემცირებას შესაძლოა ჰქონდეს დადებითი ეფექტი, მაგრამ გაცილებით მნიშვნელოვანია მასწავლებელს ჰქონდეს ხელშეწყობა და შესაბამისი ტრენინგი გავლილი, რათა კლასის ზომის შესაბამისად, ეფექტურად იმუშაოს მოსწავლეებთან, მეტი ინდივიდუალური უკუკავშირი დაამყაროს მათთან და შეძლოს მოსწავლის წინსვლის რეალური, დეტალური შეფასება.

5. **მეტი ფინანსები.** კორეა და ფინეთი განათლების სისტემის ორგანიზებულობით დიდად უსწრებს ამერიკის შეერთებულ შტატებს საერთაშორისო გამოცდის PISA შედეგებით, რომელიც ზომავს მათემატიკის, სხვა სამეცნიერო საგნებისა და კითხვის უნარ-ჩვევებს. აღნიშნული ორი ქვეყანა თითო მოსწავლეზე, პირველი კლასიდან მოყოლებული სკოლის დასრულებამდე, 60 000 და 75 000 აშშ დოლარს ხარჯავს, მაშინ როცა ამერიკის შეერთებული შტატები ანალოგიურ პერიოდში — 105,000 დოლარს.

ჰეტის მიაჩნია, რომ სკოლის პერიოდისათვის, თითო მოსწავლეზე 40 000 დოლარის გამოყოფა გონივრული ბიუჯეტია. ამაზე მეტის დახარჯვის შემთხვევაში არ დგინდება პროპორციული კავშირი დახარჯულ ფულსა და მიღებულ შედეგებს შორის, რომელიც ასე მნიშვნელოვანია.

თუ გავითვალისწინებთ და შევადარებთ ანალოგიურ მაჩვენებელს, საქართველოს რეალობასთან, სურათი რადიკალურად განსხვავებული იქნება მისი ჯერ კიდევ ქაოსური მდგომარეობის გამო.

ჯონ ჰეტის თავის წიგნში „Visible Learning Into Action“ (ხილული სწავლა მოქმედებაში), გვთავაზობს

ალტერნატიულ მეთოდებს, რომელიც მართებულია მსოფლიოს სხვადასხვა სკოლების მაგალითებზე დაყრდნობით. თავის მოსაზრებებს ჰეტი მოკლედ აჯამებს და წიგნში ამტკიცებს, რომ ყველაზე ეფექტური მეთოდები მასწავლებლებს აძლევს საშუალებას უფრო მჭიდროდ იმუშაონ მოსწავლეებთან და შესაბამისად, შეუწყონ ხელი მოსწავლეების მუდმივ და მდგრად განვითარებას.

საქართველოში არსებული საგანმათლებლო სისტემა საჭიროებს არსებით ძვრებს იმ გამოწვევების შესაჩერებლად, რომელიც დგას საქართველოს წინაშე. ჩვენი აზრით, საჭიროა ამ ხუთი პოლიტიკის თანდათანობით გათვალისწინება მისი სრულყოფის მიზნით. თუმცა მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებში არსებობს ისეთი დახვეწილი და პროგრესული საგანმანათლებლო სისტემები, ასე, მაგალითად, ფინეთის საგანმანათლებლო სისტემა, რომელთა დანერგვა საქართველოში, მართალია გარკვეულ დროსა და ფინანსურ რესურსებს მოითხოვს, მაგრამ განათლების დონის ამაღლებისთვის მყარ პირობებს შექმნის.

საქართველოში არსებული უმაღლესი საგანმანათლებლო სისტემა საბჭოთა კომუნისტური სისტემის დაშლის შემდეგ გადავიდა ევროკავშირის ბოლონის ფორმატზე. ეს ბუნებრივი პროცესია და სწორი გადაწყვეტილება იყო თავის დროზე. ცხადია ეს სისტემა ფართო და უნიკალურია. ის ითვალისწინებს მსოფლიო საგანმანათლებლო სისტემასთან მიახლოების ხელშეწყობასა და ჰუმანიზმის იდეალებზე ორიენტაციას, პიროვნების კვალიფიკაციის ამაღლების მოთხოვნის მაქსიმალურად დაკმაყოფილებას და მისი პოტენციალიზაციის რეალიზებას, ახალი სამეცნიერო კადრების მომზადებას და სხვა. აქ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემის განვითარება, რომელიც გულისხმობს ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის სისტემას და ხარისხის მართვის მექანიზმების ფუნქციონირების გაუმჯობესებას. ამასთან, აქ არ შეიძლება ხაზი არ გაესვას იმ გარემოებას, რომ ახალ სისტემაზე გადასვლას, ისეთ პერსპექტიულ სფეროში, როგორცაა უმაღლესი განათლება, სჭირდება საკუთარი, ეროვნული ბალავარი, რომელიც ქართულ საგანმანათლებლო ისტორიულ ტრადიციებში დევს და მისი გათვალისწინება აუცილებელია.

ამასთან ერთად, ეს პროცესი ითვალისწინებს სწავლის, სწავლებისა და სამეცნიერო კვლევის ერთიან ევროპულ საგანმანათლებლო და კვლევით სივრცეში ეტაპობრივ ინტეგრაციასა და აგრეთვე

თანამშრომლობის სხვა საერთაშორისო სისტემებში სრულუფლებიან მონაწილეობას.

ყოველივე ეს მოითხოვს პიროვნების მომზადებას ისეთი პროფესიული მოღვაწეობისათვის, რომელიც თანამედროვე ინოვაციურ სამეცნიერო ცოდნასა და მაღალ ტექნოლოგიურ მიღწევებზე იქნება დამყარებული.

ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ უკვე დღეისათვის მნიშვნელოვნად გაიზარდა საერთაშორისო თანამშრომლობა უცხოეთის შესაბამის საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან. სტუდენტთა და აკადემიური პერსონალი სისტემატიურად იმაღლებს კვალიფიკაციას მაღალრეიტინგულ უმაღლეს სასწავლებლებში. ეს კი მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს თანამედროვე ცოდნისა და ტექნოლოგიების გავრცელებას საქართველოში, რაც მეცნიერული ინტეგრაციისათვის აუცილებელი პირობაა.

საყურადღებოა ევროკავშირის მიერ შემუშავებული „ევროპის სამეზობლო პოლიტიკა“, რომელშიც დასახულია ხანგრძლივი პერიოდის თანამშრომლობა, რომელიც ეფუძნება საერთო ღირებულებების ერთგულებას და პოლიტიკური, ეკონომიკური და ინსტიტუციური რეფორმების ეფექტიან განხორციელებას. აქ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა სწორედ საქართველოს საგანმანათლებლო კანონმდებლობის დაახლოების პროცესი ევროკავშირის კანონმდებლობასთან.

ზემოთ განხილული საკითხები იძლევა შემდეგი დასკვნის გაკეთების საშუალებას: განათლების სისტემის მდგომარეობის გაუმჯობესება შეუქცევადი პროცესია, რომელიც მოითხოვს მუდმივ სრულყოფასა და მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების თანმიმდევრულ დანერგვას საქართველოს განათლების სფეროში, რომელიც დღეის მდგომარეობით საჭიროებს მნიშვნელოვან რეფორმირებას.

ცნობილია, რომ განათლება თანამედროვეობის მოთხოვნად რომელიც შესაბამის კვალიფიკაციასთანაა დაკავშირებული. მიღებული ცოდნის გამოყენება კი მოითხოვს ინოვაციური პროცესების სრულმამულობიან მართვას და არა მისი ლოკალური სარგებლიანობით დაკმაყოფილებას. ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა კაცობრიობის მომავლის საწინდარია და მისი რეალიზაცია განვითარებად ქვეყნებში ხელშემწყობი ფაქტორი გახდება მათი წინსვლისა და პროგრესის გზაზე. ბოლოს, განათლების სისტემა, როგორც მაღალი კვალიფიკაციის შემქმნის აუცილებელი პირობა ანაზღაურებისა და ცხოვრების

დონის გაუმჯობესების საფუძველი გახდება.

4. ლაზარაშვილი თეა. საქართველოში ინოვაციების გავრცელების ფინანსური ინსტრუმენტები. ნაშრომში განხილულია ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხი, როგორცაა ფინანსური ინოვაციების ადგილი ქვეყნის ეკონომიკური და ფინანსური განვითარებაში. გაშუქებულია ფინანსური ინოვაციების კლასიფიკაცია, სადაც გამოყოფილია ფინანსური ინსტრუმენტების 6 ტიპი. ყურადღებაა გამახვილებულია „ინოვაციის“ დეფინიციის ეკონომიკურ გაგებაზე. ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია მოხდეს ეკონომიკის ინსტიტუციური სფეროს სრულყოფა, კომერციული პროექტების წარმატებული რეალიზაციისათვის პირობების შექმნა ეკონომიკის კერძო სექტორის მონაწილეობით, აგრეთვე ეკონომიკის ფინანსური სექტორის აქტიურად განვითარება, მ.შ. ფინანსური ინოვაციების მეშვეობით. ინოვაციები ფინანსურ სფეროში ხელს უწყობენ ტრანსაქციური დანახოების მკვეთრად შემცირებას და მსოფლიო ფინანსური ბაზრის შექმნის მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენენ. ფინანსური ინოვაციების დაყოფა საფინანსო-საკრედიტო ორგანიზაციების სხვადასხვა სახის საქმიანობის სპეციფიკის მიხედვით, შესაძლებელია შემდეგნაირად: საბანკო ფინანსური ინოვაციები, არასაბანკო ფინანსური ინოვაციები და უნივერსალური ფინანსური ინოვაციები. ინოვაციების დანერგვა საგადასახადო სისტემაში საშუალებას იძლევა შემცირდეს საოპერაციო დანახარჯები, რისკები და ამის ხარჯზე შემცირდეს მომსახურების ხარჯები, რაც დადებითად აისახება ეკონომიკური აგენტების კონკურენტუნარიანობაზე. ყურადღებაა გამახვილებული ევროკავშირის მიერ შემოთავაზებულ ფინანსურ ინსტრუმენტებზე. 2014-2020 წლის საბიუჯეტო პერიოდი სწორედ ახალი თაობის ინოვაციური ფინანსური ინსტრუმენტების შეთავაზებით ხასიათდება. მათი განმასხვავებელი თავისებურებებია ის, რომ: ეს ფინანსური ინსტრუმენტები არ არის დაკონკრეტებული და მათი გამოიყენება მმართველობით ორგანოებს და წევრ ქვეყნებს შეუძლიათ თემატური მიზნების მიხედვით: ფინანსური ინსტრუმენტების მორგების შესაძლებლობა ბაზრის წარუმატებლობასთან, ნაკლებად ოპტიმალურ საინვესტიციო გარიგებებთან და სხვა, აგრეთვე მათი მხარდაჭერა შესაძლებელია კომბინირებული გზით. ასეთი ფინანსური ინსტრუმენტები უფრო მეტად მოქნილია და მათი გამოყენებაც უფრო მოსახერხებელი. გაანალიზებულია საქართველოში

ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების შესაძლებლობები და აგრეთვე ის ორგანიზაციები, რომლებიც სთავაზობენ ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებას, ინოვაციური საქმიანობის დასაფინანსებლად. განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული საქართველოს ეროვნული ინოვაციური ეკოსისტემის პროექტზე, ფინანსური ინოვაციების ოფისსა და ვენჩურული საინვესტიციო პროგრამა „სტარტაპ საქართველოზე“.

5. ხუსკვიადე მამუკა. საქართველოს ეკონომიკის რესურსული უზრუნველყოფა თანამედროვე ეტაპზე. ნაშრომი მიზნად ისახავს საქართველოს ეკონომიკის რესურსებით უზრუნველყოფის პრობლემური საკითხების შესწავლას, შეფასებას და შედეგების განზოგადებას. მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე მსოფლიოში ინოვაციური ეკონომიკური განვითარების მოდელი სულ უფრო მეტ ქვეყანაში ხდება ეკონომიკური ზრდის ტრადიციული მოდელის ალტერნატივა და სუსტდება ბუნებრივი რესურსების ზეგავლენა ეკონომიკებზე, ჯერ კიდევ მწვავედ დგას როგორც მთელი მსოფლიოს, ისე ცალკეული ქვეყნების ნედლეულით უზრუნველყოფის პრობლემა. პრაქტიკა ადასტურებს, რომ რესურსებით სიმდიდრე არ არის ეკონომიკური განვითარების მთავარი დეტერმინანტი, თუმცა სხვა თანაბარ პირობებში, ნედლეულით მაღალი უზრუნველყოფა არის დამატებითი პრეფერენცია ეროვნული ეკონომიკების განვითარების მიმართულებით. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ნაშრომში გაანალიზებულია საქართველოს ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალი. კერძოდ, განხილულია წყლის, მიწის, ტყის, შავი და იშვიათი ლითონების რესურსები, ჰიდრო, სათბობ-ენერგეტიკული და განახლებადი ენერჯის რესურსები, შეფასებულია მათი მარაგები და და საექსპორტო პოტენციალი. განსაკუთრებით ხაზგასმულია მტკნარი და მინერალური წყლების მაღალ საექსპორტო შესაძლებლობებზე და პერსპექტივებზე შემოსავლების მოზიდვის თვალსაზრისით. ხაზგასმულია პრობლემებზე განახლებადი რესურსების კვალავწარმოებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნის მიმართულებით. გაშუქებულია ღონისძიებები ბუნებრივი კაპიტალით საქართველოს უზრუნველყოფის პრობლემების შერბილების თვალსაზრისით. ნაშრომის ბოლოს შემოთავაზებულია დასკვნები, რომლებიც მიღებულია დასმული აქტუალური საკითხის შესწავლის და შედეგთა განზოგადების საფუძველზე.

6. ჯავახიშვილი რევაზ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკა და გეოგრაფია საქართველოში. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, როგორც კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობის ფორმა, უდიდეს როლს ასრულებს მსოფლიო, ეროვნული და, განსაკუთრებით, განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის რეფორმირებასა და აღორძინებაში. ნაშრომში გაანალიზებულია დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ეკონომიკის რეფორმირებისა და განვითარების ცალკეული ეტაპების მიხედვით, საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკის ძირითადი ტენდენციები და მის გეოგრაფიაში მომხდარი ცვლილებები. მასში განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებული, კორონა ვირუსის პანდემიის პირობებში, მასთან თანაარსებობისა და თანაცხოვრების, მის მიერ წარმოშობილი ეკონომიკური კრიზისებისა და შოკების დაძლევისა და მართვის მექანიზმების შექმნისა და გამოყენების აუცილებლობაზე.

7. ბერიშვილი ხათუნა. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზეგავლენა რეგიონი კვეყნის ეკონომიკის ინოვაციურ განვითარებაზე.

საქართველოს მდგრადი და ინოვაციური განვითარებისათვის პირობების შექმნა დაკავშირებულია უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების მოზიდვასა და მათ სწორ გამოყენებასთან. ინოვაციური ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირების საფუძველი არის კაპიტალისა და ეკონომიკური რესურსების სწორი მოზიდვა, სამეურნეო სუბიექტებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების განვითარება, ქვეყნის ტექნოლოგიური წინსვლის უზრუნველყოფა. ეკონომიკური რესურსები მოცემულ შემთხვევაში თავის თავში მოიცავს როგორც მატერიალურ რესურსებს, ასევე ადამიანისეულ კაპიტალს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქვეყნის ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების უმნიშვნელოვანესი საფუძვლები მოიცავს ორ ძირითად სექტორს: სამეცნიერო-კვლევით და კომერციულს, რომლებიც თავის მხრივ ბაზირდებიან უპი-ების სწორი მიმართულებით გამოყენების შესაძლებლობებზე. ამდენად, საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება დიდწილად არის დამოკიდებული უცხოურ პირდაპირ ინვესტიციებზე, რომელთა ზრდის დინამიკა და მოზიდვის შესაძლებლობანი არასაკმარისია იმისთვის, რომ უზრუნველყოთ ქვეყნის განვითარების ის „ეკონომიკური ბიძგი“, რომელიც გახდება ჩვენი საზოგადოების ეკონომიკური და სოციალური პროგრესის წყარო, აუცილებელია შეიცვალოს ქვეყანაში უპის მოზიდვის სახელმწიფო

სტრატეგია.

8. ბრეგვაძე გიორგი. ინოვაციების გავრცელების პრობლემები საქართველოს მშენებლობაში. ნაშრომში განხილულია საქართველოში სამშენებლო სექტორის მდგომარეობა უკანასკნელ წლებში. გააალიზებულია სტატისტიკური მონაცემები და საქართველოში მშენებლობაში ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვის პრობლემები.

9. დათუნაშვილი ლინა. ინოვაციების გავრცელების პრობლემები საქართველოს სოფლის მეურნეობაში (მემცენარეობა). ნაშრომში გაშუქებულია სოფლის მეურნეობაში ინოვაციების გამოყენების მნიშვნელობა და მ მიმართულებით დარგის განვითარებისთვის კვლევის კომპლექსური მიდგომის აუცილებლობა. ნაჩვენებია სოფლის მეურნეობის წარმოების თავისებურების კავშირი ამ დარგში ინოვაციების გამოყენების ზღვარი და დონის რისკთან. განხილულია ინოვაციურ განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორები. გაანალიზებულია ინოვაციების და ახალი ტექნოლოგიების ეფექტური გამოყენების შესაძლებლობები სოფლის მეურნეობაში, ისეთის, როგორც არის რობოტიზაცია, ვერტიკალური სოფლის მეურნეობა, „ჭკვიანი აპლიკაციის“ და ბლოკჩეინის გამოყენება, მართვის პარალელური და ავტომატური სისტემები, განახლებადი ენერჯია: მზე, ქარი და თერმული წყლები, რომელთა წარმატებულ რელიაზაციაზე მჭიდროდ არის დაკავშირებული სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მომავალი.

შესწავლილია ბოლო პერიოდში საქართველოს მთავრობის ხელშეწყობით ქვეყანაში განხორციელებული რიგი ღონისძიებები სოფლის მეურნეობის განვითარების მიმართულებით. გაანალიზებულია ბოლო წლების ეკონომიკური მაჩვენებლები სოფლის მეურნეობაში, რომელმაც აჩვენა: სოფლის მოსახლეობის რიცხოვნობის, დამუშავებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულის ფართობის, ერთწლიანი კულტურების ნათესი ფართობის და წარმოების, მთლიანი შიდა პროდუქტის სტრუქტურაში სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობის ხვედრითიწილის და სხვა ეკონომიკური მაჩვენებლის შემცირების ტენდენცია.

ნაჩვენებია საერთაშორისო ორგანიზაცია USAID-ის ინვესტიციების საშუალებით სოფლის მეურნეობის პროგრამის მხარდაჭერით როგორ ეხმარება დარგში საქმეებულ ადმინანებს გარკვეული წარმატების მიღწევაში და ინოვაციური გზების მოძიებაში, ისეთის, როგორც არის მოზაილ აპლიკაცია „აგრონავტი“, ხილის ჩირის

მწარმოებელი კომპანია შპს. „გემუანი“ ზუგდიდში, შპს. „ფონა“ ლაგოდეხის რაიონში, „სამყურა“ დაბა წნორში და სხვა.

გაშუქებულია ინოვაციების და ახალი ტექნოლოგიების შექმნის და გამოყენების მიმართულებით ქართველ მეცნიერ აგრარეკოსების საქმიანობა, აკდემიკოს რამაზ გახრკიძის მიერ შექმნილი ბიოენერგოაქტივატორები, რომლებიც ეკოლოგიურად სუფთა, მაღალი ხარისხის პროდუქტის მიღების საშუალებას იძლევა და ვახტანგ ასლანიკაშვილის მიერ შექმნილი სარწყავი მოწყობილობა „მიწისქვეშა კვანძი“, რომლის გამოყენება შეიძლება ნიადაგში ტენის დასარეგულირებლად, საქართველოს როგორც მთავორიან, ისე დაბლომ რაიონებში.

ნაჩვენებია 2020 წლის თებერვლიდან ქვეყანაში გავრცელებული, ადამიანის ჯანმრთელობაზე ფრიად უარყოფითად მოქმედი დაავადების კორონავირუსის გავლენა საქართველოს სოფლის მეურნეობაზე და ამ სფეროში გასატარებელი ანტიკრიზისული ღონისძიებები, რომლებიც გარკვეული ზომით შეამცირებენ პანდემიით გამოწვეულ შოკს.

დარგის შემდგომი განვითარების მიმართულებით განხილულია საქართველოს პრემიერ-მინისტრის გიროგი გახარიას განცხადება და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის ლევან დავითაშვილის ვიზიტის შედეგები ბერლინში სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ყოველწლიურ გლობალურ ფორუმზე.

დასკვნაში ჩამოყალიბებულია ნაშრომში ჩატარებული ანალიზის შედეგები.

10. დავლაშერიძე ნატალია “ციფრული ეკონომიკის არსებული მდგომარეობა და საქართველოს ეკონომიკურ კანონმდებლობის დაახლოების პერსპექტივები ევროკავშირის კანონმდებლობასთან”. ნაშრომში შეისწავლილია ციფრული ეკონომიკის განვითარება საქართველოში და მისი მარეგულირებელი ჩარჩო, ასევე მოცემულია შედარებითი ანალიზი ევროკავშირის ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებლებთან. ხაზგასმითაა აღნიშნული ევროკავშირში IT ნორმატიული რეგულირების სამი მთავარი საკითხი. წარმოდგენილია საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომლობის ძირითადი პროგრამები. აღნიშნულია, რომ საქართველომ მნიშვნელოვანი წინსვლა განიცადა ბიზნესში ციფრული სერვისების

განვითარებაში და 2020 წელს მდგრადი კონკურენტუნარიანობის გლობალური ინდექსის მიხედვით 180 ქვეყანას შორის 37-ე ადგილი დაიკავა, რითაც წინ გაუსწრო ისეთი წამყვანი ეკონომიკის ქვეყნებს, როგორცაა ჩინეთი, სინგაპური, ავსტრალია, ისრაელი, საბერძნეთი, მალტა, ჩილე, კვიპროსი და ა.შ. ამ მაჩვენებლის მიხედვით, ქვეყანა მსოფლიოში რეიტინგის შვიდწლიანი გაუმჯობესებით პირველ ადგილზეა.

11. თოთლაძე ლია. პირდაპირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი ინოვაციების გავრცელებაში საქართველოში. ნაშრომი მიზნად ისახავს პირდაპირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლის შესწავლას ინოვაციების გავრცელებაში საქართველოში. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები გლობალიზაციის, ეკონომიკური ზრდის და ინდუსტრიალიზაციის მთავარი მასტიმულირებელი ძალაა. პირდაპირ უცხოური ინვესტიციებს (FDI) განსაკუთრებული გავლენა აქვს ტექნოლოგიურ განვითარებას, პროდუქტიულობის ზრდასა და ახალი ცოდნის თუ უნარების შექმნა-გაუმჯობესებაში. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ნაშრომში გაანალიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების პოზიტიური და ნეგატიური გავლენა ქვეყნის განვითარებაზე, განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლს ინოვაციებისა და მაღალი ტექნოლოგიების ტრანსფერზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიმოხილულია ემპირიული კვლევები, რომლებიც ასახავს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენას ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების ტრანსფერზე გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში. ნაშრომში შეასწავლილია საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკა, მოცემულია ამ მაკროეკონომიკური მაჩვენებლის არსებული დინამიკის კრიტიკული ანალიზი. გადმოცემულია საქართველოს მთავრობის საინვესტიციო პოლიტიკა, რომელიც უკავშირდება ეკონომიკის რეალურ სექტორში ხარისხობრივი ინვესტიციების მოზიდვას, ინვესტიციების მაღალტექნოლოგიურ დარგებში განხორციელებასა და ცოდნისა და ტექნოლოგიების ტრანსფერს. ასევე მოცემულია საქართველოს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტოს (GITA) მიერ ამ მიმართულებით განხორციელებული საქმიანობის შედეგები. საქართველოში ინოვაციების გავრცელების ტენდენციის შეფასებისათვის გამოყენებულია აგრეთვე გლობალური ინოვაციების ინდექსის (GII) დინამიკა. ზემოთაღნიშნული მიმართულებით განხორციელებული კვლევისა და ანალიზის საფუძველზე კი გაკეთებულია შესაბამისი

დასკვნები.

12. კაკულია ეთერ. „საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების დასაწერად შიგა ინვესტიციების მოზიდვის არსებული გარემო და მისი სრულყოფის გზები“. ნაშრომში შესწავლილია ინვესტიციის არსი და სახეობები, ინვესტიციის მოზიდვის გარემოზე დადებითად და უარყოფითად მოქმედი ფაქტორები, რომელსაც ითვალისწინებს ინვესტორი ინვესტიციის განხორციელებამდე საინვესტიციო რისკის შემცირების მიზნით. განხილულია ინვესტიციური გარემოს მარეგულირებელი ფაქტორები, გამოყოფილია ინვესტიციურ გარემოზე მოქმედი დადებითი და უარყოფითი ფაქტორები. ნაშრომში ასევე საუბარია ინოვაციის, ინოვაციური მცირე და საშუალო ბიზნესის არსის და მნიშვნელობის და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების დასაწერად და მათი ინოვაციურობის უზრუნველსაყოფად ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით საქართველოში არსებული საინვესტიციო გარემოს შესახებ. შიგა (ადგილობრივი და უცხოური) ინვესტიციების მოზიდვის მექანიზმის და ინვესტორთა დაინტერესების მექანიზმში საქართველოს უპირატესობების და უარყოფითი მხარეების შესახებ. საუბარია მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების შეტანის, ნოუ - ჰაუს, დამწყები მეწარმეებისათვის ფინანსური წვდომის ხელშეწყობის მექანიზმზე. ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ფინანსური წვდომის გაუმჯობესების მიმართულებით საქართველოში გატარებულ ღონისძიებებზე. ია „საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოს“(GITA), სსიპ "აწარმოე საქართველოში"-ს, "სტარტაპ საქართველო"-ს, „ჰორიზონტი 2020 –ის (კვლევისა და ინოვაციის ჩარჩო-პროგრამა (2014–2020))“, EU4BUSINESS საქართველოში, აუთსორს მომსახურების და სხვა საერთაშორისო და ადგილობრივი სახელმწიფო თუ კერძო ინსტიტუტების როლი მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების შემოტანის და ინოვაციური მცირე და საშუალო ბიზნესის საინვესტიციო რესურსების მოზიდვის მექანიზმის ფორმირებაში. გამოთქმულია მოსაზრება ამ მექანიზმის შემდგომი სრულყოფის შესახებ.

15. ქავთარაძე თენგიზ. „საქართველოს მეცხვარეობაში ინოვაციების გავრცელების პრობლემები“. ნაშრომი ეძღვნება სოფლის-მეორნეობის უმნიშვნელოვანესი დარგის – მეცხვარეობის აღმავლობაში ინოვაციების პრობლემებს. კვლევის შედეგად ირკვევა, რომ საზოგადოებრივი მეურნეობების დაშლამ მიწების საერთო

სახალხო საკუთრებად გამოცხადებამ, სოფლის სოციალური ინფრასტრუქტურის მოშლა, ასევე კასპიისპირეთში 200 ათასი ჰექტარი საზამთრო საძოვრების დაკარგვა, შირაქის, ელდარისა და ალაზნის ზამთრის საძოვრების მასობრივმა პრივატიზებამ ასევე გამოიწვია მეცხვარეობის დარგის დიდი დაქვეითება. ვინაიდან მეცხვარეობა დიდად რენტაბელური და მოთხოვნადი დარგია. დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს სტაციონალური მეცხოველეობის განვითარებას განძის (ნინოწმინდის რაიონი) და ოკამის (ახალქალაქის რაიონი) მეცხვარეობის სამრეწველო კომპლექსებში. აქ მთელი წლის მანძილზე ცხვარი ერთი რაიონის ფარგლებში იმყოფება – ზამთარში ბაგაზე ხოლო ზაფხულში საძოვარზე. ახალი ფერმების დაპროექტებისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს ადგილობრივი ბუნებრივი პირობები, მეცხვარეობის ორგანიზაციული ფორმები და წარმოების ტექნოლოგია. მეცხვარეობის განვითარების ინდუსტრიული ტექნოლოგიის ამოცანა მდგომარეობს შრომის წარმადობის მაქსიმალურ გადიდებაში, პროდუქციის წარმოების ზრდაში და ხარისხის გაუმჯობესებაში, აგრეთვე პროდუქციის თვითღირებულების მაქსიმალურ შემცირებაში. ეს ამოცანები უნდა განხორციელდეს წარმოების სპეციალიზაციისა და კონცენტრაციის საფუძველზე. რაციონალური ცხვრის სადგომების მშენებლობის დანერგვით; კომპლექსური მექანიზაციისა და წარმოების რაციონალური ტექნოლოგიის გამოყენებით; მწყემსის შრომის ორგანიზაციის, ანაზღაურებისა და შრომისა და ყოფის პირობების ძირეული გაუმჯობესების საფუძველზე.

16. ქველაბე ქეთევან. “საქართველოს ტურიზმში ინოვაციების გავრცელების პრობლემები”. ნაშრომი ეძღვნება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეკონომიკურ პრობლემას, როგორცაა ინოვაციები და მათი გავრცელება საქართველოს ტურიზმში. განხილილია ტურისტული ინოვაციების გავრცელების სტრატეგია და გავრცელების გზების შერჩევის მნიშვნელოვანი კრიტერიუმები. შესწავლილია ტურიზმში ინოვაციების გავრცელების გზების ფორმირება, ფუნქციონირება და კონტროლი, რომელიც ითვალისწინებს არსებული ღონისძიებების სისტემურ შეფასებას, მისი ეფექტურობის გზების დასახვასა და კორექტირების ღონისძიებათა შემუშავებას. ნაშრომში განხილულია საქართველოში ინოვაციური ტურისტული პროექტების შექმნისა და განხორციელების ზოგადი ასპექტები. ასევე შესწავლილია რეგიონებში მათი დანერგვის გზები, რაც მოიცავს ასევე რეგიონული ინოვაციური ცენტრების, სტარტაპების შექმნას, რაც ხელს

მეუწყობს როგორც ქალაქებში, ასევე მუნიციპალიტეტებში არსებული უდიდესი ტურისტული რესურსების და მისი პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენებას. ყურადღება, ასევე, გამახვილებულია კორონა ვირუსის პანდემიით წარმოშობილი ეკონომიკური კრიზისებისა და შოკების დაძლევის პირობებში ტურიზმის ინოვაციების გავრცელების მექანიზმების, ინოვაციური ტექნოლოგიების შექმნისა და გამოყენების აუცილებლობაზე როგორც მსოფლიოში, ასევე საქართველოში.

17. ქისტაური ნუნუ. „ინოვაციების დასაწერად უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის არსებულ გარემო და მისი სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები საქართველოში“. ნაშრომი ეძღვნება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეკონომიკურ პრობლემას, როგორცაა უცხოური ინვესტიციები და მათი მოზიდვა ინოვაციების დასაწერად. ავტორი განიხილავს ინვესტიციების მოზიდვის სტიმულირების ფორმებს, რომელთა შორის მეტად მნიშვნელოვანია ფინანსური შეღავათების სისტემა; ამ კუთხით ქვეყნის კანონმდებლობის სრულყოფა; კვალიფიციური კადრების მომზადება და არსებულის შესაბამისი გადამზადება; ეკონომიკური და პოლიტიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფა და სხვ. ავტორი ასევე აღნიშნავს უცხოური ინვესტიციების არა მარტო დადებით, არამედ უარყოფით შედეგებზეც მიმდები ქვეყნისათვის. ნაშრომში გაანალიზებულია უცხოური ინვესტიციების და ინოვაციური პოლიტიკის მდგომარეობა საქართველოში; აღნიშნულია, რომ დღეს ქვეყანაში ადგილი აქვს ინოვაციურ კრიზისს და მოყვანილია ამ კრიზისის გამომწვევი მიზეზები.

18. ცუცქირიძე მარინე. “შიგა ინვესტიციების მოზიდვის არსებული გარემო და მისი სრულყოფის გზები საქართველოს მსხვილ ბიზნესში ინოვაციების დასაწერად”. ნაშრომში გადმოცემულია ბიზნესის განვითარების თანამედროვე ასპექტები, მათ შორის, ძირითადად წარმოადგენს მსხვილი ბიზნესის ინოვაციური განვითარების მიზნით აუცილებელი ინვესტიციების მოზიდვისა და გამოყენების გზების განსაზღვრა.

19. გოგობია თემურ. „ინოვაციების კომერციალიზაციისათვის საინვესტიციო გარემოს ფორმირების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები საქართველოს ბიზნესში“. საქართველოს ბიზნესის მაგალითზე განხილულია ინოვაციების კომერციალიზაციის პროცესისათვის ხელშემწყობი საინვესტიციო გარემოს

ჩამოსაყალიბებლად შესაბამისი პოლიტიკის მიმართულებები, განსაზღვრულია აღნიშნული საინვესტიციო გარემოს ფორმირების მიმდინარე პრობლემები და, შემოთავაზებულია მათი გადაჭრის გზები, მათ შორის განვითარებული ქვეყნების გამოცდილებაზე დაყრდნობით. შესწავლილია ცოდნის კომერციალიზაციის პროცესის ხელშემწყობი სახელმწიფო პროგრამები და პროექტები, განსაკუთრებით, ფინანსური მხარდაჭერის სახით, რომელიც ეხება ახალი ტექნოლოგიური კომპანიების შექმნას, ინოვაციებზე ორიენტირებულ სამეცნიერო-კვლევით პროგრამების მხარდაჭერას, საინოვაციო საქმიანობისა და ტექნოლოგიების გამოყენების სტიმულირებასა და სამეცნიერო- და ტექნოპარკების, ბიზნესის აქსელერატორის, ინკუბატორის და ინოვაციური ინფრასტრუქტურის სხვა კომპონენტების შექმნას. ამასთან ერთად, მიმოხილულია ამ პროგრამებისა და პროექტების რეალიზაციისთვის ხელშემწყობი შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც უკავშირდება სამეცნიერო კვლევების შედეგებზე საკუთრების უფლებების განსაზღვრას, სამეცნიერო კვლევების კომერციალიზაციაზე ორიენტირებული ე.წ. სტარტაპების საქმიანობას, სამეცნიერო კვლევების დაფინანსების წყაროებსა და სამეცნიერო კვლევებთან დაკავშირებულ საგადასახადო შეღავათებს.

20. თოთლაძე ლია, თამარ თაფლაძე. “პირდაპირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი ინოვაციების გავრცელებაში საქართველოში“. ნაშრომი მიზნად ისახავს პირდაპირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლის შესწავლას ინოვაციების გავრცელებაში საქართველოში. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები გლობალიზაციის, ეკონომიკური ზრდის და ინდუსტრიალიზაციის მთავარი მასტიმულირებელი ძალაა. პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს (FDI) განსაკუთრებული გავლენა აქვს ტექნოლოგიურ განვითარებას, პროდუქტიულობის ზრდასა და ახალი ცოდნის თუ უნარების შექმნა-გაუმჯობესებაში. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ნაშრომში გაანალიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების პოზიტიური და ნეგატიური გავლენა ქვეყნის განვითარებაზე, განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლს ინოვაციებისა და მაღალი ტექნოლოგიების ტრანზფერზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიმოხილულია ემპირიული კვლევები, რომლებიც ასახავს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენას ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების ტრანზფერზე გარდამავალი ეკონომიკის

ქვეყნებში. ნაშრომში შეასწავლილია საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვეტიციების დინამიკა, მოცემულია ამ მაკროეკონომიკური მაჩვენებლის არსებული დინამიკის კრიტიკული ანალიზი. გადმოცემულია საქართველოს მთავრობის საინვეტიციო პოლიტიკა, რომელიც უკავშირდება ეკონომიკის რეალურ სექტორში ხარისხობრივი ინვესტიციების მოზიდვას, ინვესტიციების მაღალტექნოლოგიურ დარგებში განხორციელებასა და ცოდნისა და ტექნოლოგიების ტრანსფერს. ასევე მოცემულია საქართველოს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტოს (GITA) მიერ ამ მიმართულებით განხორციელებული საქმიანობის შედეგები. საქართველოში ინოვაციების გავრცელების ტენდენციის შეფასებისათვის გამოყენებულია აგრეთვე გლობალური ინოვაციების ინდექსის (GII) დინამიკა. ზემოთაღნიშნული მიმართულებით განხორციელებული კვლევისა და ანალიზის საფუძველზე კი გაკეთებულია შესაბამისი დასკვნები.

21. წერეთელი ზურაბ. ბიზნეს სტარტაპების განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში. ბიზნეს სტარტაპების არსებობა და შემდგომ მათი ზრდა-განვითარება მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს ქვეყნის ეკონომიკისთვის. კვლევის მიზანია ნათლად წარმოვაჩინოთ საქართველოში არსებული სტარტაპ გარემოს დღევანდელი მდგომარეობა, მისი განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები.

მსოფლიო თანხმდება, რომ ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი როლი და ფუნქცია სტარტაპებს ეკისრებათ. ხშირად ამბობენ, რომ ისინი დღევანდელ ეკონომიკასაც კი ქმნიან, სწორედ აღნიშნული შეიძლება მივიჩნიოთ განსახილველი თემის აქტუალობად.

დღესდღეობით, საქართველოში ერთ-ერთი პოპულარული პროგრამაა „სტარტაპ საქართველო“, რომლის მიზანია დაეხმაროს მოქალაქეებს, რომლებსაც არ აქვთ საჭირო ფინანსური რესურსი და ამის გამო არ შეუძლიათ ბიზნესის დაწყება, თავიანთი ბიზნეს იდეების განხორციელებაში. პროგრამაში მონაწილეობა შეუძლია საქართველოს ნებისმიერ მოქალაქეს, რომელსაც აქვს ბიზნეს იდეა და მისი განხორციელებისთვის ესაჭიროება დაფინანსება.

ნაშრომში განხილულია სტარტაპის სხვადასხვა ცნება (ზოგიერთი მოსაზრების შეუსაბამობაზე სტარტაპის რეალურ მიზანთან), მისი ეტაპები და თავისებურებები, ასევე, საუბარია ინვესტირებასა და

დაფინანსების საშუალებებზე, ვენჩურულ კაპიტალზე, ვენჩურულ ინვესტირებაზე, ინოვაციურ ბიზნეს სტარტაპებზე, იმ საკანონმდებლო და საგადასახადო რეგულაციებზე, რომლებიც საქართველოს ბაზარზე არსებობს.

განხილულია აგრეთვე სახელმწიფოს მხარდამჭერი ორგანიზაციების პროგრამები და მიმართულებები. საუბარია უცხოური სტრატაპ ბიზნესების გამოცდილებაზე, ბიზნეს სტარტაპების განვითარების პრობლემებზე და პერსპექტივებზე საქართველოში. ჩამოყალიბებულია რეკომენდაციები, რომლებიც უნდა გამოიყენოს ბიზნეს სექტორმა, რომ გახდეს წარმატებული.

22. დვალიშვილი ლია. „ინოვაციები ჰაერის დაცვის სფეროში საქართველოში: არსებული მდგომარეობა და პერსპექტივები“. ნაშრომში გაანალიზებულია ქვეყანაში ჰაერის დაცვის მიმართულებით არსებული პრევენციული ღონისძიებები. შეფასებულია ჰაერის დაბინძურების გავლენა მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე. ამ მიმართულებით განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაა მსხვილ ქალაქებში, სადაც სამრეწველო ობიექტების და ტრანსპორტის გამონაბოლქვი აბინძურებს ჰაერს, გამოკვეთილია ძირითადი ინოვაციები ჰაერის დაცვის სფეროში. განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის არსებული სისტემის ფუნქციონირებაზე. ევროკავშირი წარმატებით ახორციელებს ჰაერის ხარისხის სტანდარტის შენარჩუნებას, გარემოს დაცვის მართვის საუკეთესო უნარების წყალობით, რაც ჩვენს ქვეყანაში ძალიან ნაკლებად არის. აღნიშნულია, რომ ატმოსფერული ჰაერის დაცვის კუთხით საქართველოში, მიუხედავად ბოლო პერიოდში განხორციელებული მრავალი სახის პოზიტიური ცვლილებისა, არასახარბიელო მდგომარეობაა. კანონმდებლობა სათანადოდ ვერ პასუხობს არსებულ გამოწვევებს, შედეგად, ვერ ხერხდება დაბინძურების მიზეზებისა და მისი შედეგების სიღრმისეული ანალიზი და შესაბამისად ჰაერის დაბინძურების შემცირებისთვის ეფექტიანი ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება.

23. თეთრაული ციციწო. „ინოვაციები მიწის რესურსების დაცვის სფეროში საქართველოში: თანამედროვე მდგომარეობა და პერსპექტივები“. ნაშრომში განხილულია მიწის როგორც უნიკალური ბუნებრივი რესურსის არსი და მნიშვნელობა ჩვენი ცივილიზაციის არსებობის შენარჩუნებისათვის, მზარდი

მოსახლეობის და ბუნებრივი რესურსების მიღვეადობის პირობებში. დასახასიათებელია ნიადაგის ტიპები, მისი სტრუქტურა და საქართველოს მიწის რესურსების თანამედროვე მდგომარეობა ნიადაგების თავისებურებების გათვალისწინებით. გაშუქებულია ის ღონისძიებები რომელსაც ატარებს ჩვენი მთავრობა მიწის რესურსების დაცვის სფეროში და ის ღონისძიებები რომელიც პერსპექტივაშია გასატარებელი. გაანალიზებულია ბიოლოგიურად სუფთა სასუქების გამოყენებისა და სურსათის უსაფრთხოების საკითხები, აგრეთვე ისრაელის გამოცდილება ტიბუცების ფენომენტან დაკავშირებით. მითითებულია ჩვენი ნიადაგების ხარისხობრივი მაჩვენებლების შესახებ სრული ინფორმაციის მოგროვება და რუკების შედგენის აუცილებლობა რათა დავიცვათ ჩვენი ნიადაგი ეროზიისა და დეგრადაციისგან.

24. მელაშვილი მედეა. „საქართველოს ეკონომიკაში ინოვაციების დანერგვაზე ცენტრალური და ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან გაწეული ხარჯები და მისი სრულყოფის მიმართულებები“. ნაშრომი ეძღვნება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეკონომიკურ პრობლემას, როგორცაა ინოვაციები და მათ დანერგვაზე ცენტრალური და ადგილობრივი ბიუჯეტიდან გაწეული ხარჯები. ავტორი განიხილავს ქვეყანაში საინოვაციო სისტემის შექმნის მნიშვნელობას და აღნიშნავს, რომ ქვეყნის და, კერძოდ, რეგიონების განვითარების ახალი მოდელია რეგიონული საინოვაციო სისტემისა (რსს) და ასევე რეგიონული საინოვაციო ცენტრების (რსც) შექმნა, რაც ხელს შეუწყობს მუნიციპალიტეტებში არსებული უდიდესი რეზერვების მაქსიმალურად გამოყენებას. ავტორი განიხილავს ინოვაციური პოლიტიკის შექმნის პროცესში განსაკუთრებით რეგიონებში არსებულ პრობლემებს და მათი აღმოფხვრის გზებს.

25. ნოზაძე ზურაბ. „ინოვაციები წყლის რესურსების დაცვის სფეროში საქართველოში: არსებული მდგომარეობა და პერსპექტივები“. როგორც მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, დღესდღეობით, წყლის რესურსების მართვისა და დაცვის საკითხები საქართველოშიც ძალზე აქტუალურია. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო წყლის რესურსებით მდიდარ ქვეყნად ითვლება, წყლის რესურსები არათანაბრად არის გადანაწილებული და უმეტესად დასავლეთ საქართველოშია თავმოყრილი. ამდენად წყლის რესურსების მართვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანად რესურსების სწორი გადანაწილება და

რესურსებით ღარიბი აღმოსავლეთ საქართველოს წყლით მომარაგება რჩება. ანგარიშში გაანალიზებულია წყლის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის არსებული მდგომარეობა. მოცემულია სასმელი წყლის ხარისხის გაუმჯობესების კონკრეტული ღონისძიებები. ინფრასტრუქტურის გაძლიერებისათვის ინვესტიციების გაზრდის აუცილებლობის დასაბუთება. განხილულია წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის ძირითადი პრინციპები და უზრუნველყოფის ღონისძიებები. განხილულია წყლის რესურსების სააუზო მართვის მოდელი. მოცემულია წყლის ჩარჩო დირექტივის შექმნისა და მისი ფუნქციების მექანიზმი განხილულია საქართველოში წყლის რესურსების დაცვის გაუმჯობესების საკითხები წყლის ჩარჩო დირექტივების გათვალისწინებით.

26. ჟორჟიკაშვილი ნინო. ინოვაციების გავრცელების პრობლემები საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში. ნაშრომში განხილულია საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში არსებული მდგომარეობა და ტენდენციები ინოვაციების კუთხით, მაღალტექნოლოგიური სამედიცინო პროდუქტებისა და სერვისების განვითარების მიმართულებები, გაანალიზებულია ინოვაციების გავრცელების პრობლემები და ხელშემშლელი ფაქტორები, როგორებიცაა ჯანდაცვაზე გაწეული დანახარჯების ხარჯ-ეფექტურობა, მედიკამენტების მაღალი ფასები და დაბალი ხელმისაწვდომობა, პრობლემები პირველადი ჯანდაცვის სფეროში, ოლიგოპოლიის ნიშნები აღნიშნულ დარგში, სადაზღვევო სისტემის არაეფექტურობა, სამედიცინო მომსახურების არადამაკმაყოფილებელი ხარისხი, ჯანდაცვის სექტორის მწირი დაფინანსება და ა.შ.

27. კურატაშვილი ქრისტინე. საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულება და მისი ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების პერსპექტივები. სამეცნიერო ნაშრომში განხილულია საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულება და მისი ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების პერსპექტივები. სამეცნიერო ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეკონომიკური კანონმდებლობის მორგებას ადამიანების უფლებების დაცვაზე და მათი ინტერესების რეალიზაციაზე. ამრიგად, საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულების პროპლემების გადასაჭრელად პრინციპულ მნიშვნელობას იძენს მისი ადაპტირება ევროკავშირის კანონმდებლობასთან.

ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულების პრობლემის გადაჭრის პრინციპული მნიშვნელობა ეჭვს არ იწვევს, რადგან კანონი და კანონმდებლობა მთლიანობაში, იქმნება იმისთვის, რომ ემსახუროს ადამიანის ინტერესებს - ემსახუროს ხალხის ინტერესებს და არა პირიქით. ასევე აქტუალურია საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის ადაპტირების პრობლემა ევროკავშირის კანონმდებლობასთან, რადგან ამ პრობლემის გადაჭრა აუცილებელი პირობაა ეკონომიკის, საზოგადოების და მთლიანად სახელმწიფოს ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის. საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულების ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების პერსპექტივების განხილვისას აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული საქართველოს ეროვნული, კულტურული და რელიგიური თავისებურებები, რათა არ მოხდეს საქართველოს მოქალაქეების უფლებების დარღვევა და მათი თავისუფლებების შელახვა. აგრეთვე გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ჩვენი ტრადიციული და მრავალეროვნული ქვეყნის თითოეული მოქალაქის ინტერესები.

2. შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის გრანტით დაფინანსებული სამეცნიერო-კვლევითი პროექტები

3.1.

№	გარდამავალი (მრავალწლიანი) პროექტის დასახელება მეცნიერების დარგისა და სამეცნიერო მიმართულების მითითებით, პროექტის საიდენტიფიკაციო კოდი	პროექტის დაწყების და დამთავრების წლები	პროექტში ჩართული პერსონალი (თითოეულის როლის მითითებით)
1	2	3	4

“ახალგაზრდა მეცნიერების კვლევების გრანტით დაფინანსების კონკურს”-ზე გამარჯვებული პროექტი – „ბიზნესგარემოს რეფორმირება და ინოვაციას, მწარმოებლურობასა და ექსპორტს შორის არსებული კავშირი გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში: ანალიზი ფირმების დონეზე“ მიმართულება: სოციალური მეცნიერებანი ქვემიმართულება: ეკონომიკა და ბიზნესი პროექტის საიდენტიფიკაციო კოდი: YS-18-1304	10.12.2018-31.01.2021	თეიმურაზ გოგოხია - ხელმძღვანელი გიორგი ბერულავა - მენტორი
გარდამავალი კვლევითი პროექტის 2020 წლის ეტაპის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგების შესახებ ვრცელი ანოტაცია		
პროექტის ამ ეტაპისთვის გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებთან დაკავშირებული მეორადი (კერძოდ, BEEPS-ის V რაუნდის) მონაცემების დამუშავების საფუძველზე განხორციელდა ბიზნესგარემოს ფაქტორული ანალიზი, რის შედეგად შემუშავდა ბიზნესგარემოს ცვლადების ტიპოლოგია, ანუ ბიზნესგარემოს საერთო ინდექსის ცვლადისგან მოხდა მისი შემადგენელი 3 ცვლადის გამოყოფა. განხორციელდა ეკონომეტრიკული ანალიზი - გაფართოებული ეკონომეტრიკული CDM მოდელის პარამეტრების შეფასების საფუძველზე გამოვლინდა ფირმის "ინოვაცია-მწარმოებლურობა-ექსპორტი"-ს საქმიანობაზე ბიზნესგარემოს ცალკეული ცვლადების ზეგავლენის ეფექტები. შესაბამისად, მიღებულ იქნა წინასწარი შედეგები და განხორციელდა მათი ინტერპრეტაცია. პროექტის ფარგლებში 2020 წელს გამოქვეყნდა 1 სტატია საზღვარგარეთ და 1 სტატია საქართველოში. კვლევის წინასწარი შედეგები წარდგენილი იყო საერთაშორისო კონფერენციაზე საზღვარგარეთ.		

6. ბექდური პროდუქციის გამოცემა საქართველოში

6.1. მონოგრაფიები/წიგნები

№	ავტორი/ ავტორები	მონოგრაფიის/წიგნის სათაური, საერთაშორისო სტანდარტული კოდი ISBN	გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა	გვერდების რაოდენობა
1	აბესაძე რ., ბურდული ვ.	საზღვარგარეთის გამოცდილება და საქართველოში ინოვაციური ეკონომიკის ჩამოყალიბების პრობლემები (გადაცემულია გამომცემლობაში). ISBN 978-9941-91-68-5-4	პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	430
2	პაპავა ვლ.	არატრადიციული ეკონომიკის: მეთოდლოგია და მეთოდიკა, ISBN 978-9941-13-239-1	უნივერსიტეტის გამომცემლობა, პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	418

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

1. მონოგრაფიაში გამოკვლეულია ევროკავშირში, მასში შემავალ და საზღვარგარეთის ზოგიერთ სხვა ქვეყანაში ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების გამოცდილება და განსაზღვრულია საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების ძირითადი მიმართულებები. კერძოდ, გამოკვლეულია: ინოვაციებისა და ინოვაციური ეკონომიკის არსი; ევროკავშირში ინოვაციური პოლიტიკისა და ინოვაციური სისტემის (ინოვაციური ინფრასტრუქტურის) განვითარების თავისებურებები; ინოვაციური

განვითარების სახელმწიფო და ბიზნეს-კოორდინაციის ინსტრუმენტთა სისტემის სრულყოფის გზები; ამჟამად ამა თუ იმ ხარისხით ფორმირებადი “ალტერნატიული” ეკონომიკების (“მწვანე” ეკონომიკა, “ცოდნის ეკონომიკა” “ინფორმაციული ეკონომიკა” და სხვა) არსი და მათი ურთიერთკავშირის ან ურთიერთშეთავსებადობის ხარისხი ინოვაციურ ეკონომიკასთან; ინოვაციური სისტემების ტრანსფორმაციის თავისებურებანი ზოგიერთ განვითარებულ ქვეყანაში (ძირითადად საფრანგეთში, სამხრეთ კორეასა და ფინეთში) ბოლო 50-60 წლის განმავლობაში; რეგიონული ინოვაციური პოლიტიკის ეროვნული, რეგიონული და ზეეროვნული კოორდინაციის საკითხები; საქართველოს ინოვაციური სისტემის თანამედროვე მდგომარეობა და მისი სრულყოფის პრიორიტეტული მიმართულებები ძირითადი ბლოკების მიხედვით; სტრუქტურული პოლიტიკის მხარდაჭერის ფინანსური ინსტრუმენტების სრულყოფის გზები; “მწვანე” და “წრიული” ეკონომიკის არსი, მისი ურთიერთკავშირი ინოვაციურ ეკონომიკასთან და მათი განვითარების ზოგიერთი მიმართულება; ცოდნის ეკონომიკის არსი, მისი ინოვაციურ ეკონომიკასთან ურთიერთთავსებადობის ხარისხი; ინოვაციური ეკონომიკისა და ცოდნის ეკონომიკის ისეთი კომპონენტების არსი, როგორცაა “განათლება”, “ინტელექტუალური კაპიტალი”, “ინფორმაციული სექტორი” და “ქსელური სტრუქტურები”.

წიგნი განკუთვნილია უმაღლესი სასწავლებლების პროფესორ-მასწავლებლების, სტუდენტებისა და მკითხველთა ფართო წრისათვის, ვინც დაინტერესებულია ინოვაციური ეკონომიკის პრობლემებით.

2. მონოგრაფიული ხასიათის ნაშრომში განხილულია თანამედროვე ეკონომიკური მეცნიერების აქტუალური საკითხები, რომელთა შესწავლაც სცილდება ტრადიციული ეკონომიკის კურსს. ეკონომიკის მიერ დასმულ ტრადიციულ კითხვებზე მოცემულია ის არატრადიციული პასუხები, რომლებიც რეალობასთან ბევრად უფრო ახლოსაა, ვიდრე ის პასუხები, რომლებსაც ტრადიციული ეკონომიკის იძლევა. ეს კი მკითხველს აძლევს საშუალებას, გაიღრმავოს ეკონომიკური ცოდნა. წიგნი წარმოადგენს დამხმარე სახელმძღვანელოს და მისი შესწავლა მიზანშეწონილია ტრადიციული ეკონომიკის შესწავლის შემდეგ.

ცხოვრების მიერ დაყენებულ კითხვებზე პასუხის მოძებნა ტრადიციული ეკონომიკის ჩარჩოებში ზოგჯერ პრინციპულადაც კი შეუძლებელია. ამის საუკეთესო მაგალითია კომუნისტური რეჟიმის მსხვრევის

შედეგად მბრძანებლური ეკონომიკიდან საბაზროზე გადასვლა. კერძოდ, გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში ეკონომისტების წინაშე დაისვა ურთულესი კითხვა იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა განხორციელებულიყო მბრძანებლური ეკონომიკიდან საბაზროზე გადასვლა ამ გადასვლის თეორიის არარსებობის პირობებში. თანამედროვე გლობალურმა ფინანსურ-ეკონომიკურმა კრიზისმა ეკონომისტთა წინაშე არაერთი ისეთი საკითხი წამოსწია, რომლებიც ასევე ვერ ჯდება ტრადიციული ეკონომიკის ფარგლებში.

ეკონომისტთა წრეში სულ უფრო მეტ ყურადღებას იმსახურებს არატრადიციული ეკონომიკური აზროვნების განვითარების მიზანშეწონილობა. ხაზგასასმელია, რომ ბოლო პერიოდში ეკონომისტთა შორის ძალზე პოპულარულია ეკონომიკის დარგში ნობელის პრემიის ლაურეატის ჯოზეფ სტიგლიცის პერიოდული ელექტრონული პუბლიკაციები რუბრიკით „არატრადიციული ეკონომიკური სიბრძნე“ (Unconventional Economic Wisdom).

არატრადიციული ეკონომიკისათვის, ტრადიციულის მსგავსად, შესწავლის ობიექტი და უმთავრესი კითხვები, რაზეც ეკონომისტს უნდა შეეძლოს პასუხების გაცემა, იგივეა. იცვლება ამ კითხვებზე პასუხები. კერძოდ, ამა თუ იმ ეკონომიკურ კითხვაზე პასუხი არატრადიციული ეკონომიკიდან რეალობასთან უფრო ახლოსაა, ვიდრე იმავე კითხვაზე პასუხი ტრადიციული ეკონომიკიდან.

ნაშრომი განკუთვნილია ეკონომიკური პროფილის უმაღლესი სასწავლებლებისა და ეკონომიკის ფაკულტეტების დოქტორანტებისა და პროფესორებისათვის, აგრეთვე მკითხველთა იმ წრისათვის, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან თანამედროვე ეკონომიკური მეცნიერების აქტუალური პრობლემების შესწავლით.

6.3. კრებულები

№	ავტორი/ავტორები	კრებულის სახელწოდება, საერთაშორისო სტანდარტული კოდი ISBN	გამოცემის ადგილი, გამომცემობა	გვერდი
1	ინსტიტუტი	„თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის“	თსუ პაატა გუგუშ-	500

ს ყველა მეცნიერი თანამშრომელი	ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული“ (მომზადებულია გამოსაცემად) ISBN	ვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	
2 ინსტიტუტის ყველა მეცნიერი თანამშრომელი	“თანამედროვე ეკონომიკა, ეკონომიკური მეცნიერება და ეკონომიკის პანდემიური პრობლემები: გამოწვევები, გადაჭრის გზები”, ISBN 978-9941-13-391-6	თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	600
ანოტაცია (ქართულ ენაზე)			
1.თსუ ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებულში ქვეყნდება ინსტიტუტის მეცნიერ თანამშრომელთა და საქართველოს მეცნიერეკონომისტთა ნაშრომები, რომლებიც ეძღვნება თანამედროვე აქტუალურ ეკონომიკურ პრობლემებს. კრებული განკუთვნილია მკითხველთა ფართო წრისათვის და დახმარებას გაუწევს არა მხოლოდ სპეციალისტებს, არამედ ეკონომიკის საკითხებით დაინტერესებულ ნებისმიერ პირს. (კრებული მომზადებულია და გადაცემულია გამომცემლობაში). 2.თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტში 2020 წელს გამართულ საეთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებების მასალები. სულ გამოქვეყნებულია 118 მოხსენება.			

6.4. სტატიები ციფრული (დიგიტალური) საიდენტიფიკაციო კოდის (DOI) მითითებით

ავტორი/ ავტორები	სტატიის სათაური, ციფრული (დიგი-ტალური) საიდენტიფიკაციო კოდი DOI	ჟურნალის/ კრებულის დასახელება და ნომერი/ტომი	გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა	გვერდის რაოდენობა
1. Abesadze R.	Geen” and “Circular” economy: essence and modern challenges. DOI: 10.5604/01.3001.0013.845	IJONESS 2019; 0 (2): 329-345, ინდექსირებულია ERIH-ში International Journal of New Economics and Social Sciences № 2 (11)20	Wydawca/ Publisher: Międzynarodowy Instytut Międzynarodowy Instytut Innowacji Warszawie	18
2. Abesadze R.	Fundamental factors of economic development DOI: 0.36172/EKONOMISTI	“Ekonomisti” , 2020, № 1. ინდექსირებულია ERIH-ში	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020	
3. Abesadze R.	Globalization and the economic problems of the pandemic DOI:10.36172/EKONOMISTI.2020.XVI.02.ABESADZE	“Ekonomisti” , 2020, № 2	“-----”	

4. Abesadze R.	Economic development processes in the pre-industrial era DOI: 10.36172/EKONOMISTI.2020.XV I.03.ABESADZE DOI: 10.36172/EKONOMISTI.2020.XV I.03.ABESADZE	“Ekonomisti” , 2020, № 3, ინდექსირებულია ERIH-ში	“-----”	
5. Papava V.	Новые вызовы экономической науки в условиях пандемии COVID-19 DOI: 10.36172/EKONOMISTI.2020.XVI.04.Papava	“Ekonomisti” , 2020, № 4, ინდექსირებულია ERIH-ში	“-----”	
6. Бурдули В	Классификация видов инноваций и отраслевые проблемы их распространения. DOI: 10.36172/E 10.36172/EKONOMISTI.2020.XVI.04.Burduli	Ekonomisti , 2020, №4(Volume XVI)	“-----”	
7. Burduli V.	The Essence of the Knowledge Economy and Its Place in the System of Modern Economies 10.36172/EKONOMISTI.2020.XVI.02.BURDULI	Ekonomisti , 2020, № 2 (Volume XVI).	“-----”	
8. Burduli V.	Essence of Knowledge Economy and the Degree of Its Interoperability with Innovative Economy DOI:10.5604/01.3001.0014.3533	International Journal of New Economics and Social Sciences № 1(11)2020.	Międzynarodowy Instytut Innowacji Warszawa	

9. Burduli V.	Imperatives and Directions of Development of “Green” Economy and Its Interactions with Innovativ Economy DOI: 10.5604/01.3001.0013.8086	International Journal of New Economics and Social Sciences № 2(10)2019.	“-----”	
10. Gogokhia T. Berulava G.	Business environment reforms, innovation and firm productivity in transition-economies DOI: 10.1007/s40821-020-00167-5	Eurasian Business Review (2020), Springer	Springer Nature, Switzerland	
11. გოგოხია თ. ბერულავა გ.	ბიზნესგარემოს ზეგავლენა ფირმის ინოვაციას, მწარმოებლურობასა და ექსპორტს შორის არსებულ სტრუქტურულ ურთიერთკავშირზე გარდამავალ ეკონომიკებში DOI: 10.36172/EKONOMISTI.2020.XV I.04.Berulava.Gogokhia	„ეკონომისტი“ № 4, 2020	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020	
12. ლაზარაში-ლით.	ეკონომიკური ზრდის "მწვანე" დაფინანსება: კონცეფციები და პრობლემები. DOI: 10.35945/gb.2020.09.006	„გლობალიზაცია და ბიზნესი“ 2020, №10	თბ., ევროპის უნივერსიტეტი	
13. კვარაცხელია მ.	გლობალური კრიზისი და ეკონომიკის მდგრადი განვითარების თეორიული პრობლემები DOI:10.36172/EKONOMISTI.2020.XVI.03.KVARATSKHELIA	„ეკონომისტი“ № 3, 2020	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020	

14. კვარაცხელია მ.	ეკონომიკური კრიზისების გენეზისი. DOI: 10.36172/EKONOMISTI	„გლობალიზაცია და ბიზნესი“ 2020, №10	თბ., ევროპის უნივერსიტეტი	
15. თოთლაძე ლ.	The Impact of Government Expenditure on Education and R&D as Factor of Homan Capital on Economic Growth DOI:10.36172/EKONOMISTI.2020.XVI.02.TOTLADZE	ეკონომისტი“ № 2	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020	
16. მელაშვილი მ. ქველაძე ქ., ქისტაური ნ.	განათლების თავისებურებები ევროკავშირსა და მის ზოგიერთ ქვეყანაში DOI: 10.36172/EKONOMISTI.2020.XVI.-02.MELASHVILLI.KVELADZE.KISTAURI	„ეკონომისტი“ № 3	“-----”	
17. ნოზაძე ზ.	ზუნებრივ რესურსებზე ეკოლოგიური გადასახადების თეორიული ასპექტები DOI:10.36172/EKONOMISTI.2020.XVI.03.NOZADZE	„ეკონომისტი“ № 3	“-----”	

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

1. ნაშრომში გამოკვლეულია „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის არსი და მნიშვნელობა ადამიანთა კეთილდღეობის ამალგების საქმეში, მისი თავისებურებები ტრადიციული ანუ „ყვითელი“ ეკონომიკისაგან განსხვავებით. გამოკვლეულია მისი მიმართება ინოვაციურ ეკონომიკასთან, მდგრად ეკონომიკურ განვითარებასთან, ეკონომიკურ განვითარებასა და ეკონომიკურ ზრდასთან. შესწავლილია საქართველოში

„მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის განვითარების არსებული დონე და პერსპექტივები. „მწვანე“ ეკონომიკა ხასიათდება ნახშირბადის დაბალი შემცველობით, რესურსების რაციონალური მოხმარებითა და სოციალური ინკლუზიურობით, განსხვავებით „ყავისფერი“ ანუ ტრადიციული ეკონომიკისაგან, რომელიც ხასიათდება ნახშირბადის მაღალი შემცველობით (ვინაიდან იგი ძირითადად ემყარება წიაღისეული სათბობის გამოყენებას), რესურსების მფლანგველური მოხმარებითა და სოციალური ექსკლუზიურობასთან. იგი გულისხმობს ეკოლოგიური მოთხოვნების – რესურსების რაციონალური გამოყენების, ბუნების კვლავწარმოების პროცესების შენარჩუნების, ცოცხალი ორგანიზმების უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და მწარმოებლურობის გაზრდის გზით ადამიანთა ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას. „მწვანე“ ეკონომიკის მიზნები ემსახურება მომავალში რესურსებით უზუნველყოფის საქმესაც, ვინაიდან არააღდგენადი, მიღვევადი რესურსების ჩანაცვლება ხდება აღდგენადი, ეკოლოგიურად სუფთა რესურსებით. „მწვანე“ ეკონომიკის იდეა შემუშავდა მდგრადი განვითარების კონცეფციის საფუძველზე და მისი განხორციელების ერთ-ერთი ძირითადი გზაა. წრიული ეკონომიკა არის „მწვანე“ ეკონომიკის განხორციელების ერთ-ერთი გზა. იგი აღდგენადი სისტემაა, რომელშიც როგორც რესურსები, ისე ნარჩენები მინიმუმზეა. „წრიული“ ეკონომიკის მთავარი კონცეფცია მიმართულია ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებაზე. საქართველოში „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის ფორმირების მიმართულებით სერიოზული პრაქტიკული ნაბიჯები არ გადადგმულა, თუმცა გარკვეული ინსტიტუციური საფუძვლები ამისათვის მომზადებულია. ეს დოკუმენტებია: საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“, მიღებულია საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა სამი ეროვნული პროგრამა, საქართველოს კანონი – „ნარჩენების მართვის კოდექსი“; „ნარჩენების მართვის 2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგია და 2016-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“;

საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით შესაძლებელია გამოვიყოს საქართველოში წრიული ეკონომიკის ფორმირების ზოგიერთი ღონისძიება:

1. ახალი კანონების მიღება წრიულ ეკონომიკასთან დაკავშირებით, მაგალითად კანონი „სამთო გადამუშავების ნარჩენების შესახებ“;

2. ნარჩენების უტილიზაციაზე ტარიფების დაწესება, რათა მომხმარებლებმა მოახდინონ მათი სორტირება, რაც გააიოლებს გადამუშავებას;

3. სასწავლო და საკონსულტაციო ცენტრების, წრიული ეკონომიკის კლუბების დაარსება სადაც მოხდება ლექტორების, სტუდენტებისა და ბიზნესწრეებისათვის კონსულტაციებისა და ტრენინგების ორგანიზება ამ სფეროს მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მიერ, მათ შორის, საზღვარგარეთიდან, ასევე რეკომენდაციების შემუშავება ცალკეული ბიზნესორგანიზაციებისა და მთავრობისათვის ნარჩენების მართვის გეგმის შეიმუშავების, ალტერნატიული ტექნოლოგიების შექმნის, ცოცხალი სისტემის აღდგენის უზრუნველყოფის მიმართულებით;

4. თანამშრომლობა ევროკომისის „კლატფორმასთან ევროპული წრიული ეკონომიკით დაინტერესებული მხარეებისათვის“ (European Circular Economy Stakeholders Platform);

5. საწარმოებისათვის, რომლებიც გადაამუშავებენ ნარჩენებს, საგადასახადო შეღავათების გამოიყენება;

6. სახელმწიფო საწარმოების დაარსება, რომლებიც იფუნქციონირებენ წრიული ეკონომიკის პრინციპებით და სახვ

7. ახალი განახლებადი პროდუქციის შექმნა (რომელიც გამოყენების შემდეგ გადამუშავდება და კვლავ გამოიყენება);

8. მყარი ნარჩენების შეგროვების ავტომატიზებული სისტემის შექმნა;

9. სათბობის მიღება მერქანის ან ბიონარჩენებისაგან (კვების მრეწველობის და სხვა ინდუსტრიის ბიოდეგრადირებადი ნარჩენები, ხე-ტყის ნარჩენები, ქერქი, ნახერხი, ნაკელი, ყურძნის კოპტონი და ა. შ.);

10. ძველის აღდგენა, რეკონსტრუქცია, მოდერნიზაცია; გადაიარაღება; განახლება, რაც შესაძლებელია თითქმის ყველა სახის წარმოებაში, სახნავი მიწების ჩათვლით;

11. ენერგოეფექტიანობის ამაღლება;

12. ალტერნატიული ენერგორესურსების ათვისება;

13. წარმოების დაფუძნება მომსახურებაზე და არა საქონელის წარმოებაზე;

2. ეკონომიკურ განვითარებაზე მოქმედებს როგორც ეკონომიკური, ისე არაეკონომიკური ხასიათისარაერთი ფაქტორი. მათგან უმთავრესია ისეთი ფუძემდებლური ფაქტორები, როგორიცაა: **განათლება და მეცნიერება; გამოგონება, ტექნოლოგია და ტექნოლოგიური ცოდნა; ფიზიკური კაპიტალი; ადამიანისეული კაპიტალი; ბუნებრივი რესურსები; ენერგეტიკა; ინსტიტუციები; მეწარმეობა; ინოვაცია.**

განათლება ეკონომიკურ განვითარებაზე გავლენას ახდენს, როგორც მეცნიერების განვითარების წინაპირობა და სამუშაო ძალის მწარმოებლურობის ამაღლების უმთავრესი საშუალება;

მეცნიერება, ფუნდამენტური და გამოყენებითი ხასიათის აღმოჩენების მეშვეობით იღვევს ახალ ცოდნას, რის შმაფუძველზედაც ხდება ძირეული ცვლილებები საზოგადოებრივი საქმიანობის ყველა სფეროში, უპიტველეს ყოვლისა, ეკონომიკაში.

ტექნოლოგია არის ის წესი და საშუალება, რომლის მეშვეობითაც ხდება ამოსავალი მასალების გარდაქმნა საჭირო საქონლად ან მომსახურებად. ტექნოლოგიური ცოდნა კი ნიშნავს საქონლისა და მომსახურების საწარმოებლად საუკეთესო ტექნოლოგიების შერჩევას. სწორედ ტექნოლოგიების განვითარების დონეზეა დამოკიდებული თუ რამდენად ეფექტიანად იქნება ერთმანეთთან შეხამებული ეკონომიკურ განვითარებაზე მოქმედი ი ფაქტორები.

ეკონომიკურ განვითარებაზე **ბუნებრივი რესურსების** ზეგავლენა გამოიხატება იმაში, რომ: ეკონომიკური საქმიანობის დროს ხდება ახალი სახეობის რესურსების ათვისება, რომელთა გამოყენება უდიდეს გავლენას ახდენს ეკონომიკურ განვითარებაზე. წინაისტორიულ ხანას პერიოდებად სწორედ გამოყენებული მასალების მიხედვით ჰყოფენ: ქვის ხანა, ბრინჯაოს ხანა, სპილენძის ხანა, რკინის ხანა.

თანამედროვე ეკონომიკა მოითხოვს ადამიანისეული კაპიტალის უკიდურესად მაღალ ხარისხს, რომელიც ორიენტირებული უნდა იქნეს უახლეს ტექნიკასა და ტექნოლოგიაზე, ინფორმაციულ-კომპიუტერული სისტემის ფართოდ გამოყენებაზე, მოქნილ წარმოებაზე, ინოვაციური სისტემის დანერგვაზე.

გამოგონება მეცნიერულ აღმოჩენებზე დაყრდნობით სიახლის (ახალი ტექნიკა, ახალი იდეა, ორგანიზაციის ახალი ფორმები და მეთოდები და ა. შ.) შექმნაა, რის გარეშეც ინოვაციები ვერ განხორციელდება.

ინოვაციის მთავარი არსი მდგომარეობს განახლებაში, წარმოებაში უფრო პროგრესულის დანერგვაში, რაც ეკონომიკურ განვითარებას განაპირობებს;

მეწარმეობა წარმოადგენს ნოვატორული სამეურნეო საქმიანობის სახეობას, რომლის დროსაც ადგილი აქვს ინოვაციების დანერგვას;

ფიზიკურ კაპიტალში ყოველგვარი პროგრესული ცვლილება უშუალოდ განაპირობებს ეკონომიკურ განვითარებას, ვინაიდან იგი იწვევს შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებას, პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებას, პროდუქციის მასალა- და ენერგოტევადობის შემცირებას, შრომის პირობების გაუმჯობესებას და ა.შ.

ენერგია, თვისებრივი თვალსაზრისით, ტექნიკური პროგრესის ერთ-ერთი ძირითადი წინაპირობაა, რადგანაც ყოველი დიდი ნახტომი ტექნიკაში მხოლოდ ენერგიის ახალი სახეობის აღმოჩენისა და მისი გამოყენების შედეგად არის შესაძლებელი;

ინსტიტუციების გავლენა ეკონომიკურ განვითარებაზე ძლიერ დიდია, ვინაიდან ინსტიტუციები განსაზღვრავენ ბიზნესის “თამაშის წესებს”, საბაზრო სისტემის მოდელს და ინფრასტრუქტურას, სახელმწიფო რეგულირების ხასიათსა და ხარისხს, კორუფციის, ნეპოტიზმის, ეტატიზმის დონეს და ა.შ.;

3. პანდემიის ეკონომიკური პრობლემები წარმოიშვება მსოფლიოში ინფექციურ დაავადებათა მასიური გავრცელების დროს, მთავრობების მიერ ადამიანთა უსაფრთხოების მიზნით გატარებულ აკრძალვით ღონისძიებათა განხორციელების გამო.

ეკონომიკაზე პანდემიის გავლენას **ეკონომიკის პანდემიური შოკი** შეიძლება ვუწოდოთ. დღევანდელი პანდემიური შოკის თავისებურება არის ის, რომ უარყოფითი ეკონომიკური შედეგები გამოწვეულია მთავრობის მიერ მიღებული დიდმასშტაბიანი შეზღუდვებით

პანდემიური შოკის მართვა განსხვავდება ეკონომიკურისაგან. მისი მოხნა დამოკიდებულია არა

მთავრობის მიერ გატარებულ ეკონომიკურ ღონისძიებებზე, არამედ ვირუსის გავრცელების ვადებზე, მასშტაბებსა და აგრესიულობაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური რეცესია გამოწვეულია პანდემიით, დღეისათვის უკვე ჩამოყალიბდა წმინდა ეკონომიკური ხასიათის ნეგატიური პროცესები (უმუშევრობა, სიღარიბის ზრდა, ინფლაცია, ვალუტის გაუფასურება, ეროვნული ადამიანისეული კაპიტალის, დანაზოგების, შიგა და უცხოური ინვესტიციების, საზღვარგარეთიდან ფულადი გზავნილების შემცირება და სხვ.),

თანამედროვე პანდემიის პირობებში მთავრობას უწევს ოქროს შუალედის მოძებნა ადამიანის ჯანმრთელობას, მის სიცოცხლესა და ეკონომიკურ ვარდნას შორის, თუმცა პირველი უმთავრესია. ადამიანის ჯანმრთელობასა და სიცოცხლეს, როგორც უმაღლეს ღირებულებას, რასაკვირველია, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს, მაგრამ უკიდურესი გადახრა როგორც ერთ, ისე მეორე მხარეს, გამოიწვევს როგორც ადამიანთა, ისე ეკონომიკის ძლიერ დაზარალებას.

ეკონომიკური რყევები დღევანდელი პანდემიის დროს შედარებით დაბალანსებულია, ვინაიდან მთავრობის მიერ განხორციელებული შეზღუდვები იწვევს როგორც ერთობლივი მოთხოვნის, ისე ერთობლივი მიწოდების შემცირებას.

პანდემია გლობალური პრობლემაა. მაგრამ, იგი არ არის უშუალოდ გლობალიზაციის შედეგი. იგი აჩქარებს ინფექციის გავრცელებას, მაგრამ პანდემია, უფრო მეტად, თვით ინფექციის თავისებურებაა.

მიუხედავად პანდემიების მდიდარი გამოცდილებისა, მსოფლიო მაინც ძალზე მოუმზადებელი შეხვდა კორონავირუსის პანდემიას არა სამედიცინო, არამედ მის წინააღმდეგ გლობალური ბრძოლის თვალსაზრისით.

ქვეყნების დღევანდელმა თვითიზოლაციამ გააჩინა გარკვეული ანტიგლობალისტური შეხედულებები, არადა, აუცილებელია პირიქით მოქმედება.

არსებობს მოსაზრებები, რომ კორონავირუსის პანდემიის შემდეგ შემცირდება გლობალიზაციის დონე, ქვეყნები აირჩევენ პროტექციონისტულ პოლიტიკას, თვითკმარობის პოლიტიკას, რაც შეუძლებლად მიგვაჩნია

გლობალიზაციის პროცესი ობიექტური რეალობაა და ის აუცილებლად გაგრძელდება, მაგრამ კორექტივების შეტანა მასში აუცილებელია, საჭიროა ჯანდაცვის გაძლიერება, მისი ორგანიზაციის ახალი ფორმების შემუშავება და დანერგვა. ასევე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სავალუტო კურსის პრობლემას, უნდა განხორციელდეს სავალუტო კურსის საერთაშორისო რეგულირება

თანამედროვე პანდემიის პირობებში მოსალოდნელია მოვლენათა განვითარების ორი სცენარი – მოკლევადიანი და გრძელვადიანი. პირველი სცენარის დროს ეპიდემია თავისთავად ჩაცხრება მთელ მსოფლიოში ან გამოგონებული იქნება ვაქცინა და დაავადების სამკურნალო წამალი. ამ შემთხვევაში ეკონომიკის აღდგენა შესაძლებელი იქნება მოკლე დროში. მეორე სცენარის დროს აუცილებელი გახდება ეკონომიკური საქმიანობის გაძლიერება პანდემიის პირობებში.

საკმაოდ ხანგრძლივი პანდემიური შოკი თანდათან ემსგავსება წმინდა ეკონომიკურ კრიზისს და პანდემიის დამთავრების შემდეგ შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს ისეთი ინსტრუმენტები კრიზისიდან გამოსვლისა, როგორც გამოიყენებოდა დიდი დეპრესიის, მეორე მსოფლიო ომისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად გამოწვეული ეკონომიკური ვარდნისა და 2009-2010 წლების მსოფლიო ფინანსური კრიზისების დამლევის დროს,

უნდა ითქვას, რომ საქართველოში ძირითადად დროულად მოხერხდა სათანადო ზომების განხორციელება ვირუსის გავრცელების წინააღმდეგ, რის შედეგადაც შენეულა ინფექციის გავრცელების პროცესი და მიღწეული იქნა სხვა ქვეყნებთან შედარებით ადამიანთა მსვერპლის ძალზე დაბალი მაჩვენებელი, შენარჩუნდა ადამიანის საარსებო პირობებისა და ქვეყნის ფუნქციონირებისათვის საჭირო ეკონომიკური საქმიანობის გარკვეული დონე. შესაბამისი ვაქცინის ან წამლის აღმოჩენამდე ქვეყანამ უნდა მოახერხოს პანდემიის (ეპიდემიის) პირობებში ცხოვრება.

მომავალში	საქართველოში	გენერალური	მიმართულება	უნდა
გახდეს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება.	დადებითია, რომ	დღევანდელი მთავრობა	აღიარებს	ინოვაციური ეკონომიკის მშენებლობის აუცილებლობას და
		დგამს ნაბიჯებს ამ მიმართულებით,	სწორედ	ინოვაციების განხორციელების შედეგად,
		კაცობრიობის ერთიანი მოქმედებით,	შეიძლება	გადაიჭრას

დღეისათვის მსოფლიოში არსებული სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი გლობალური პრობლემები, მათ შორის, ის გლობალური პრობლემაც, რომელსაც პანდემია ჰქვია.

4. თანამედროვე საზოგადოება დედამიწის, ადამიანისა და ეკონომიკის ევოლუციისა და განვითარების პროცესების შედეგად ჩამოყალიბდა, რაც გამოიწვია: დედამიწის წარმოქმნის უნიკალურმა კოსმოსურმა მოვლენებმა; სასწაულებრივმა მოვლენებმა დედამიწის, სამყაროში უსასრულოდ მრავალრიცხოვან ციურ სხეულებს შორის, ისეთ ერთად-ერთ პლანეტად ჩამოყალიბებამ, რომელზეც სიცოცხლე არსებობს; დედამიწაზე აქამდე აუხსნელმა სიცოცხლისა და მისი უმაღლესი ფორმის, ადამიანის, წარმოშობამ და მისმა ევოლუციამ; ადამიანის მიერ იარაღის გამოყენებამ, პრიმიტიული ეკონომიკის წარმოქმნამ და მისმა ევოლუციამ. დედამიწის წარმოქმნის შემდეგ ცვლილებები ძალიან ნელა მიმდინარეობდა, მნიშვნელოვან დადებით ცვლილებებს მილიარდობით და მილიონობით წლები დასჭირდა

ეკონომიკის ჩამოყალიბებას იმ სახით, რა სახითაც დღეისთვის გვაქვს დიდი დრო დასჭირდა. თავდაპირველად იგი ისეთივე პრიმიტიული იყო, როგორც ადამიანი და მის მიერ გამოყენებული იარაღი (ამიტომ ასეთ ეკონომიკას შეიძლება **პრიმიტიული ეკონომიკა** ვუწოდოთ), მაგრამ მას პრიმიტივიზმის მიუხედავად, მაინც აქვს თანამედროვე ეკონომიკის გარკვეული ნიშნები (თვით მისი ჩანასახოვანი სახით არსებობისასაც კი), ვინაიდან მაშინაც არსებობდა: ურთიერთობა ბუნებასთან; ურთიერთობები თემის (ჯგუფის) წევრებს შორის; ტექნოლოგიები; ფიზიკური და ადამიანისეული კაპიტალი; შრომის იარაღები; ინფორმაციის გაცვლა; ინსტიტუციები და ა. შ;

დედამიწის განვითარება მიმდინარეობდა სრულიად უსიცოცხლო მასიდან სიცოცხლისათვის საჭირო ყველა პირობების შექმნამდე (ატმოსფერო, წყალი, ხმელეთი, ფლორა, ფაუნა, წილისეულები, ჰავა და სხვ.). მწელად წარმოსადენია, ზებუნებრივი ძალების გარეშე, დედამიწის ისე გარდაქმნა, რომ მისგან დღევანდელი სიცოცხლით სავსე პლანეტა და მასზე მაღალგანვითარებული საზოგადოება ჩამოყალიბდებოდა. ამაზე მეცნიერებას ზუსტი პასუხი დღესაც არა გააჩნია.

ეკონომიკა განვითარდა შემგროვებლური ეკონომიკიგან მანუფაქტურულ ეკონომიკამდე, რაც მიმდინარეობდა ბუნებრივი იარაღების გამოყენებისა (ხელკეტი, ქვა დამუშავების გარეშე) და ადამიანის მიერ

შექმნილი იარაღების სრულყოფის პარალელურად, როდესაც ცალკე დარგებად ჩამოყალიბდა სოფლის მეურნეობა მესაქონლეობა და ხელოსნობა, როდესაც ათვისებული იქნა ენერჯის ბუნებრივი წყაროები – წყლისა და ქარის ენერჯია.

დაახლოებით 2 მილიონი წლის წინ ჩამოყალიბდა „მარჯვე ადამიანი“ („Homo habilis“). ზედა პალეოლითში (40—12 ათასი წელი ჩვენს ერამდე) კი „გონიერი ადამიანი“ („Homo sapiens“) გამოდის ასპარესზე.

ნეოლითი, კი ხასიათდება ქვის დამუშავების ახალი ტექნიკით, ადამიანმა ისწავლა ქვის გახვრეტა, გაპრიალება, ხეხვა, მისთვის სასურველი, საკმაოდ დახვეწილი ფორმის მიცემა, რამაც უზიარებელი უმნიშვნელოვანეს მოვლენას - **“ნეოლითურ რევოლუციას”**, რომელიც არის ერთ-ერთი გარდამტეხი პერიოდი კაცობრიობის ისტორიაში, როდესაც ადამიანი მეთევზეობას, ნადირობასა და შემგროვებლობას წარმოებითა (მიწისმოქმედება, მესაქონლეობა) და ბინადარი ცხოვრებით ანაცვლებს. ეს პროცესი საკმაოდ ხანგრძლივი იყო და ათასწლეულებს მოიცავს.

რკინის ხანა მთავრდება ფოლადისა და თუჯის წარმოებით. რკინის ხანის დასასრულთან დაკავშირებით არსებობს სხვადასხვა შეხედულება. ერთნი თვლიან, რომ ის გაგრძელდა სამრეწველო რევოლუციამდე, სხვას კი მიაჩნია რომ ის დღესაც გრძელდება, ვინაიდან ფოლადი და თუჯი წარმოადგენს ერთ-ერთ ძირითად თანამედროვე კონსტრუქციულ მასალას. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ სიმართლეს შეესაბამება პირველი შეხედულება, ვინაიდან სამრეწველო რევოლუციის შემდეგ იწყება უზარმაზარი პროცესები, რომლებმაც მიგვიყვანა არა ერთი ტექნოლოგიის შექმნასთან, რომელთა მეშვეობითაც განუზომლად გაიზარდა ადამიანთა შესაძლებლობები მათი საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში. იწყება უმნიშვნელოვანესი თვისებრივი ცვლილებები. შეიქმნა მეცნიერების, ტექნიკის, ლიტერატურის, კულტურის, ხელოვნების შესანიშნავი ნიმუშები. განსაკუთრებით ვითარდება მეცნიერება (მათემატიკა, ფიზიკა, ასტრონომია და სხვ.)

პერიოდი 1750 წლიდან 1850 წლამდე არის პერიოდი, როდესაც ცვლილებებმა მიწათმოქმედებაში, მრეწველობაში, სამთო მრეწველობაში, ტრანსპორტსა და ტექნოლოგიებში ღრმა ეფექტი მოახდინა საზოგადოებაზე, ეკონომიკაზე და კულტურულ გარემოზე. განხორციელდა **“ინდუსტრიული” ანუ**

"სამრეწველო რევოლუცია", საფუძველი ჩაეყარა ახალი, „ინდუსტრიული საზოგადოების“ ჩამოყალიბებას.

ტერმინით, "ინდუსტრიული" ანუ "სამრეწველო რევოლუცია". აღინიშნება უმნიშვნელოვანესი გარდატეხა კაცობრიობის ისტორიაში, რომელმაც დასაბამი მისცა კაცობრიობის ცხოვრების სრულიად ახალ წესს და, შესაბამისად, ახალ "ინდუსტრიულ ეპოქას".

თუკი "ინდუსტრიული რევოლუცია" ახალი დროის ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის პროცესს აღნიშნავს, ტერმინი „ინდუსტრიალიზაცია“ უფრო ეკონომიკურ და ტექნიკურ „მოდერნიზაციას“ გულისხმობს.

5. სტატიაში განხილულია COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის ფონზე ეკონომიკური მეცნიერების წინაშე მდგარი ყველაზე მწვავე პრობლემები.

COVID-19-ის პანდემიამ გამოიწვია გლობალური ეკონომიკური კრიზისი, რაც ეკონომიკური მეცნიერების შესწავლის მთავარი თემაა.

COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის მნიშვნელობის ხაზგასმის მიზნით ორი ტერმინის - „კორონასა“ და „ეკონომიკის“ - გაერთიანებით შეიქმნა ტერმინი „კორონომიკა“. უკანასკნელი, ეკონომიკური მეცნიერების იმ ქვედარგს აღნიშნავს, რომელმაც უნდა შეისწავლოს კორონავირუსის პანდემიის ზეგავლენა ეკონომიკაზე. ამ ტერმინოლოგიური სიახლის საფუძველზე, COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისი შეიძლება კვალიფიცირებულ იქნეს, როგორც კორონომიკური კრიზისი.

ამ სტატიის მიზანია კორონომიკური კრიზისის ფონზე ეკონომიკური მეცნიერების ძირითადი პრობლემების განხილვა.

ვინაიდან კორონომიკური კრიზისი უშუალოდ ეკონომიკაში არ წარმოქმნილა, ამიტომ მისი დასრულება სახელმწიფოს მიერ გატარებულ ეკონომიკურ ზომებზე არ არის დამოკიდებული. მაშასადამე, ეს კრიზისი ატიპური ეკონომიკური კრიზისების ჯგუფს მიეკუთვნება.

კორონომიკური კრიზისი უნიკალურია თავისი ატიპურობით და ტიპური თუ სხვა ატიპური კრიზისების შესწავლისას დაგროვილი გამოცდილების გამოყენება მისი გამოკვლევისთვის ყოველთვის არ არის გამართლებული.

კორონომიკური კრიზისის ერთ-ერთი თავისებურებაა ის, რომ ეკონომიკა ხდება მედიცინის მძევალი, რის გამოც ანტიკრიზისული ღონისძიებები პრინციპულად ვერ შეძლებენ ამ კრიზისის დაძლევას. მათი მიზანი მოსახლეობისა და ბიზნესისთვის კრიზისულ მდგომარეობაში ყოფნის შემსუბუქებაა.

კორონომიკურმა კრიზისმა საკითხი „გლობალიზაციის კრიზისის“ და დეგლობალიზაციის პროცესის დაწყების შესახებ განსაკუთრებული სიმწვავეთ დააყენა. ამ პროცესის ანალიზი აჩვენებს, რომ თავისი ბუნებიდან გამომდინარე ეს დეგლობალიზაცია იძულებითი ხასიათისაა, რაც გამოწვეულია კორონავირუსის მოულოდნელი და ძალიან სწრაფი გავრცელების გამო. პანდემიის და მის მიერ გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის დაძლევა პრინციპულად შეუძლებელია გლობალური ხასიათის ზომების გამოყენების გარეშე. სავარაუდოდ, ახლო მომავალისთვის ქვეყნები აუცილებლად უნდა მოემზადონ გლობალიზაციის პროცესის უფრო მაღალ დონეზე განახლებისთვის.

კორონომიკური კრიზისის ფონზე განსაკუთრებით იზრდება სახელმწიფოს როლი. იმის გავთვალისწინებით, რომ არ არსებობს გარანტია იმისა, რომ COVID-19-ის პანდემია მალე დასრულდება და ასევე არსებობს, ამჟამინდელის მსგავსი, ახალი კრიზისების წარმოქმნის საშიშროება, სახელმწიფოს როლის ზრდა სპეციალურ შესწავლას მოითხოვს.

კორონომიკურმა კრიზისმა გაამწვავა ეკონომიკური უსაფრთხოების საკითხები. ამ კონტექსტის გათვალისწინებით აუცილებელია თითოეული შესაძლებლობის მაქსიმალურად გამოყენება ცალკეული ქვეყნებისა და რეგიონების სასურსათო უსაფრთხოების ასამაღლებად.

კორონომიკურმა კრიზისმა და ანტიკრიზისულმა ღონისძიებებმა ბევრ ქვეყანაში განაპირობა სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის და სუვერენული ვალების ზრდა. პოსტკრიზისულმა ზომებმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ კრიზისული პერიოდის ეს „არასასურველი მემკვიდრეობა“.

კორონომიკური კრიზისის ერთ-ერთი მთავარი შედეგია ერთობლივი მოთხოვნის შემცირება. მასთან ერთად და მასზე კიდევ უფრო მეტად შემცირდა ერთობლივი მიწოდებაც. ასეთ პირობებში, ინფლაციის დონის კონტროლი ცენტრალური ბანკების მიერ, რომლებიც იყენებენ ინფლაციის თარგეთირებას მონეტარულ პოლიტიკაში, არ იძლევა სასურველ შედეგებს. შესაბამისად, აუცილებელია გაფართოვდეს

ცენტრალური ბანკების მიზნობრივი მაჩვენებლები, რომლებიც მონეტარულ პოლიტიკაში იქნება გამოყენებული.

ბიზნესისათვის საგადასახადო შეღავათების მიცემა და ფირმებისთვის შეღავათიანი სესხების ხელმისაწვდომობა საბოლოო ჯამში მიგვიყვანს იმ ფირმების ზომბირებად, რომლებსაც კორონომიკური კრიზისის დაწყებამდეც ჰქონდათ გადახდისუნარიანობის სირთულეები. კრიზისის შემდგომ პერიოდში აუცილებელია რეალური შესაძლებლობების გამონახვა ზომბიეკონომიკის ფენომენის დასაძლევად.

სტატიაში განხილული პრობლემები ეკონომიკური მეცნიერების წინაშე მდგარი გამოწვევების მხოლოდ ნაწილია. უახლოეს მომავალში მათი გადაწყვეტა ეკონომისტებისათვის უმთავრესი ამოცანა იქნება.

6. ნაშრომში კლასიფიცირებულია ინოვაციების სახეები და სისტემატიზებულია მათი შემუშავების და გავრცელების ხერხები, გამოკვლეულია ინოვაციების გავრცელების დარგობრივი პრობლემები. დაწვრილებულ ასპექტში წარდგენილია ინოვაციების სახეები, რომლებიც ვრცელდება სხვადასხვა დარგში საინფორმაციო-საკომუნიკაციო (ციფრული) ტექნოლოგიების, მწვანე ეკონომიკისა და, ასევე, კომპოზიტური მასალების და მათგან ნაკეთობების წარმოების ხაზით.

7. ნაშრომში შემოთავაზებულია “ცოდნის ეკონომიკის” დეფინიციის განვითარება და მისი ინფრასტრუქტურის კომპონენტების ერთობლიობა. “ინოვაციური ეკონომიკის” და “ცოდნის ეკონომიკის” ინფრასტრუქტურების კომპონენტების შედარების საფუძველზე დადგენილია მათი ურთიერთშეთავსებადობის ხარისხი. განიხილება ცოდნის ეკონომიკის “განათლების” კომპონენტის შინაარსი და “ინტელექტუალური კაპიტალის”, “ინფორმაციული სექტორის” და “ქსელური სტრუქტურების” კომპონენტების შინაარსი, რომლებიც შედიან როგორც ცოდნის, ასევე ინოვაციური ეკონომიკის ინფრასტრუქტურის შემადგენლობაში.

8. სტატიაში განვითარებულია “ცოდნის ეკონომიკის” დეფინიცია და შემოთავაზებულია მისი ინფრასტრუქტურის კომპონენტების ერთობლიობა. “ინოვაციური ეკონომიკისა” და “ცოდნის ეკონომიკის” ინფრასტრუქტურების კომპონენტების შედარების საფუძველზე დადგენილია მათი ურთიერთ-შეთავსებადობის ხარისხი. და ცოდნის ეკონომიკის “განათლების”, “ინტელექტუალური კაპიტალის”,

“ინფორმაციული სექტორისა”, და “ქსელური სტრუქტურების” კომპონენტების შინაარსი, რომლებიც შედიან როგორც ცოდნის, ასევე ინოვაციური ეკონომიკის ინფრასტრუქტურის შემადგენლობაში.

9. ნაშრომში განსაზღვრულია იმპერატივები, რომლებიც განაპირობებენ “მწვანე ეკონომიკის” პრინციპების შესაბამისად ეკონომიკურ განვითარებაზე გადასვლის აუცილებლობას; შემოთავაზებულია “მწვანე” ეკონომიკის ცნების განსაზღვრების განვითარების მიმართულებები სექტორების ჭრილში; განხილულია ინოვაციურ ეკონომიკასთან “მწვანე” ეკონომიკის ურთიერთკავშირის საკითხი; სისტემატიზირებულია “მწვანე” კოორდინაციის სახელმწიფო და კერძო საფინანსო ინსტრუმენტები.

10. ეს ნაშრომი შეისწავლის გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში არსებული ბიზნესგარემოს როლს ინდივიდუალური ფირმებში განხორციელებული ინოვაციების განვითარებასა და შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებაში.

ნაშრომში ვიყენებთ ახალ მიდგომას ბიზნესგარემოს გასაზომად. ბიზნესგარემოს ინდექსი გამოიანგარიშება როგორც სხვაობა აგრეგირებულ (ქვეყნის და ადგილმდებარეობის ზომის მიხედვით) ქულებს შორის, ინოვაციური და არაინოვაციური ფირმებისთვის. რაც უფრო ნაკლებია მათ შორის სხვაობა, მით უფრო მეტია იმ ფირმების რაოდენობა, რომლებსაც აქვთ სტიმული, განახორციელონ ინვესტიციები ინოვაციებში.

ამასთან, სტრუქტურული ეკონომეტრიკული მოდელის შეფასებების შედეგად დადასტურდა ჩვენი ჰიპოთეზა, რომელიც უკავშირდება ბიზნესგარემოს გავლენას იმ ურთიერთკავშირზე, რომელიც არსებობს ისეთ ფაქტორებს შორის, როგორცაა: R&D-ში ინვესტიციები, ინოვაციები და შრომის მწარმოებლურობა.

გარდა ამისა, ჩვენი კვლევის შედეგების მიხედვით გამოვლინდა R&D-ის ინტენსიურ სიდიდესა და შრომის მწარმოებლურობაზე ბიზნესგარემოს ინდექსის ზეგავლენის ძლიერი, სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი ეფექტი.

ნაშრომში წარმოდგენილი კვლევა ადასტურებს ადრეული კვლევებით მიღებულ დასკვნებს, რომ R&D-ი წარმოადგენს ინოვაციის მნიშვნელოვან დეტერმინანტს, ხოლო ინოვაცია - შრომის მწარმოებლურობის მამოძრავებელ ძალას. ამასთან ერთად, აღსანიშნავია, რომ ჩვენი კვლევის შედეგების თანახმად ფირმის

შედეგიანობაზე ბიზნესგარემოს ზეგავლენის სქემები განსხვავდება მისი საზომი ცვლადის შესაბამისად.

11. სტატიაში წარმოდგენილია ემპირიული ხასიათის კვლევა, რომელიც ორიენტირებულია გამოავლინოს ინდივიდუალური ფირმების საექსპორტო საქმიანობაზე ბიზნესგარემოს ზეგავლენა გარდამავალ ეკონომიკებში. ამ მიზნის მისაღწევად კვლევაში გამოყენებულია გარდამავალი ეკონომიკის 28 ქვეყანაში 2012-2014 წლებში მსოფლიო ბანკის და რეკონსტრუქციისა და განვითარების ევროპული ბანკის მიერ ერთობლივად შესრულებული ე.წ. BEEPS-ის (Business Environment and Enterprise Performance Survey - ბიზნესგარემოსა და საწარმოთა მუშაობის მაჩვენებლების გამოკვლევის) მე-5 რაუნდის ფირმის (მიკრო-) დონის მონაცემები.

გაფართოებული ეკონომეტრიკული CDM მოდელის გამოყენების საფუძველზე განხორციელდა გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების პირობებში მოქმედი ინდივიდუალური ფირმების დონეზე არსებული შესაბამისი სტრუქტურული ურთიერთობების შესწავლა ისეთ ფაქტორებს (ცვლადებს) შორის როგორცაა: ბიზნესგარემო, R&D (Research and Development - სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები - სკსს), ინოვაცია, შრომის მწარმოებლურობა და საექსპორტო საქმიანობა.

მოდელი შეფასდა თანმიმდევრულად, ეტაპობრივად. კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ უკეთესი ბიზნესგარემო სტიმულს აძლევს ფირმებს სკსს-ში ინვესტიციების ჩასატარებლად, ხოლო ამას გავლენა არ აქვს სკსს-ის ინტენსიურ სიდიდეზე. ზოგადად, სტრუქტურული მოდელის შეფასებებმა დაადასტურა ჩვენი ჰიპოთეზა, რომლის მიხედვით ბიზნესგარემო დადებით ზეგავლენას ახდენს როგორც ინოვაციასა და შრომის მწარმოებლურობაზე, ისე ექსპორტის მიმართ მიდრეკილებაზე. წარმოდგენილი კვლევა, ასევე, ადასტურებს ადრეული კვლევების ფარგლებში გაკეთებულ დასკვნებს, რომ სკსს-ი ინოვაციის მნიშვნელოვანი დეტერმინანტია, ინოვაცია - შრომის მწარმოებლურობის ამაღლების მამოძრავებელი ძალა, ხოლო შრომის მწარმოებლურობა, თავის მხრივ, მნიშვნელოვნად ზრდის საექსპორტო ბაზრებზე ფირმის მონაწილეობის ალბათობას.

12. გარემო ბუნების დაბინძურება, ბუნებრივი რესურსების ამოწურვა და კლიმატის ცვლილებების ეფექტები იწვევენ ეკონომიკურ სტრესებს და შესაბამისად მნიშვნელოვან ფინანსურ დანახარჯებს მოითხოვენ.

ეკოლოგიურად მდგრადი ზრდის დაფინანსება ინვესტიციების მნიშვნელოვან მოცულობას მოითხოვს. პირველ რიგში ლაპარაკია გლობალური პროექტების „მწვანე“ დაფინანსებაზე.

მწვანე ეკონომიკის განვითარების მნიშვნელოვან ფაქტორად მწვანე დაფინანსება გამოდის, რომელსაც შეუძლია მსოფლიო მოსახლეობის მკვეთრი ზრდისა და ბუნებრივი კაპიტალის კატასტროფული ამოწურვის შედეგად გამოწვეული სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური ცვლილებებისა და მათი ნეგატიური შედეგების თავიდან აცილება. სწორედ სახელმწიფოს აქტიური მხარდაჭერით, ფინანსურ სექტორს შეუძლია ასეთ პირობებში უზრუნველყოს გლობალური მდგრადი განვითარება და ხარისხობრივი ცვლილებები.

მსოფლიო საზოგადოებაში ძლიერდება იმის გათვინობიერება, რომ მზარდი კლიმატური, ეკოლოგიური და სოციალური გამოწვევებისა და რისკების პირობებში, გრძელვადიან პერსპექტივში მდგრადი განვითარების მიზნით, საიმედოობისა და სტაბილურობის მოთხოვნა გლობალური, რეგიონული და ეროვნული საფინანსო სისტემის ფუნქციონირებაში, შეიძლება უზრუნველყოფილ იქნას მხოლოდ ამ მოთხოვნების ჰარმონიზაციის პირობებში.

თანამედროვე მართვაში ეკოლოგიურმა გადაწყვეტილებებმა ეკონომიკურ, ფინანსურ და სოციალურთან ერთობლიობაში, უპირატესი როლი უნდა შეასრულოს. მნიშვნელოვანი როლი სახელმწიფოზე მოდის, რადგან მას შეუძლია ხელი შეუწყოს დაფინანსების ეროვნული მოდელის შექმნას, რომელიც ეროვნულ თავისებურებებსა და განვითარებაზე იქნება დაფუძნებული.

მნიშვნელოვანია, რომ თითოეულმა ქვეყანამ შეიმუშაოს მდგრადი განვითარების დაფინანსების საკუთარი სტრატეგია, სადაც გათვალისწინებული იქნება ფინანსური სახსრების ყველა წყარო (სახელმწიფო და კერძო, შიდა და საერთაშორისო), ხოლო სახელმწიფოს ძირითადი ამოცანა იქნება მობილიზება მოახდინოს და მნიშვნელოვნად გაზარდოს უკვე არსებული ყველა წყარო, მ.შ. არატრადიციული დაფინანსების წყაროების აქტიური მოზიდვის გზით.

რაც შეეხება საქართველოს, მართალია ამ კუთხით მზაობა სახელმწიფოს მხრიდან შეიმჩნევა თუმცა, მნიშვნელოვანია, რომ მწვანე ზრდის პოლიტიკის სტრატეგია იმ კუთხით წარმართოს, რომ მაქსიმალურად

მოხდეს მასში როგორც გარე, ისე შიდა ფინანსური რესურსებისა და ფინანსური ინსტიტუტების მობილიზება და ჩართვა. სტრატეგია, მაქსიმალურად უნდა მოიცავდეს ეკონომიკის, ენერგეტიკის, სოფლის მეურნეობის, გარემოს დაცვის, ინფრასტრუქტურის, განათლების და სხვ. სექტორებს. აგრეთვე, სახელმწიფოს მხრიდან მაქსიმალური ხელშეწყობა უნდა ხორცილდებოდეს გარემოს დაცვაზე ორიენტირებული თანამედროვე ტექნოლოგიების შექმნისა და დანერგვისათვის და „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებისათვის.

13. სტატია ეძღვნება დღევანდელი გლობალური კრიზისის გამომწვევ მიზეზებსა და მის მოსალოდნელ შედეგებს უახლოეს პერსპექტივაში. მსოფლიო კრიზისების ისტორია ადასტურებს, რომ მისი მიმდინარეობისას ყალიბდება სრულიად განსხვავებული გარემო-პირობები, რომელიც ახალი ეკონომიკური წესრიგის დამყარების საფუძველი ხდება. ეს ეხება საზოგადოების განვითარების ყველა სფეროს და, უპირველესად ეკონომიკასა და მისი რეგულირების სისტემის სრულ- ყოფას. ახალი მოვლენები მოითხოვს ახლებურ მიდგომას, ახალი ინოვაციური თეორიების შექმნას. არსებული გამოწვევები რთულ მდგომარეობაში აყენებს ეკონომიკურ პროგრესს და ადამიანების კეთილდღეობას.

საზოგადოების განვითარება დინამიკური პროცესია, იგი მუდმივად იცვლება. ასეთი ცვალებადობა ყოველთვის პროგრესული და დროის მოთხოვნის ადეკვატურია. იგი, ასევე ეხება ახალი ეკონომიკური თეორიების შექმნასა და მის პრაქტიკაში რეალიზაციას. ამ პროცესების მასტიმულირებელ ფაქტორად ხშირად ეკონომიკური კრიზისები გვევლინება, მისი წარმომავლობის მიუხედავად. ისტორიული პროცესების დინამიზმიდან გამომდინარე, ყოველ მოვლენას, თუ მოხდება მისი სწორად გააზრება, თავისი დადებითი მხარე გააჩნია. ამ შემთხვევაში იგულისხმება კონტროლს დაქვემდებარებული კრიზისები და მისი თანმდევი შედეგები, რაც ხელს უწყობს ახალი კონცეფციების შექმნის სტიმულ- ლირებას.

14. სტატიაში შესწავლილია მსოფლიოში მიმდინარე მრავალფეროვანი ეკონომიკური კრიზისების წარმოშობისა და განვითარების ისტორიული ასპექტები, რომელიც მეცნიერ-მკვლევარების წინაშე ყოველთვის აყენებს იქიდან გამოსვლის გზების ძიების პრობლემას. ამ კუთხით ავტორი იხილავს სხვადასხვა ეპოქის კლასიკური სკოლის წარმომადგენელთა შეხედულებებს კრიზისების აღმოფხვრის

შესახებ. გარდა ამისა, აანალიზებს თანამედროვე მეცნიერთა მიერ შეთავაზებულ მიმართულებებს, რომელთაგან აღსანიშნავია რეალური ეკონომიკური ციკლის თეორია, როგორც დამოუკიდებელი მიმართულება, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა ეკონომიკური კრიზისის სისტემურ შესწავლას. ამასთან საინტერესოა დასკვნა იმის შესახებ, რომ საბაზრო პირობებში გამოშვების ზრდის ტემპის შემცირება არა ბაზრის უუნარობის, არამედ ტექნოლოგიური განვითარების დაბალი ტემპების გამო ხდება და ეკონომიკური ციკლები ტექნოლოგიური შოკებითაა გამოწვეული. ამის საფუძველზე მეცნიერებმა დაასაბუთეს, რომ ბაზარს გარედან ჩარევის გარეშე შეუძლია წონასწორობის აღდგენა.

15. მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის სტრატეგია ორიენტირებულია ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვან ასპექტებზე, როგორცაა მდგრადი და ინკლუზიური ზრდა. ამ მიზნების მიღწევა შეიძლება განხორციელდეს განათლებისა და ტრენინგის გამართული სისტემის, კვლევებსა და დამუშავებებზე (R&D) ორიენტირებული ინდუსტრიებისა და მეცნიერებატევადი ეკონომიკის შექმნით. ეს კი შეუძლებელია ადამიანისეული კაპიტალის მნიშვნელოვანი წვლილის გარეშე.

ნაშრომი მიზნად ისახავს ადამიანისეული კაპიტალის ეკონომიკურ ზრდაზე ზეგავლენის ემპირიული ასპექტების გამოკვლევას, რისთვისაც უპირველეს ყოვლისა მნიშვნელოვანია ადამიანისეული კაპიტალის გაზომვა. აღნიშნულიდან გამომდინარე შემოთავაზებულია ადამიანისეული კაპიტალის გაზომვის შემდეგი მიდგომები: დანახარჯების მიხედვით, რომელიც ემყარება ადამიანისეული კაპიტალის შეფასებას იმ დანახარჯების მიხედვით, რომელსაც სახელმწიფო/კერძო სტრუქტურები ახორციელებენ მისი განვითარებისათვის; შემოსავლების მიხედვით, რომელიც ემყარება მინსერის მიდგომას - ადამიანისეული კაპიტალი შეფასდეს იმ შემოსავლების მიხედვით, რასაც იღებს ადამიანი მისი სამუშაო გამოცდილების შესაბამისად; ინდექსების მიხედვით, რომელიც ემყარება ფართოდ გავრცელებულ ისეთ ინდექსებს, როგორცაა: გაეროს ადამიანის განვითარების ინდექსი (HDI), მსოფლიო ბანკის ადამიანისეული კაპიტალის ინდექსი (HCI), PISA ტესტი და სხვა. ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი იმ არხების ანალიზს, რომელთა მეშვეობითაც ადამიანისეული კაპიტალი გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე. დადგენილია ადამიანისეულ კაპიტალში განხორციელებული ინვესტიციების ქვეყნის მდგრად

განვითარებაზე ემპირიული ზეგავლენის ხარისხი. ნაშრომში გამოვლენილია განათლებასა და R&D-ში სახელმწიფო ხარჯების ადამიანისეული კაპიტალსა და ეკონომიკურ ზრდაზე გავლენის წვლილი საქართველოში. ზემოთ მოტანილი მიზნის მისაღწევად აგებულია როგორც წრფივი, ისე ლოგარითმული მოდელები, რომლებშიც ამხსნელ ცვლადებად განხილულია სახელმწიფო დანახარჯები განათლებაზე, კვლევებსა და დამუშავებებზე (R&D), ასევე რეგისტრირებული პატენტების რაოდენობა. საქართველოს ემპირიული მონაცემების მოდელირების შედეგები განათლებაზე გაწეული დანახარჯების შემთხვევაში თანხვედრაში აღმოჩნდა თეორიულ ეკონომიკურ დებულებებთან. რაც შეეხება დანარჩენ ეკონომიკურ ცვლადებს - დანახარჯებს კვლევებსა და დამუშავებებზე (R&D) და რეგისტრირებული პატენტების რაოდენობას, მიუხედავად მათი სტატისტიკურად მნიშვნელოვნებისა, ისინი უარყოფით კორელაციაში აღმოჩნდა შედეგობრივ ცვლადთან. ამ შედეგის ინტერპრეტაცია მხოლოდ შემდეგი შეიძლება იყოს: აღნიშნული ცვლადების ზემოქმედების შეფასებისათვის გასათვალისწინებელია დროითი ლაგი და აუცილებელია უფრო გრძელვადიანი პერიოდის მოდელირება.

16. სტატიაში გამოკვლეულია განათლების სისტემის სრულყოფისა და განვითარების თავისებურებები ევროკავშირისა მის ზოგიერთ ქვეყანაში, კერძოდ, გაანალიზებულია განათლების სისტემის ფორმები ისეთ ქვეყნებში, როგორიცაა: დიდი ბრიტანეთი^[1], შვეიცარია, ესპანეთი, იტალია, საფრანგეთი, ფინეთი, რომლებმაც ამ დარგში განსაკუთრებულ წარმატებებს მიაღწიეს. მითითებულია, რომ ნებისმიერ ქვეყანაში ცოდნის ეკონომიკაზე წარმატებული გადასვლა, სხვა ფაქტორებთან ერთად, შესაძლებელია განათლების სფეროს სრულყოფით.

გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან დასავლეთის ეკონომიკურ მეცნიერებაში ფართო გავრცელება ჰპოვა ტერმინმა „ცოდნის ეკონომიკა“, რომელიც შემოიტანა ავსტრო-ამერიკელმა მეცნიერმა ფრიც მაჰლუპმა 1962 წელს. იგი თვლიდა, რომ ბუნებრივი მატერიალური რესურსები, მართალია, რჩება როგორც ეკონომიკური კეთილდღეობის საფუძველი, მაგრამ მთელი სამეურნეო სისტემის ზრდა და განვითარება უზრუნველყოფილია არა იმდენად გარე, არამედ უფრო მეტად შიდა, არამატერიალური ფაქტორებით, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია ცოდნა, რომ ცოდნის ეკონომიკის ფორმირებისა და განვითარების

ძირითადი ფაქტორი არის ადამიანისეული კაპიტალია. ნებისმიერი ქვეყნის სამეურნეო სისტემის ზრდა და განვითარება უზრუნველყოფილია არა იმდენად გარე, არამედ უფრო მეტად შიდა, არამატერიალური ფაქტორებით, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია ცოდნა, განვითარების ინოვაციურ რელსებზე გადასვლა, რაც შეუძლებელია ეროვნული ინოვაციური სისტემის ფორმირებისა და ეფექტიანი ფუნქციონირების გარეშე. ევროკავშირშიც მისი ფორმირებისთანავე (1993) წინა პლანზე წამოიწია ევროპის ერთიანი ინოვაციური სივრცის შექმნისა და შემდგომი განვითარების საკითხმა. აქ კარგად ესმოდათ, რომ ამ მიზნის განხორციელება შეუძლებელი გახდებოდა განათლების სისტემის სრულყოფის გარეშე. ამიტომ შემუშავებული და დანერგილი იქნა ისეთი უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტები, როგორცაა: „უნივერსიტეტების დიდი ქარტია“; „ლისაბონის კონვენცია“; „სორბონის დეკლარაცია“; „ბოლონიის დეკლარაცია“; „ლისაბონის დეკლარაცია“; „ლისაბონის სტრატეგია“; „ლიუბლიანის პროცესი“; „სამეცნიერო კვლევებისა და ტექნოლოგიური განვითარების ჩარჩო-პროგრამები“; პროგრამა „ევროპა 2020“; „ჰორიზონტი 2020“; „ევროპული ტექნოლოგიური პლატფორმები“ და სხვ. 1988 წელს ევროკავშირში ხელი მოეწერა საერთო დეკლარაციას, რომელსაც ეწოდა “უნივერსიტეტების დიდი ქარტია” (Magna Charta Universitatum) და რომელშიც გამოხატული იქნა პოზიცია უნივერსიტეტების საქმიანობის შემდგომი მიმართულებების შესახებ. ასევე ყურადღება გამახვილდა უნივერსიტეტთა შორის თანამშრომლობაზე პროგრამების შემუშავების, სახელმძღვანელოების მომზადების, სტუდენტთა და პროფესორ-მასწავლებელთა მობილურობისა და სამეცნიერო საქმიანობის სფეროში. 1997 წელს ლისაბონში ხელი მოეწერა კონვენციას კვალიფიკაციის აღიარების შესახებ, რაც კიდევ ერთი წინ გადადგმული ნაბიჯი იყო ევროპის ერთიანი საგანმანათლებლო სივრცის ჩამოყალიბების მიმართულებით. კონვენციის თანახმად, უნივერსიტეტების ავტონომიურობის აღიარებასთან ერთად, უნდა მომხდარიყო სამართლებრივი ნორმების გარკვეული უნიფიკაცია, რომელიც დაკავშირებული იყო დიპლომებისა და შესაბამისი კვალიფიკაციის ურთიერთაღიარებასთან. 1998 წელს ხელი მოეწერა “სორბონის დეკლარაციას”, რომლის მთავარი მიზანი იყო ევროპის უმაღლესი განათლების ერთიანი ღია სივრცის შექმნა. მალევე, 1999 წელს მიღებული იქნა საყოველთაოდ ცნობილი “ბოლონიის დეკლარაცია”, რომელშიც საუბარია უნივერსიტეტების მიერ კადრების

მომზადებაზე ერთიანი ევროკული შრომის ბაზრისათვის. ბოლონის პროცესი მოითხოვდა სერიოზულ გარდაქმნებს უნივერსიტეტების სტრუქტურაში, სასწავლო გეგმებში, სწავლების პროცესებში. თავდაპირველად გათვალისწინებული იყო სწავლების ორი საფეხური – ბაკალავრიატი და მაგისტრატურა, შემდეგ კი დაემატა დოქტორანტურა, რომელიც ანიჭებს ფილოსოფიის დოქტორის ხარისხს (ლათინურად. 2010 წელს შემუშავდა და მიღებულ იქნა უმნიშვნელოვანესი სტრატეგია: „ევროპა - 2020“, რომლის ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნაა პროგრესი განათლების, მეცნიერებისა და შემუშავებათა ანუ ინოვაციების სფეროში და რომლის მიზანიცაა ევროკავშირში შეიქმნას და განვითარდეს ერთიანი ჯაჭვი ფუნდამენტური კვლევებიდან მათ კომერციალიზაციამდე. ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში წლების მანძილზე გაწეული ძალისხმევის შედეგია ის, რომ ისინი განათლების სფეროში სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევების მიხედვით მსოფლიოში მოწინავე პოზიციებზე იმყოფებიან. მათ შორის განსაკუთრებულ შედეგებს მიაღწიეს დიდმა ბრიტანეთმა, შვეიცარიამ, ესპანეთმა, იტალიამ, საფრანგეთმა, ფინეთმა. ევროკავშირის ქვეყნებს, მართალია, ევროკავშირის დაარსებისთანავე მიღებული გადაწყვეტილების თანახმად, განათლების საკუთარი განსაკუთრებული სისტემა გააჩნიათ, მაგრამ მათი საქმიანობა ამ სფეროში ასევე ეფუძნება კავშირის ერთიან სტანდარტებს, რაც ევროკავშირის შეუფერხებელი წინსვლის საფუძველს ქმნის. ჩვენს მიერ განხილულ ევროკავშირის ქვეყნების განათლების სისტემათა შორის განსაკუთრებულად პროგრესულად ფინური სისტემა მიგვაჩნია. პირველი, რაც აქ თვალში საცემია, ეს არის სწავლის საფასური, რაც ფინეთში სხვა ქვეყნებთან შედარებით უფრო იაფია. ეს კი შანსს აძლევს ყველას სურვილის შემთხვევაში მიიღოს მაღალი დონის უმაღლესი განათლება. ქვეყანა, გამოყოფს რა ბიუჯეტიდან განათლების დასაფინანსებლად საკმაოდ დიდ თანხას (წელიწადში 5.5 მლნ ევრო), შედეგად იღებს ხარისხიანი უმაღლესი განათლების მქონე მაღალკვალიფიციურ სპეციალისტებს, რომლებიც წარმატებით ავსებენ იგივე ბიუჯეტს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მასწავლებლის პროფესიის სათანადო დაფასება, მათი როგორც მორალური, ასევე მატერიალური წახალისება. მასწავლებლის ხელფასი ქვეყანაში საშუალო ხელფასის მაჩვენებელზე მაღალია. ეს, რა თქმა უნდა, ამ პროფესიის პოპულარობას უზრუნველყოფს ფინეთში. კიდევ ერთი გამორჩეული თავისებურება, რაც ფინური განათლების სისტემას ახასიათებს არის ის, რომ მოსწავლეები

აქტიურად მონაწილეობენ სკოლის ცხოვრებაში. მოსწავლეთა თვითმმართველობები კი - სკოლის მართვაში. ფინელები სწორედ იმით ამაყობენ, რომ მათი სასწავლო სისტემა ნაკლებად სტრესულია და გახსნილია სხვადასხვა ტიპის სწავლების მეთოდებისადმი. შედეგად, განსხვავება ყველაზე საუკეთესო მოსწრებისა და ყველაზე დაბალი მოსწრების მოსწავლეებს შორის მინიმალურია. აქ მთავარია ახალგაზრდებმა ადრევე გაიგონ განათლების ყველა „სიკეთე“, დანარჩენი მხოლოდ მათ მონდომებაზე დამოკიდებული. მშობლების ფუნქცია ამ „სიკეთის“ სწორად ახსნა და ინსტიტუციური მოწყობაა. ნებისმიერ ქვეყანაში ცოდნის ეკონომიკაზე წარმატებული გადასვლა შესაძლებელია მხოლოდ კომპლექსური მიდგომით: განვითარებული ცოდნის ეკონომიკის, გამართული ინოვაციური სისტემის პირობებში, რომელიც აუცილებლად უნდა მოიცავდეს: განათლებაში გრძელვადიან ინვესტიციებს, ინოვაციური პოტენციალის განვითარებას, საინფორმაციო ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციას, მეწარმეობის ხელშემწყობი ეკონომიკური სტიმულების და ინსტიტუციური რეჟიმის შექმნას. ეს ყველაფერი მხოლოდ სწორი სახელმწიფო ეკონომიკური სისტემის პირობებშია შესაძლებელი. მისი წარმატებით გატარება კი მხოლოდ სახელმწიფოს პრეროგატივაა.

17. სტატიაში გამოკვლეულია ეკოლოგიური გადასახადები ბუნებრივ რესურსებზე ბუნებათსარგებლობისა და გარემოს დაცვის სფეროში და მათი მნიშვნელობა ეკონომიკის მდგრადი განვითარებისათვის. დახასიათებულია ეკოლოგიური გადასახადები წყლის, მიწის, სასარგებლო წიაღისეულებისა და ტყის რესურსების გამოყენებისა და ცხოველთა სამყაროს პოპულაციაზე ზემოქმედებისათვის. გაანალიზებულია ბუნებრივ რესურსებზე ეკოლოგიური გადასახადების გამოყენების ეფექტიანობის ძირითადი კრიტერიუმები. შემოთავაზებულია ბუნებრივ რესურსებზე ეკოლოგიური გადასახადების სრულყოფის მიმართულებები და კონკრეტული წინადადებები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ არსებული საგადასახადო სისტემის გაუმჯობესებასა და ბუნებრივი გარემოს გაჯანსაღებას, რაც, საბოლოო ჯამში, დაეხმარება ეკონომიკის მდგრად განვითარებასა და ცხოვრების დონის ამაღლებას. ეკოლოგიური გადასახადები ხელს უნდა უწყობდეს ალტერნატიული განახლებადი რესურსების გამოყენებას, “მწვანე” ეკონომიკის ჩამოყალიბებას.

ბუნებათსარგებლობისა და გარემოს დაცვის გაუმჯობესებისა და ბუნებრივი რესურსების ეფექტური გამოყენებისათვის მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა შეუძლია ეკოლოგიური ფონდების შექმნას. ეკოლოგიური ფონდები იქმნება არასაბიუჯეტო ორგანიზაციების მიერ გამოყოფილი ფულადი რესურსების ხარჯზე. ეკოლოგიური ფონდების მიზანს წარმოადგენს: გადაუდებელი ბუნებადაცვითი ამოცანების გადაწყვეტა, ბუნებრივი გარემოს დანაკარგების აღდგენა, მასზე მიყენებული ზიანისა და მისი ხარისხის გაუარესების კომპენსაცია.

ეკოლოგიური პოლიტიკის სტრატეგიულ მიზანებს წარმოადგენს: ბუნებრივი სისტემების შენარჩუნება; საზოგადოების ცხოვრების დონისა და ხარისხის ამაღლება; მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და დემოგრაფიული სიტუაციის გაუმჯობესება; ქვეყნის ეკოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; ბუნებრივი გარემოს გამონაბოლქვისაგან, ნარჩენებისაგან, დაბინძურებისაგან გათავისუფლება; ენერგო და რესურსდამზოგი პროდუქციისა და მომსახურების დანერგვა.

ეკოლოგიური პროგრამების პრიორიტეტებს წარმოადგენს: ბუნებადაცვითი ღონისძიებების გატარება, ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების მდგომარეობის გაუმჯობესება, ატმოსფეროსა და მიწის დაბინძურების თავიდან აცილება; მასტიმულირებელი მექანიზმის შექმნა, რომელიც საშუალებას მოგვცემს ადგილებზე ბუნებრივი რესურსების გადასახადის მაქსიმალურ ამოღებას.

თანამედროვეობის გლობალურ პრობლემებს შორის ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური ეკოლოგიური პრობლემებია, რადგანაც ისინი იჭრებიან საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში, უკანასკნელ პერიოდში მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის სწრაფი ზრდის პირობებში, ბუნებრივი რესურსების ინტენსიური გამოყენებისას დიდი ყურადღება ექცევა გარემოს დაბინძურების პრობლემებს. ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნება საზოგადოებისაგან მოითხოვს დიდ ძალისხმევას. ეკონომიკის მდგრადი განვითარება ვერ განხორციელდება, თუ არ გავითვალისწინებთ ქვეყნის ეკოლოგიურ მდგომარეობას. საბაზრო მექანიზმი ვერ უზრუნველყოფს გარემოს დაცვას, ამიტომ აუცილებელი ხდება სახელმწიფოს მიერ ეკოლოგიური რეგულირების განხორციელება, რისთვისაც იგი იყენებს როგორც ადმინისტრაციულ, ისე ეკონომიკურ ბერკეტებს [ახესაძე რ. 2014]. ეკოლოგიური გადასახადები და

გადასახდელები, მათ შორის, მნიშვნელოვანია გადასახადები ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისათვის.

ეკოლოგიური ფონდების ხარჯვის ძირითად მიმართულებას წარმოადგენს: ბუნებადამცავი ობიექტების მშენებლობა; ბუნებადამცავი ობიექტების ტექნიკური გადაიარაღება, რეკონსტრუქცია და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფა; ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების დანერგვა; გარემოს დაცვის მონიტორინგის სისტემების შექმნა და გამოყენება. მიგვაჩნია, რომ უნდა არსებობდეს მკაცრი სისტემა, რომელიც გააკონტროლებს ეკოლოგიური ფონდების საქმიანობას.

ეკოლოგიური პოლიტიკის სტრატეგიულ მიზანს წარმოადგენს: ბუნებრივი სისტემების შენარჩუნება; საზოგადოების ცხოვრების დონისა და ხარისხის ამაღლება; მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და დემოგრაფიული სიტუაციის გაუმჯობესება; ქვეყნის ეკოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; ბუნებრივი გარემოს გამონაბოლქვისაგან, ნარჩენებისაგან, დაბინძურებისაგან გათავისუფლება; ენერგო და რესურსდამზოვი პროდუქციისა და მომსახურების დანერგვა. ბუნებრივი გარემოს ნაკლები დაბინძურების შემთხვევაში, ნაკლები იქნება ეკოლოგიური გადასახადები, შემცირდება ბუნებრივი ობიექტების აღდგენისათვის გატარებული ღონისძიებების რაოდენობა. ეკოლოგიური პროგრამების პრიორიტეტებს წარმოადგენს ბუნებადაცვითი ღონისძიებების გატარება, კერძოდ: ავტოტრანსპორტის მიერ ატმოსფერული ჰაერის გამონაბოლქვით დაბინძურების თავიდან აცილება; გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედების შემცირებაზე ზრუნვა; ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების მდგომარეობის გაუმჯობესება; ხმაურისაგან მიყენებული დისკომფორტის ზონის შემცირება და სხვა.

6.5. სტატიები ISSN-ის მითითებით

სტატიის სათაური, ISSN	ჟურნალის/ კრებულის დასახელება და ნომერი/ტომი	გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა	გვერდების რაოდენობა
1. აბესაძე რ. გლობალიზაცია და პანდემიის ეკონომიკური შედეგები. ISSN 1987-5789	„ეკონომიკა და ბიზნესი“, 2020, №2, ინდექსირებულია ERIH-ში	თბილისი. უნივერსიტეტის გამომცემლობა	12
2. აბესაძე რ. საქართველოს ინოვაციური პოლიტიკა და სისტემა. ISSN 1987 – 6904	პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ. XIII. თბ. 2020,	თბ., თსუ პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	25
3. აბესაძე რ, ზიბილაშვილი ნ. გარემოს დაცვის სფეროში საქართველოს ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების არსებული მდგომარეობა ISSN 1987 – 6904	„—————“	„—————“	
4. Abesadze R. “Geen” and “Circular” economy: essence and modern challenges.	IJONESS 2019; 0 (2): 329-345, ინდექსირებულია ERIH-ში	Wydawca/ Publisher: Międzynarodowy Instytut Innowacji	10

P ISSN 2450-2146 E - ISSN 2451-1064		Warszawie	
5. Abesadze R. Fundamental factors of economic development. E ISSN 2346-8432 P ISSN 1987-6890	“Ekonomisti” , 2020, № 1. ინდექსირებულია ERIH-ში	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020	
6. Abesadze R. Economic development processes in the pre-industrial era E ISSN 2346-8432 P ISSN 1987-6890	“Ekonomisti” , 2020, № 3	“-----”	
7. Abesadze R. Globalization and the economic problems of the pandemic E ISSN 2346-8432 P ISSN 1987-6890	“Ekonomisti” , 2020, № 3	“-----”	
8. პაპავა ვლ. საქართველოს გაცოტების კანონმდებლობით გათვალისწინებული ეკონომიკური მექანიზმების ევროკავშირის სტანდარტებთან დაახლოების პერსპექტივები ISSN 1987 – 6904	პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ. XIII. თბ. 2020,	თბ., თსუ პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	

9. პაპავა ვლ. კორონომიკა და თვისებრივად ახალი ეკონომიკური კრიზისი, ISSN 1987-5789	ბროშურა: GFSIS, ექსპერტის აზრი, No. 132, GFSIS, Expert Opinion, No. 132	თბ., საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი	18
10. პაპავა ვლ. ინოვაციური საქმიანობის შესახებ ევროპის პოსტ-კომუნისტურ ქვეყნებში On Innovative Activities in Europe's Post-Communist Countries. ISSN 1512-4835	„ეკონომიკა და ბიზნესი“, № 2	უნივერსიტეტის გამომცემლობა	
11. პაპავა ვლ. ეკონომიკური მეცნიერებასა და ეკონომიკურ პოლიტიკაში კორონომიკის ასახვის შესახებ (გადაცემულია) ISSN 1987-5789	„ეკონომიკა და ბიზნესი“, № 10	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა	5
12. პაპავა ვლ. კორონომიკური კრიზისი და საქართველოს ეკონომიკის ზოგიერთი გამოწვევა, The Coronomic Crisis and	ბროშურა: GFSIS, ექსპერტის აზრი, No. 136, GFSIS, Expert Opinion, No. 136	თბილისი, საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი თბილისი, National	14

Some Challenges for the Georgian Economy, ISSN 1512-4835			
13. Papava V. Features of the Economic Crisis Under the COVID-19 Pandemic and the Threat of the Zombie-ing of the Economy ISSN 0132 – 1447	Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences, Vol. 14, No. 3	თბ., Academy of Sciences,	
14. Papava V. On the Atypical Economic Crisis Under the COVID-19 Pandemic ISSN 1987-5789	„ეკონომიკა და ბიზნესი“, № 4	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა	
15. Папав В. Новые вызовы экономической науки в условиях пандемии COVID-19 E ISSN 2346-8432 P ISSN 1987-6890	„ეკონომისტი“, 2020, № 3	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა	
16. ზურდული ვ. საქართველოში ინოვაციების გავრცელების სექტორული და რეგიონული პრობლ-	პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ. XIII. თბ. 2020,	თბ., თსუ პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	

ემეზი. ISSN 1987-6904			
17. Burduli v. The Essence of the Knowledge Economy and Its Place in the System of Modern Economies. pISSN 1987-6890 eISSN 2346-8432	“Ekonomisti”, 2020, № 2	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020	
18. Burduli v. Essence of Knowledge Economy and the Degree of Its Interoperability with Innovative Economy P ISSN 2450-2146 E - ISSN 2451-1064	International Journal of New Economics and Social Sciences № 1(11)2020	Międzynarodowy Instytut Innowacji Warszawie	
19. Burduli v. Imperatives and Directions of Development of “Green” Economy and Its Interactions with Innovativ Economy P ISSN 2450-2146 E - ISSN 2451-1064	International Journal of New Economics and Social Sciences № 2(10)2020	„-----“	
20. გოგობია თ., ბერულავა გ. ინოვაციურ ბიზნესში ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემები	პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ. XIII. თბ. 2020,	თბ., თსუ პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	

საქართველოში ISSN 1987-6904			
21. კვარაცხელია მ. განათლების სისტემის არ- სებული მდგომარეობა და მისი გაუმჯობესების გზები ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
22. კვარაცხელია მ. გლობალური კრიზისი და ეკონომიკის მდგრადი განვითარების თეო- რიული პრობლემები pISSN 1987-6890 eISSN 2346-8432	ჟურნალი „ეკონომისტი“, 2020 წ. #3	თბ., უნივერსი- ტეტის გამომ- ცემლობა, 2020	
23. კვარაცხელია მ. ეკონომიკური კრიზისების გენეზისი. P ISSN 2449-2906 E 2449-2612	“გლობალიზაცია და ბიზნესი”, №10	თბ., ევროპის უნივერსიტეტი	20
24. ლაზარაშვილი თ. საქართველოში ინოვა- ციების გავრცელების ფინანსური ინსტრუმენ- ტები	პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუ- ტის შრომების კრებული. ტ. XIII. თბ. 2020,	თბ., თსუ პაატა გუ- გუშვილის სახ. ეკ- ონომიკის ინსტიტუ- ტის გამომცემლობა	

ISSN 1987-6904			
25. ლაზარაშვილი თ. ეკონომიკური ზრდის "მწვანე" დაფინანსება: კონცეფციები და პრობლემები. P ISSN 2449-2906 E 2449-2612	„გლობალიზაცია და ბიზნესი“, 2020,	თბ., ევროპის უნივერსიტეტი	
26. ხუსკივაძე მ. საქართველოს ეკონომიკის რესურსული უზრუნველყოფა თანამედროვე ეტაპზე ISSN 1987-6904	პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ. XIII. თბ. 2020,	თბ., თსუ პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	
27. ჯავახიშვილი რ. ადამიანისეული კაპიტალი იაპონიის ეკონომიკაში pISSN 1987-6890 eISSN 2346-8432	”ეკონომისტი“ N1, 2020	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020	
28. ჯავახიშვილი რ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკა და გეოგრაფია საქართველოში ISSN 1987-6904	პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ. XIII. თბ. 2020,	თბ., თსუ პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	

29. დათუნაშვილი ლ., ინოვაციების გავრცელების პრობლემები საქართველოს სოფლის მეურნეობაში (მემცენარეობა) ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
30. თოთლაძე ლ. The Impact of Government Expenditure on Education and R&D as Factor of Homan	„ეკონომისტი“, 2020, № 2	თბ., უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020	
31. დავლაშერიძე ნ. ციფრული ეკონომიკის არსებული მდგომარეობა და საქართველოს ეკონომიკურ კანონმდებლობის დაახლოების პერსპექტივები ევროკავშირის კანონმდებლობასთან. ISSN 1987-6904	პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ. XIII. თბ. 2020,	თბ., თსუ პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა	
32. ბერიშვილი ხ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზეგავლენა	“-----”	“-----”	

რეციპიენტი ქვეყნის ეკონომიკის ინოვაციურ განვითარებაზე. ISSN 1987-6904			
33. ბრეგვაძე გ. ინოვაციების გავრცელების პრობლემებისაქართველოს მშენებლობაში ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
34. კაკულია ე. შიგა საინვესტიციო გარემო და მისი სრულყოფის გზები საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების დასანერგად ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
35. ქავთარაძე თ. საქართველოს მეცხვარეობაში ინოვაციების გავრცელების პრობლემები ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
36. ქისტაური ნ.	“-----”	“-----”	

ინოვაციების დასაწერგად უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის არსე- ბული გარემო და მისი სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები საქარ- თველოში ISSN 1987-6904			
37. ქველაძე ქ. საქართველოს ტურიზმში ინოვაციების გავრცე- ლების პრობლემები ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
38. ცუცქირიძე მ. შიგა საინვესტიციო გარემო და მისი სრულყოფის გზები საქართველოს მსხვ- ილ ბიზნესში ინოვა- ციების დასაწერგად ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
39. გოგობია თ. ინოვაციების კომერციალი- ზაციისათვის საინვესტიციო გარემოს სრულყოფის გზები	“-----”	“-----”	

საქართველოს ბიზნესში ISSN 1987-6904			
40. დვლიშვილი ლ. საქართველოსატმოსფეროს და ცვის პრობლემები: არსებული მდგომარეობა ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
41. თეთრაული ც. ინოვაციები მიწის რესურსების დაცვის სფეროში საქართველოში: არსებული მდგომარეობა ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
42. მელაშვილი მ. საქართველოს ეკონომი- კაში ინოვაციების დანერ- გვაზე ცენტრალური და ადგილობრივი ბიუჯეტე- ბიდან გაწეული ხარჯები: არსებული მდგომარეობა და სრულყოფის გზები ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
43. ნოზამე ზ. ინოვაციები წყლის რესურსების დაცვის	“-----”	“-----”	

სფეროში საქართველოში: არსებული მდგომარეობა და პერსპექტივები. ISSN 1987-6904			
44. ჟორჟიკაშვილი ნ. ინოვაციების გავრცელების პრობლემები საქართველ- ოს ჯანდაცვის სისტემაში ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
45. კურატაშვილი ქ. საქართველოს ეკონომიკური კანონმდე- ლობის მიზნობრივი მიმართულება და მისი ევროკავშირის კანონმდებ- ლობასთან დაახლოების პერსპექტივები. ISSN 1987-6904	“-----”	“-----”	
ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)			
1. პანდემიის ეკონომიკური პრობლემები წარმოიშვება მსოფლიოში ინფექციურ დაავადებათა მასიური გავრცელების დროს, მთავრობების მიერ ადამიანთა უსაფრთხოების მიზნით გატარებულ აკრძალვით ღონისძიებათა განხორციელების გამო. ეკონომიკაზე პანდემიის გავლენას ეკონომიკის პანდემიური შოკი შეიძლება ვუწოდოთ. დღევანდელი პანდემიური შოკის თავისებურება არის ის, რომ უარყოფითი ეკონომიკური შედეგები გამოწვეულია მთავრობის მიერ მიღებული დიდმასშტაბიანი შეზღუდვებით			

პანდემიური შოკის მართვა განსხვავდება ეკონომიკურისაგან. მისი მოხნა დამოკიდებულია არა მთავრობის მიერ გატარებულ ეკონომიკურ ღონისძიებებზე, არამედ ვირუსის გავრცელების ვადებზე, მასშტაბებსა და აგრესიულობაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური რეცესია გამოწვეულია პანდემიით, დღეისათვის უკვე ჩამოყალიბდა წმინდა ეკონომიკური ხასიათის ნეგატიური პროცესები (უმუშევრობა, სიღარიბის ზრდა, ინფლაცია, ვალუტის გაუფასურება, ეროვნული ადამიანისეული კაპიტალის, დანაზოგების, შიგა და უცხოური ინვესტიციების, საზღვარგარეთიდან ფულადი გზავნილების შემცირება და სხვ.),

თანამედროვე პანდემიის პირობებში მთავრობას უწევს ოქროს შუალედის მოძებნა ადამიანის ჯანმრთელობას, მის სიცოცხლესა და ეკონომიკურ ვარდნას შორის, თუმცა პირველი უმთავრესია. ადამიანის ჯანმრთელობასა და სიცოცხლეს, როგორც უმაღლეს ღირებულებას, რასაკვირველია, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს, მაგრამ უკიდურესი გადახრა როგორც ერთ, ისე მეორე მხარეს, გამოიწვევს როგორც ადამიანთა, ისე ეკონომიკის ძლიერ დაზარალებას.

ეკონომიკური რყევები დღევანდელი პანდემიის დროს შედარებით დაბალანსებულია, ვინაიდან მთავრობის მიერ განხორციელებული შეზღუდვები იწვევს როგორც ერთობლივი მოთხოვნის, ისე ერთობლივი მიწოდების შემცირებას.

პანდემია გლობალური პრობლემაა. მაგრამ, იგი არ არის უშუალოდ გლობალიზაციის შედეგი. იგი აჩქარებს ინფექციის გავრცელებას, მაგრამ პანდემია, უფრო მეტად, თვით ინფექციის თავისებურებაა.

მიუხედავად პანდემიების მდიდარი გამოცდილებისა, მსოფლიო მაინც ძალზე მოუმზადებელი შეხვდა კორონავირუსის პანდემიას არა სამედიცინო, არამედ მის წინააღმდეგ გლობალური ბრძოლის თვალსაზრისით.

ქვეყნების დღევანდელმა თვითიზოლაციამ გააჩინა გარკვეული ანტიგლობალისტური შეხედულებები, არადა, აუცილებელია პირიქით მოქმედება.

არსებობს მოსაზრებები, რომ კორონავირუსის პანდემიის შემდეგ შემცირდება გლობალიზაციის დონე, ქვეყნები აირჩევენ პროტექციონისტულ პოლიტიკას, თვითკმარობის პოლიტიკას, რაც შეუძლებლად მიგვაჩნია გლობალიზაციის პროცესი ობიექტური რეალობაა და ის აუცილებლად გაგრძელდება, მაგრამ

კორექტივების შეტანა მასში აუცილებელია, საჭიროა ჯანდაცვის გაძლიერება, მისი ორგანიზაციის ახალი ფორმების შემუშავება და დანერგვა. ასევე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სავალუტო კურსის პრობლემას, უნდა განხორციელდეს სავალუტო კურსის საერთაშორისო რეგულირება

თანამედროვე პანდემიის პირობებში მოსალოდნელია მოვლენათა განვითარების ორი სცენარი – მოკლევადიანი და გრძელვადიანი. პირველი სცენარის დროს ეპიდემია თავისთავად ჩაცხრება მთელ მსოფლიოში ან გამოგონებული იქნება ვაქცინა და დაავადების სამკურნალო წამალი. ამ შემთხვევაში ეკონომიკის აღდგენა შესაძლებელი იქნება მოკლე დროში. მეორე სცენარის დროს აუცილებელი გახდება ეკონომიკური საქმიანობის გაძლიერება პანდემიის პირობებში.

საკმაოდ ხანგრძლივი პანდემიური შოკი თანდათან ემსგავსება წმინდა ეკონომიკურ კრიზისს და პანდემიის დამთავრების შემდეგ შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს ისეთი ინსტრუმენტები კრიზისიდან გამოსვლისა, როგორც გამოიყენებოდა დიდი დეპრესიის, მეორე მსოფლიო ომისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად გამოწვეული ეკონომიკური ვარდნისა და 2009-2010 წლების მსოფლიო ფინანსური კრიზისების დამღვევის დროს,

უნდა ითქვას, რომ საქართველოში ძირითადად დროულად მოხერხდა სათანადო ზომების განხორციელება ვირუსის გავრცელების წინააღმდეგ, რის შედეგადაც შენელდა ინფექციის გავრცელების პროცესი და მიღწეული იქნა სხვა ქვეყნებთან შედარებით ადამიანთა მსვერპლის ძალზე დაბალი მაჩვენებელი, შენარჩუნდა ადამიანის საარსებო პირობებისა და ქვეყნის ფუნქციონირებისათვის საჭირო ეკონომიკური საქმიანობის გარკვეული დონე. შესაბამისი ვაქცინის ან წამლის აღმოჩენამდე ქვეყანამ უნდა მოახერხოს პანდემიის (ეპიდემიის) პირობებში ცხოვრება.

2. ნაშრომში გამოკვლეულია საქართველოში ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირებისათვის ინოვაციური პოლიტიკისა და ინოვაციური სისტემის ჩამოყალიბების არსებული მდგომარეობა და დასახულია მათი გაუმჯობესების გზები. შემოთავაზებულია საქართველოში ინოვაციური პოლიტიკისა და სისტემის განვითარების ძირითადი მიმართულებები. საზოგადოების პროგრესი განუყრელადაა დაკავშირებული ინოვაციებთან. მან განაპირობა არნახული პროგრესი ადამიანთა საქმიანობის ყველა სფეროსა და

ყოფაცხოვრებაში. შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკური განვითარების პროცესი, ეს არის ინოვაციათა განხორციელების პროცესი ეკონომიკური სისტემის ყველა ელემენტში. ინოვაციური ეკონომიკა ეფუძნება ცოდნას, ინოვაციების ნაკადს. ტექნოლოგიების, ინფორმაციის, ინსტიტუციების, ადამიანისეული კაპიტალის, წარმოების ორგანიზაციის, პროდუქციისა და ა.შ. გამუდმებულ სრულყოფას, მეცნიერთა და ნოვატორთა ინტელექტუალურ შრომას და არა უბრალოდ კაპიტალს.

დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ საქართველოში ეკონომიკური განვითარების გზაზე დაშვებული იქნა არაერთი შეცდომა, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესი იყო ის, რომ არ იქნა გათვალისწინებული ის გამოცდილება, რომელიც ისტორიულად დაგროვდა მსოფლიოში, განსაკუთრებით განვითარებულ ქვეყნებში. ეს არის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების, ცოდნაზე დაფუძნებული ანუ ინოვაციური ეკონომიკის ჩამოყალიბების გზა. პრაქტიკა უჩვენებს, რომ წარმატებას აღწევს ის ქვეყანა, რომელიც ახერხებს პროგრესული თვისებრივი ცვლილებების განხორციელებას ეკონომიკური სისტემაში, მის ყველა ელემენტში: ტექნოლოგიებში, ფიზიკურ და ადამიანისეულ კაპიტალში, ინსტიტუციებში, საკუთრების ფორმებში, ინფორმაციებსა და სატელეკომუნიკაციო საშუალებებში და ა. შ.

საქართველოში არცერთი წინა მთავრობა არ იხილავდა ინოვაციებს სახელმწიფო ინტერესების პრიორიტეტულ სფეროდ, ამიტომაც, რომ ინოვაციების სამართლებრივი ბაზის ფორმირება ძირითადად 2013 წლიდან იწყება, როდესაც ქვეყანაში აღიარებული იქნა ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების გზა. თუმცა, შეიძლება დავასახელოთ დოკუმენტები, რომლებიც არაპირდაპირ ან პირდაპირ პასუხობენ ინოვაციური განვითარების მოთხოვნებს და რომლებიც მანამდე იყო მიღებული. მაგრამ, ისინი სრულად ვერ აკმაყოფილებენ ინოვაციური სისტემის შესაქმნელად და გასაძლიერებლად საჭირო საკანონმდებლო ბაზას. ამასთან, არც იმის თქმა შეიძლება, რომ ინოვაციების დანერგვას საქართველოს ეკონომიკაში ადგილი არ ჰქონდა. გარკვეული ნაბიჯები იდგმებოდა საინფორმაციო-ტელესაკომუნიკაციო და სხვა ტექნოლოგიების დანერგვისა და ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარების მიმართულებით. ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების საკანონმდებლო ბაზას დღეისათვის შეიძლება მივაკუთნოთ შემდეგი კანონები: “ინოვაციების შესახებ”; “მეცნიერების, ტექნოლოგიებისა და მათი განვითარების შესახებ”; “უმალღესი განათლების შესახებ”;

“საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ”; „საქართველოს საპატენტო კანონი“; “გრანტების შესახებ”; “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ”. დღეისათვის საქართველოს ინოვაციურ სისტემას ქნის: ინოვაციური საქმიანობის განხორციელებასთან უშუალოდ დაკავშირებული სახელმწიფო ერთეულები: მთავრობის სათათბირო ორგანო საქართველოს კვლევებისა და ინოვაციების საბჭო, ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტო, კავშირგაბმულობის, საინფორმაციო და თანამედროვე ტექნოლოგიების დეპარტამენტი, საპატენტი; ინოვაციური სისტემის ინფრასტრუქტურის შემდეგი ერთეულები: უნივერსიტეტები, კოლეჯები, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები, ასტროფიზიკური ობსერვატორია, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდი, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია, ტექნიკური პარკები და ინოვაციების ცენტრები (თბილისის, ზუგდიდის, თელავის ტექნოპარკი; ახმეტის ინოვაციების ცენტრი, რუხის ინოვაციების ცენტრი. უახლოეს მომავალში ტექნოპარკები გაიხსნება ბათუმში, კასპსა და გურჯაანში. ინოვაციების ცენტრები ასევე შეიქმნა ხარაგაულში, ჭოპორტსა და ბაღდათში), ფაბლაბები (თბილისში -- ტექნოპარკის, სამხატვრო აკადემიის, სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ტექნიკური უნივერსიტეტის, ხოლო რეგიონებში – ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელობის უნივერსიტეტის და ზუგდიდის ტექნოპარკის ფაბლაბები. ფაბლაბები ფუნქციონირებს ასევე მესტიაში, გურჯაანში, ახალციხეში, ქობულეთში, წალენჯიხაში, ფოთში, ამბროლაურსა და რუსთაველი პროფესიული სასწავლებლების ბაზაზე), „სილიკონ ველი თბილისი“, ბიზნეს კლასტერები (შექმნილიაქართული ავეჯის, აისიტის კლასტერები ახლო მომავალში იგეგმება ტანსაცმლის წარმოებისა და თაფლის წარმოების კლასტერების შექმნა. მიმდინარეობს კლასტერების შექმნა ტურიზმის მიმართულებით. პროექტი იმუშავებს იმერეთსა და კახეთში და სამი თემატური კლასტერის შექმნას ისახავს მიზნად: ადგილობრივი ღვინისა და გასტრონომიული ტურიზმის კლასტერი, ავთენტური სასტუმროების კლასტერი და კულტურული მემკვიდრეობის კლასტერი), საქართველოს საპარტნიორო ფონდი (ფონდის მონაწილეობით აშენდა უახლესი ტექნოლოგიებით აღჭურვილი 230 მეგავატის სიმძლავრის გარდაბნის თბოელექტროსადგური, ჰიდროელექტროსადგური, ნენსკრაჰესი, სვანეთში, არაერთი ბრენდირებული ტურისტული კომპლექსი და სხვ.); ვენჩურული საინვესტიციო პროგრამა - "სტარტაპ

საქართველო“, ტექნოლოგიების გადაცემის საპილოტე პროგრამა და სხვ.

ინოვაციური პოლიტიკისა და სისტემას გამდიერების ძირითადი მიმართულებებიდან შეიძლება გამოიყოს: “ქვეყნის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის” შემუშავება. სტრატეგიამ უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ინო-ვაციური პოლიტიკისა და სისტემის განმტკიცება, ინოვაციური განვითარების გზა უნდა იყოს შეუქცევადი, მან უნდა განსაზღვროს ინოვაციური განვითარების პრიორიტეტები. კონცეფციის შემუშავების შემდეგ უნდა შემუშავდეს მისი სამოქმედო გეგმები სტრატეგიაში განსაზღვრული პერიოდების მიხედვით (ჩვეულებრივ 5 ან 7 წლიანი). გეგმები შეიძლება იყოს: “რეალური სექტორის განვითარების სამოქმედო გეგმა”, “სოფლის ეკონომიკის განვითარების სამოქმედო გეგმა”, “მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების სამოქმედო გეგმა” და სხვ.

თავდაპირველად უნდა განხორციელდეს ინოვაციების იმპორტზე დაფუძნებული, ხოლო შემდეგ საკუთარ კვლევებზე დაფუ-ძნებული ინოვაცი-ური სისტემის ფორმირება და განვითარება. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქვეყანა ვერ გა-ხ-დება კონკურენტუნარიანი და ყოველთვის იქნება პრობლემები სავაჭრო სალდოსა და ვალუტის სტაბილიზაციასთან დაკავშირებით.

სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს:

1. ინოვაციების სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმების შემუშავება; ინოვაციების გან-ვითა-რ-ების მასტიმულირებელი სისტემის შექმნა, წამახალისებელი სა-ფინანსო, საგადასახადო და სხვა მექანიზმების გამოყენება;
2. უცხოური კრედიტებისა და დახმარებების გამოყენე-ბაზე მკაცრი კონტროლის დაწესება, რათა ის მიი-მართოს ინოვაციების დაჩქარე-ბი-საკენ;
3. ტექნოლოგიების დიფუზიის ხელშემწყობი მექანიზმების ამოქმე-დება;
4. ტექნოლოგიების შიგა და საერთაშორისო სატრანსფერო და ინოვაციური ვაუჭერული სისტემების დანერგვა;
5. სამენიერო კვლევების მომსახურების სისტემის სრულყოფა;
6. რეგიონული საინოვაციო საქმიანობის განვითარება;

7. დონორების მიერ განხორციელებული პროექტების დანერგვის მხარდაჭერა;

8. კონკურენტუნარიანი მეწარმეობის განვითარება;

9. სოფლის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება;

10. ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის გაძლიერება;

11. კადრების კვალიფიკაციის ამაღლების და გადამზადების სისტემის სრულყოფა. მეწარმეთა მომზადებისა სწავლების დანერგვა და მრავალი სხვა, რომლებზედაც საუბარია ნაშრომში

3. ნაშრომში გამოკვლეულია ევროკავშირისა და საქართველოს საკანონმდებლო ბაზის დაახლოების საკითხები გარემოს დაცვის სფეროში. ეკოლოგიური პოლიტიკის ინსტრუმენტებს წარმოადგენს ისეთი ნორმატიული აქტები და დოკუმენტები, როგორცაა კონვენციები, დირექტივები და რეგლამენტები. საქართველოს ვალდებულებები ბუნების დაცვის სფეროში განისაზღვრა ევროკავშირისა და საქართველოს შორის ასოცირების ხელშეკრულებით, კანონმდებლობათა დაახლოების შესაბამისად დადგენილი დირექტივების მიხედვით. განიხილება შემდეგი დირექტივები: გარკვეული სახელმწიფო და კერძო პროექტების გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ; გარკვეული გეგმებისა და პროგრამების გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ; საზოგადოების გარემოსდაცვით ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის შესახებ; ატმოსფერული ჰაერის ხარისხისა და ევროპაში უფრო სუფთა ჰაერის შესახებ; ატმოსფერულ ჰაერში დარიშხანის, კადმიუმის, ვერცხლისწყლის, ნიკელისა და პოლიციკლური არომატული ნახშირწყალბადების შემცველობის შესახებ; ზოგიერთ თხევად საწვავში გოგირდის შემცველობის შემცირების შესახებ; ბენზინის შენახვითა და მისი ტერმინალებიდან ავტოგასამართ სადგურებში დისტრიბუციით გამოწვეული აქროლადი ორგანული ნაერთის (ვკჩ) გაფრქვევების კონტროლის შესახებ; ზოგიერთ საღებავში, ლაქებსა და ავტოსატრანსპორტო საშუალებების გადაღების პროდუქციაში ორგანული გამხსნელების გამოყენებით გამოწვეული აქროლადი ორგანული ნაერთების (ვკჩ) გაფრქვევების შემცირების შესახებ; წყლის პოლიტიკის სფეროში საზოგადოებრივი მოქმედებისათვის ჩარჩოს შემუშავების შესახებ; წყალდიდობის რისკების შეფასებისა და მართვის შესახებ; ურბანული ჩამდინარე წყლის გაწმენდის შესახებ; ადამიანის მოხმარებისათვის განკუთვნილი წყლის ხარისხის შესახებ; სასოფლოსამეურნეო საქმიანობაში გამოყენებული ნიტრატებით

დაბინძურებისაგან წყლების დაცვის შესახებ; საზღვაო გარემოს დაცვის პოლიტიკის სფეროში საზოგადოებრივი ქმედებებისათვის ჩარჩოს შემუშავების შესახებ; ნაგავსაყრელების შესახებ; მოპოვებითი მრეწველობიდან წარმოქმნილი ნარჩენების მართვის შესახებ; გარეული ფრინველების კონსერვაციის შესახებ; ბუნებრივი ჰაბიტატებისა და ველური ფაუნისა და ფლორის კონსერვაციის შესახებ; სამრეწველო ემისიების შესახებ; სახიფათო ნივთიერებების გამოყენებასთან დაკავშირებული დიდი ავარიების საფრთხეების შესახებ; რეგულაციები: სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების იმპორტისა და ექსპორტის შესახებ; ნივთიერებებისა და ნარევების კლასიფიკაციის, ეტიკეტირებისა და შეფუთვის შესახებ; საქართველოს ევალეზა ამ დირექტივებით განსაზღვრულ სფეროებში შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობის მიღება და კომპეტენტური ორგანოების განსაზღვრა, შესაბამისი ღონისძიებების განხორციელება ხელშეკრულებით დადგენილ ვადებში.

გარკვეული ვალდებულება საქართველოს მიერ უკვე შესრულებულია, კერძოდ: მიღებულია საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996); საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა სამი ეროვნული პროგრამა; საქართველოს კანონი - „ნარჩენების მართვის კოდექსი“; „ნარჩენების მართვის 2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგიისა და 2016-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“; გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი (2017) და სხვ. თუმცა, ბევრი ვალდებულება ისევ შეუსრულებულია, მაგალითად, „მწვანე“ ეკონომიკის ზრდის სტრატეგიის შემუშავება.

ხსენებულ დოკუმენტებში ევროკავშირისა და საქართველოს ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული დირექტივების მოთხოვნების შესაბამისად, ასახულია საქართველოს გარემოსდაცვითი მიზნები და პრიორიტეტები, განსაზღვრულია სტრატეგიული გრძელვადიანი მიზნები, უახლოეს 5 წელიწადში განსახორციელებელი ამოცანები და კონკრეტული ქმედებები, რომლებიც აუცილებელია გარემოს მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მთავარ მიზნად აღიარებულია ქვეყნის მდგრადი და დაბალანსებული განვითარება, რომლის დროსაც გარემოსდაცვითი და სოციალურ-ეკონომიკური გამოწვევები ერთ სიბრტყეში განიხილება. ყურადღება გამახვილებულია, ისეთ სფეროებზე როგორცაა: გარემოსდაცვითი მმართველობა; წყლის რესურსების მართვა; ატმოსფერული ჰაერის დაცვა; ქიმიური ნივთიერებების მართვა; ბუნების (ბიომრავალფეროვნების) დაცვა; ტყის მართვა; ნიადაგის დაცვა; კლიმატის

ცვლილება; ბუნებრივი საფრთხეების რისკების მართვა; რადიაციული უსაფრთხოება; მწვანე ეკონომიკა და მდგრადი განვითარების გარემოსდაცვითი მიმართულება.

მიუხედავად გაწეული სამუშაოებისა, საქართველოში გადაუჭრელი რჩება არაერთი მწვავე პრობლემა: მდინარეები დაბინძურებულია აზოტის ნაერთებით, ზოგიერთი - მძიმე ლითონებით, ნავთობპროდუქტებით, კომუნალური სექტორის ნარჩენებით; არ ხდება ჩამდინარე წყლის სათანადო გაწმენდა, წყლის ბიოლოგიური გაწმენდა და ა. შ.; ნიადაგის დაბინძურების, ეროზიული პროცესების, ნიადაგის მეორადი დაჭაობებისა და დამლაშების, სასარგებლო წიაღისეულისა და საშენ მასალათა ღია წესით მოპოვების, ადამიანის არასწორი სამეურნეო მოქმედების შედეგად დიდია ნიადაგის დანაკარგები და სხვ

მომავალში სასურველი მიღებული იქნეს შემდეგი კანონებიკანონები „ქიმიური ნივთიერებების მართვის“ და „ბიომრავალფეროვნების შესახებ“.

ასევე მეტად მნიშვნელოვანია:

1. მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების შემცირება;
2. ნარჩენების მართვის განვითარებული სისტემის ჩამოყალიბება;
3. ნარჩენების გადამუშავებისა და განთავსების ეფექტიანი ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბება და განვითარება;
4. ქიმიური ნივთიერებების მართვის განვითარებული სისტემის შექმნა;
5. ბიომრავალფეროვნების მართვის გაუმჯობესება;
6. ტყის მდგრადი მართვის სისტემის გაუმჯობესება;
7. ნიადაგის დეგრადაციის (გაუდაზნოების) შემცირება და დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენა;
8. სათბური აირების ემისიების შემცირება.

4. ნაშრომში გამოკვლეულია „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის არსი და მნიშვნელობა ადამიანთა კეთილდღეობის ამალღების საქმეში, მისი თავისებურებები ტრადიციული ანუ „ყვითელი“ ეკონომიკისაგან განსხვავებით. გამოკვლეულია მისი მიმართება ინოვაციურ ეკონომიკასთან, მდგრად ეკონომიკურ განვითარებასთან, ეკონომიკურ განვითარებასა და ეკონომიკურ ზრდასთან. შესწავლილია საქართველოში

„მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის განვითარების არსებული დონე და პერსპექტივები. „მწვანე“ ეკონომიკა ხასიათდება ნახშირბადის დაბალი შემცველობით, რესურსების რაციონალური მოხმარებითა და სოციალური ინკლუზიურობით, განსხვავებით „ყავისფერი“ ანუ ტრადიციული ეკონომიკისაგან, რომელიც ხასიათდება ნახშირბადის მაღალი შემცველობით (ვინაიდან იგი ძირითადად ემყარება წიაღისეული სათბობის გამოყენებას), რესურსების მფლანგველური მოხმარებითა და სოციალური ექსკლუზიურობასთან. იგი გულისხმობს ეკოლოგიური მოთხოვნების – რესურსების რაციონალური გამოყენების, ბუნების კვლავწარმოების პროცესების შენარჩუნების, ცოცხალი ორგანიზმების უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და მწარმოებლობის გაზრდის გზით ადამიანთა ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას. „მწვანე“ ეკონომიკის მიზნები ემსახურება მომავალში რესურსებით უზუნველყოფის საქმესაც, ვინაიდან არააღდგენადი, მიღვეადი რესურსების ჩანაცვლება ხდება აღდგენადი, ეკოლოგიურად სუფთა რესურსებით. „მწვანე“ ეკონომიკის იდეა შემუშავდა მდგრადი განვითარების კონცეფციის საფუძველზე და მისი განხორციელების ერთ-ერთი ძირითადი გზაა. წრიული ეკონომიკა არის „მწვანე“ ეკონომიკის განხორციელების ერთ-ერთი გზა. იგი აღდგენადი სისტემაა, რომელშიც როგორც რესურსები, ისე ნარჩენები მინიმუმზეა. „წრიული“ ეკონომიკის მთავარი კონცეფცია მიმართულია ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებაზე. საქართველოში „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის ფორმირების მიმართულებით სერიოზული პრაქტიკული ნაბიჯები არ გადადგმულა, თუმცა გარკვეული ინსტიტუციური საფუძვლები ამისათვის მომზადებულია. ეს დოკუმენტებია: საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“, მიღებულია საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა სამი ეროვნული პროგრამა, საქართველოს კანონი – „ნარჩენების მართვის კოდექსი“; „ნარჩენების მართვის 2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგია და 2016-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“;

საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით შესაძლებელია გამოვეყნოთ საქართველოში წრიული ეკონომიკის ფორმირების ზოგიერთი ღონისძიება:

1. ახალი კანონების მიღება წრიულ ეკონომიკასთან დაკავშირებით, მაგალითად კანონი „სამთო გადაამუშავების ნარჩენების შესახებ“;
2. ნარჩენების უტილიზაციაზე ტარიფების დაწესება, რათა მომხმარებლებმა მოახდინონ მათი

სორტირება, რაც გააიოლებს გადამუშავებას;

3. სასწავლო და საკონსულტაციო ცენტრების, წრიული ეკონომიკის კლუბების დაარსება სადაც მოხდება ლექტორების, სტუდენტებისა და ბიზნესწრეებისათვის კონსულტაციებისა და ტრენინგების ორგანიზება ამ სფეროს მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მიერ, მათ შორის, საზღვარგარეთიდან, ასევე რეკომენდაციების შემუშავება ცალკეული ბიზნესორგანიზაციებისა და მთავრობისათვის ნარჩენების მართვის გეგმის შეიმუშავების, ალტერნატიული ტექნოლოგიების შექმნის, ცოცხალი სისტემის აღდგენის უზრუნველყოფის მიმართულებით;

4. თანამშრომლობა ევროკომისის „კლატფორმასთან ევროპული წრიული ეკონომიკით დაინტერესებული მხარეებისათვის“ (European Circular Economy Stakeholders Platform);

5. საწარმოებისათვის, რომლებიც გადაამუშავებენ ნარჩენებს, საგადასახადო შეღავათების გამოიყენება;

6. სახელმწიფო საწარმოების დაარსება, რომლებიც იფუნქციონირებენ წრიული ეკონომიკის პრინციპებით და სახვ

7. ახალი განახლებადი პროდუქციის შექმნა (რომელიც გამოყენების შემდეგ გადამუშავდება და კვლავ გამოიყენება);

8. მყარი ნარჩენების შეგროვების ავტომატიზებული სისტემის შექმნა;

9. სათბობის მიღება მერქანის ან ბიონარჩენებისაგან (კვების მრეწველობის და სხვა ინდუსტრიის ბიოდეგრადირებადი ნარჩენები, ხე-ტყის ნარჩენები, ქერქი, ნახერხი, ნაკელი, ყურძნის კოპტონი და ა. შ.);

10. ძველის აღდგენა, რეკონსტრუქცია, მოდერნიზაცია; გადაიარაღება; განახლება, რაც შესაძლებელია თითქმის ყველა სახის წარმოებაში, სახნავი მიწების ჩათვლით;

11. ენერგოეფექტიანობის ამაღლება;

12. ალტერნატიული ენერგორესურსების ათვისება;

13. წარმოების დაფუძნება მომსახურებაზე და არა საქონელის წარმოებაზე;

5. ეკონომიკურ განვითარებაზე მოქმედებს როგორც ეკონომიკური, ისე არაეკონომიკური

ხასიათისარაერთი ფაქტორი. მათგან უმთავრესია ისეთი ფუძემდებლური ფაქტორები, როგორიცაა: **განათლება და მეცნიერება; გამოგონება, ტექნოლოგია და ტექნოლოგიური ცოდნა; ფიზიკური კაპიტალი; ადამიანისეული კაპიტალი; ბუნებრივი რესურსები; ენერჯეტიკა; ინსტიტუციები; მეწარმეობა; ინოვაცია.**

განათლება ეკონომიკურ განვითარებაზე გავლენას ახდენს, როგორც მეცნიერების განვითარების წინაპირობა და სამუშაო ძალის მწარმოებლურობის ამაღლების უმთავრესი საშუალება;

მეცნიერება, ფუნდამენტური და გამოყენებითი ხასიათის აღმოჩენების მეშვეობით იღვევა ახალ ცოდნას, რის შმაფუძველზედაც ხდება ძირეული ცვლილებები საზოგადოებრივი საქმიანობის ყველა სფეროში, უპიტველეს ყოვლისა, ეკონომიკაში.

ტექნოლოგია არის ის წესი და საშუალება, რომლის მეშვეობითაც ხდება ამოსავალი მასალების გარდაქმნა საჭირო საქონლად ან მომსახურებად. ტექნოლოგიური ცოდნა კი ნიშნავს საქონლისა და მომსახურების საწარმოებლად საუკეთესო ტექნოლოგიების შერჩევას. სწორედ ტექნოლოგიების განვითარების დონეზეა დამოკიდებული თუ რამდენად ეფექტიანად იქნება ერთმანეთთან შეხამებული ეკონომიკურ განვითარებაზე მოქმედი ი ფაქტორები.

ეკონომიკურ განვითარებაზე **ბუნებრივი რესურსების** ზეგავლენა გამოიხატება იმაში, რომ: ეკონომიკური საქმიანობის დროს ხდება ახალი სახეობის რესურსების ათვისება, რომელთა გამოყენება უდიდეს გავლენას ახდენს ეკონომიკურ განვითარებაზე. წინასიტორიულ ხანას პერიოდებად სწორედ გამოყენებული მასალების მიხედვით ჰყოფენ: ქვის ხანა, ბრინჯაოს ხანა, სპილენძის ხანა, რკინის ხანა.

თანამედროვე ეკონომიკა მოითხოვს ადამიანისეული კაპიტალის უკიდურესად მაღალ ხარისხს, რომელიც ორიენტირებული უნდა იქნეს უახლეს ტექნიკასა და ტექნოლოგიაზე, ინფორმაციულ-კომპიუტერული სისტემის ფართოდ გამოყენებაზე, მოქნილ წარმოებაზე, ინოვაციური სისტემის დანერგვაზე.

გამოგონება მეცნიერულ აღმოჩენებზე დაყრდნობით სიახლის (ახალი ტექნიკა, ახალი იდეა, ორგანიზაციის ახალი ფორმები და მეთოდები და ა. შ.) შექმნაა, რის გარეშეც ინოვაციები ვერ განხორციელდება.

ინოვაციის მთავარი არსი მდგომარეობს განახლებაში, წარმოებაში უფრო პროგრესულის დანერგვაში,

რაც ეკონომიკურ განვითარებას განაპირობებს;

მეწარმეობა წარმოადგენს ნოვატორული სამეურნეო საქმიანობის სახეობას, რომლის დროსაც ადგილი აქვს ინოვაციების დანერგვას;

ფიზიკურ კაპიტალში ყოველგვარი პროგრესული ცვლილება უშუალოდ განაპირობებს ეკონომიკურ განვითარებას, ვინაიდან იგი იწვევს შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებას, პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებას, პროდუქციის მასალა- და ენერგოტექვადობის შემცირებას, შრომის პირობების გაუმჯობესებას და ა.შ.

ენერგია, თვისებრივი თვალსაზრისით, ტექნიკური პროგრესის ერთ-ერთი ძირითადი წინაპირობაა, რადგანაც ყოველი დიდი ნახტომი ტექნიკაში მხოლოდ ენერგიის ახალი სახეობის აღმოჩენისა და მისი გამოყენების შედეგად არის შესაძლებელი;

ინსტიტუციების გავლენა ეკონომიკურ განვითარებაზე ძლიერ დიდია, ვინაიდან ინსტიტუციები განსაზღვრავენ ბიზნესის “თამაშის წესებს”, საბაზრო სისტემის მოდელს და ინფრასტრუქტურას, სახელმწიფო რეგულირების ხასიათსა და ხარისხს, კორუფციის, ნეპოტიზმის, ეტატიზმის დონეს და ა.შ.;

6. თანამედროვე საზოგადოება დედამიწის, ადამიანისა და ეკონომიკის ევოლუციისა და განვითარების პროცესების შედეგად ჩამოყალიბდა, რაც გამოიწვია: დედამიწის წარმოქმნის უნიკალურმა კოსმოსურმა მოვლენებმა; სასწაულებრივმა მოვლენებმა დედამიწის, სამყაროში უსასრულოდ მრავალრიცხოვან ციურ სხეულებს შორის, ისეთ ერთად-ერთ პლანეტად ჩამოყალიბებამ, რომელზეც სიცოცხლე არსებობს; დედამიწაზე აქამდე აუხსენელმა სიცოცხლისა და მისი უმაღლესი ფორმის, ადამიანის, წარმოშობამ და მისმა ევოლუციამ; ადამიანის მიერ იარაღის გამოყენებამ, პრიმიტიული ეკონომიკის წარმოქმნამ და მისმა ევოლუციამ. დედამიწის წარმოქმნის შემდეგ ცვლილებები ძალიან ნელა მიმდინარეობდა, მნიშვნელოვან დადებით ცვლილებებს მილიარდობით და მილიონობით წლები დასჭირდა

ეკონომიკის ჩამოყალიბებას იმ სახით, რა სახითაც დღეისთვის გვაქვს დიდი დრო დასჭირდა. თავდაპირველად იგი ისეთივე პრიმიტიული იყო, როგორც ადამიანი და მის მიერ გამოყენებული იარაღი (ამიტომ ასეთ ეკონომიკას შეიძლება **პრიმიტიული ეკონომიკა** ვუწოდოთ), მაგრამ მას პრიმიტივიზმის მიუხედავად, მაინც აქვს თანამედროვე ეკონომიკის გარკვეული ნიშნები (თვით მისი ჩანასახოვანი სახით

არსებობისასაც კი), ვინაიდან მაშინაც არსებობდა: ურთიერთობა ბუნებასთან; ურთიერთობები თემის (ჯგუფის) წევრებს შორის; ტექნოლოგიები; ფიზიკური და ადამიანისეული კაპიტალი; შრომის იარაღები; ინფორმაციის გაცვლა; ინსტიტუციები და ა. შ;

დედამიწის განვითარება მიმდინარეობდა სრულიად უსიცოცხლო მასიდან სიცოცხლისათვის საჭირო ყველა პირობების შექმნამდე (ატმოსფერო, წყალი, ხმელეთი, ფლორა, ფაუნა, წილისეულები, ჰავა და სხვ.). ძნელად წარმოსადენია, ზებუნებრივი ძალების გარეშე, დედამიწის ისე გარდაქმნა, რომ მისგან დღევანდელი სიცოცხლით სავსე პლანეტა და მასზე მაღალგანვითარებული საზოგადოება ჩამოყალიბდებოდა. ამაზე მეცნიერებს ზუსტი პასუხი დღესაც არა გააჩნია.

ეკონომიკა განვითარდა შემგროვებლური ეკონომიკიგან მანუფაქტურულ ეკონომიკამდე, რაც მიმდინარეობდა ბუნებრივი იარაღების გამოყენებისა (ხელკეტი, ქვა დამუშავების გარეშე) და ადამიანის მიერ შექმნილი იარაღების სრულყოფის პარალელურად, როდესაც ცალკე დარგებად ჩამოყალიბდა სოფლის მეურნეობა მესაქონლეობა და ხელოსნობა, როდესაც ათვისებული იქნა ენერჯის ბუნებრივი წყაროები – წყლისა და ქარის ენერჯია.

დაახლოებით 2 მილიონი წლის წინ ჩამოყალიბდა „მარჯვე ადამიანი“ („Homo habilis“). ზედა პალეოლითში (40—12 ათასი წელი ჩვენს ერამდე) კი “გონიერი ადამიანი” (“Homo sapiens”) გამოდის ასპარესზე.

ნეოლითი, კი ხასიათდება ქვის დამუშავების ახალი ტექნიკით, ადამიანმა ისწავლა ქვის გახვრეტა, გაპრიალება, ხეხვა, მისთვის სასურველი, საკმაოდ დახვეწილი ფორმის მიცემა, რამაც უზიარებდა უმნიშვნელოვანეს მოვლენას - **“ნეოლითურ რევოლუციას”**, რომელიც არის ერთ-ერთი გარდამტეხი პერიოდი კაცობრიობის ისტორიაში, როდესაც ადამიანი მეთევზეობას, ნადირობასა და შემგროვებლობას წარმოებითა (მიწისმოქმედება, მესაქონლეობა) და ბინადარი ცხოვრებით ანაცვლებს. ეს პროცესი საკმაოდ ხანგრძლივი იყო და ათასწლეულებს მოიცავს.

რკინის ხანა მთავრდება ფოლადისა და თუჯის წარმოებით. რკინის ხანის დასასრულთან დაკავშირებით არსებობს სხვადასხვა შეხედულება. ერთნი თვლიან, რომ ის გაგრძელდა სამრეწველო რევოლუციამდე, სხვას კი მიაჩნია რომ ის დღესაც გრძელდება, ვინაიდან ფოლადი და თუჯი წარმოადგენს ერთ-ერთ ძირითად

თანამედროვე კონსტრუქციულ მასალებს. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ სიმართლეს შეესაბამება პირველი შეხედულება, ვინაიდან სამრეწველო რევოლუციის შემდეგ იწყება უზარმაზარი პროცესები, რომლებმაც მიგვიყვანა არა ერთი ტექნოლოგიის შექმნასთან, რომელთა მეშვეობითაც განუზომლად გაიზარდა ადამიანთა შესაძლებლობები მათი საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში. იწყება უმნიშვნელოვანესი თვისებრივი ცვლილებები. შეიქმნა მეცნიერების, ტექნიკის, ლიტერატურის, კულტურის, ხელოვნების შესანიშნავი ნიმუშები. განსაკუთრებით ვითარდება მეცნიერება (მათემატიკა, ფიზიკა, ასტრონომია და სხვ.)

პერიოდი 1750 წლიდან 1850 წლამდე არის პერიოდი, როდესაც ცვლილებებმა მიწათმოქმედებაში, მრეწველობაში, სამთო მრეწველობაში, ტრანსპორტსა და ტექნოლოგიებში ღრმა ეფექტი მოახდინა საზოგადოებაზე, ეკონომიკაზე და კულტურულ გარემოზე. განხორციელდა "ინდუსტრიული" ანუ "სამრეწველო რევოლუცია", საფუძველი ჩაეყარა ახალი, „ინდუსტრიული საზოგადოების“ ჩამოყალიბებას.

ტერმინით, "ინდუსტრიული" ანუ "სამრეწველო რევოლუცია". აღინიშნება უმნიშვნელოვანესი გარდატეხა კაცობრიობის ისტორიაში, რომელმაც დასაბამი მისცა კაცობრიობის ცხოვრების სრულიად ახალ წესს და, შესაბამისად, ახალ "ინდუსტრიულ ეპოქას".

თუკი "ინდუსტრიული რევოლუცია" ახალი დროის ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის პროცესს აღნიშნავს, ტერმინი „ინდუსტრიალიზაცია“ უფრო ეკონომიკურ და ტექნიკურ „მოდერნიზაციას“ გულისხმობს.

7. კორონავირუსის პანდემიამ დიდი უარყოფითი გავლენა მოახდინა და ჯერაც ახდენს მთელ მსოფლიოსა და ცალკეულ ქვეყნებზე როგორც ჰუმანიტარული, ისე ეკონომიკური და სოციალური თვალსაზრისით. დაილუპა ათასობით ადამიანი, დაეცა ადამიანთა კეთილდღეობისა და კომფორტის დონე, ეკონომიკამ განიცადა როგორც რაოდენობრივი, ისე თვისებრივი დანაკარგები;

მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური რეცესია გამოწვეულია პანდემიით, დღეისათვის უკვე ჩამოყალიბდა წმინდა ეკონომიკური ხასიათის ნეგატიური პროცესები (უმუშევრობა, სიღარიბის ზრდა, ინფლაცია, ვალუტის გაუფასურება, ეროვნული ადამიანისეული კაპიტალის, დანაზოგების, შიგა და უცხოური ინვესტიციების, საზღვარგარეთიდან ფულადი გზავნილების შემცირება და სხვ.),

თანამედროვე პანდემიის პირობებში მთავრობას უწევს ოქროს შუალედის მოძებნა ადამიანის

ჯანმრთელობას, მის სიცოცხლესა და ეკონომიკურ ვარდნას შორის, თუმცა პირველი უმთავრესია. ადამიანის ჯანმრთელობასა და სიცოცხლეს, როგორც უმაღლეს ღირებულებას, რასაკვირველია, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს, მაგრამ უკიდურესი გადახრა როგორც ერთ, ისე მეორე მხარეს, გამოიწვევს როგორც ადამიანთა, ისე ეკონომიკის ძლიერ დაზარალებას.

ეკონომიკური რყევები დღევანდელი პანდემიის დროს შედარებით დაბალანსებულია, ვინაიდან მთავრობის მიერ განხორციელებული შეზღუდვები იწვევს როგორც ერთობლივი მოთხოვნის, ისე ერთობლივი მიწოდების შემცირებას.

პანდემია გლობალური პრობლემაა. მაგრამ, იგი არ არის უშუალოდ გლობალიზაციის შედეგი. გლობალიზაცია აჩქარებს ინფექციის გავრცელებას, მაგრამ პანდემია, უფრო მეტად, თვით ინფექციის თავისებურებაა.

მიუხედავად პანდემიების მდიდარი გამოცდილებისა, მსოფლიო მაინც ძალზე მოუმზადებელი შეხვდა კორონავირუსის პანდემიას არა სამედიცინო, არამედ მის წინააღმდეგ გლობალური ბრძოლის თვალსაზრისით.

ქვეყნების დღევანდელმა თვითიზოლაციამ გააჩინა გარკვეული ანტიგლობალისტური შეხედულებები, არადა, აუცილებელია პირიქით მოქმედება.

არსებობს მოსაზრებები, რომ კორონავირუსის პანდემიის შემდეგ შემცირდება გლობალიზაციის დონე, ქვეყნები აირჩევენ პროტექციონისტულ პოლიტიკას, თვითკმარობის პოლიტიკას, რაც შეუძლებლად მიგვაჩნია

გლობალიზაციის პროცესი ობიექტური რეალობაა და ის აუცილებლად გაგრძელდება, მაგრამ კორექტივების შეტანა მასში აუცილებელია, საჭიროა ჯანდაცვის გაძლიერება, მისი ორგანიზაციის ახალი ფორმების შემუშავება და დანერგვა. ასევე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სავალუტო კურსის პრობლემას, უნდა განხორციელდეს სავალუტო კურსის საერთაშორისო რეგულირება

თანამედროვე პანდემიის პირობებში მოსალოდნელია მოვლენათა განვითარების ორი სცენარი – მოკლევადიანი და გრძელვადიანი. პირველი სცენარის დროს ეპიდემია თავისთავად ჩაცხრება მთელ მსოფლიოში ან გამოგონებული იქნება ვაქცინა და დაავადების სამკურნალო წამალი. ამ შემთხვევაში ეკონომიკის აღდგენა შესაძლებელი იქნება მოკლე დროში. მეორე სცენარის დროს აუცილებელი გახდება

ეკონომიკური საქმიანობის გამლიერება პანდემიის პირობებში.

საკმაოდ ხანგრძლივი პანდემიური შოკი თანდათან ემსგავსება წმინდა ეკონომიკურ კრიზისს და პანდემიის დამთავრების შემდეგ შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს ისეთი ინსტრუმენტები კრიზისიდან გამოსვლისა, როგორც გამოიყენებოდა დიდი დეპრესიის, მეორე მსოფლიო ომისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად გამოწვეული ეკონომიკური ვარდნისა და 2009-2010 წლების მსოფლიო ფინანსური კრიზისების დამლევის დროს,

უნდა ითქვას, რომ საქართველოში ძირითადად დროულად მოხერხდა სათანადო ზომების განხორციელება ვირუსის გავრცელების წინააღმდეგ, რის შედეგადაც შენელდა ინფექციის გავრცელების პროცესი და მიღწეული იქნა სხვა ქვეყნებთან შედარებით ადამიანთა მსვერპლის ძალზე დაბალი მაჩვენებელი, შენარჩუნდა ადამიანის საარსებო პირობებისა და ქვეყნის ფუნქციონირებისათვის საჭირო ეკონომიკური საქმიანობის გარკვეული დონე. შესაბამისი ვაქცინის ან წამლის აღმოჩენამდე ქვეყანამ უნდა მოახერხოს პანდემიის (ეპიდემიის) პირობებში ცხოვრება.

საქართველოში ვირუსის დაფიქსირების შემდეგ გატარებული იქნა საკმაოდ მკაცრი ღონისძიებები შემოღებული იქნა საგანგებო მდგომარეობა და კომენდანტის საათი. ხორციელდებოდა ახალი შემთხვევების, კლასტერებისა და მათთან ასოცირებული კონტაქტების მოძიება, იზოლირება, კარანტინი, დიაგნოსტიკა და მკურნალობა, ინფიცირების პირველწყაროს მიკვლევა და, შესაბამისად, საჭირო პრევენციული ღონისძიებების გატარება, არსებული და პოტენციური კონტაქტების მაქსიმალურად მოძიება და მიდევნება.

ეტაპობრივი შეზღუდვებით საქართველომ აირიდა კორონავირუსის ინფექციის ქვეყანაში სწრაფი და მასობრივი გავრცელება; აღსანიშნავია, რომ საქართველოში საგანგებო მდგომარეობის ფარგლებში შენარჩუნებული იქნა ქვეყნისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ეკონომიკური საქმიანობა. შეუფერხებლად მუშაობდა 63 ათასზე მეტი ეკონომიკური სუბიექტი;

დაავადების ყოველდღიური შემთხვევების კლების დაწყების, ასევე ქვეყნის ვირუსთან თანაარსებობის გარკვეული გამოცდილების შემდგომ შემდეგ საქართველოში განხორციელდა შეზღუდვების ეტაპობრივად მოხსნა. საგრძნობია პანდემიის უარყოფითი გავლენა საქართველოს ეკონომიკის თითქმის ყველა სფეროზე.

მცირდება შემოსავალი (ტურიზმიდან, ექპორტიდან, წმინდა ფულადი გზავნილებიდან), ასევე როგორც უცხოური, ისე შიგა ინვესტიციები, რაც უარყოფითად აისახა გაცვლით კურსზე და ა. შ; შეზღუდვებთან ერთად და მათი მოხსნის შემდეგ საქართველოში ადგილობრივი და გარედან მოზიდული სახსრების საფუძველზე განხორციელდა ანტიკრიზისული ღონისძიებები **ბიზნესის დახმარების, ტურიზმის ამოქმედების, სოფლის მეურნეობისა და დეველოპერული სექტორის მხარდაჭერის, ასევე სოციალური დახმარებების** მიმართულებით.

მიუხედავად პანდემიის წინააღმდეგ გაწეული ეფექტური ღონისძიებებისა და აღიარებული წარმატებებისა, საქართველო პანდემიის მეორე ტალღას ვერ გადაურჩა. მნიშვნელოვნად გაიზარდა, როგორც დაავადებათა, ისე გარდაცვლილთა რაოდენობა. თუმცა საქართველოს ჯანდაცვის სისტემამ ამ შემოტევას ძირითადად გაუძლო და სიტუაცია მართვადი დარჩა. მთავრობა იძულებული გახდა კვლავ შემოეღო შეზღუდვები და განეხორციელებნა დახმარებები, როგორც ბიზნესის ისე სოციალური მიმართულებით. ასე რომ, სიტუაცია კონტროლს ექვემდებარება. ასევე, მსოფლიოში ამ დროისათვის გამოჩნდა ვაქცინები,

8. ნაშრომი ეძღვნება ევროკავშირის და საქართველოს გაკოტრების კანონმდებლობით გათვალისწინებული ეკონომიკური მექანიზმების შესწავლას. გაკოტრების კანონმდებლობას ქმედითუნარიანობას ეკონომიკის გადახდისუნარო ფირმებისგან განთავისუფლებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს. ამ კანონმდებლობის უმთავრეს პრინციპად აღიარებულია ბალანსის უზრუნველყოფა კრედიტორების ინტერესების დაცვასა და შესაძლო სიცოცხლისუნარიანი ფირმების ვადაზე ადრე ლიკვიდაციის თავიდან აცილებას შორის. სავარაუდოდ გაკოტრების ეს უმთავრესი პრინციპი არის იმის ერთ-ერთი მიზეზი, თუ რატომაცაა მთელი მსოფლიოს ეკონომიკაში ფართოდ წარმოდგენილი ტექნოლოგიურად ჩამორჩენილი რეტროეკონომიკური ფირმები. არასიცოცხლისუნარიანი ფირმების ბაზრიდან გასვლის ხელშეწყობით ეკონომიკის გასაჯანსაღებლად გაკოტრების კანონმდებლობის მთავარი პრინციპი აუცილებლად უნდა შეიცვალოს. კერძოდ, ეს პრინციპი უნდა იყოს კრედიტორების ინტერესების დაცვასა და არასიცოცხლისუნარიანი ფირმების დროულად ლიკვიდაციას შორის ბალანსის დამყარება.

ევროკავშირისათვის გაკოტრების კანონმდებლობის უნიფიცირება იყო ამ სფეროში უმნიშვნელოვანესი

ამოცანა. ეს პროცესი დაიწყო 1995 წელს. 2020 წლის დასაწყისში კი ევროკავშირში საფუძველი ჩაეყარა ინიციატივას გაკოტრების არსებული სისტემის რეფორმირების შესახებ, რომლის მიზანია მეწარმეებს მიეცეთ მანძი და ვალეების რესტრუქტურისაციის გზით მოხდეს მათი გაკოტრების მაქსიმუმ სამი წლით გადავადება.

2021 წლის 1 აპრილამდე საქართველოში ძალაშია 2007 წელს მიღებული კანონი „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“. შემდეგ კი ამოქმედდება 2020 წლის სექტემბერში მიღებული კანონი „რეაბილიტაციისა და კრედიტორთა კოლექტიური დაკმაყოფილების შესახებ“. მისი მიზანი კი ფაქტობრივად გაკოტრებული, გადახდისუუნარო ფირმის ბაზარზე შენარჩუნებაა. შედეგად, ეს კანონი კიდევ უფრო გაართულებს ბაზარზე ჯანსაღი მდგომარეობის ჩამოყალიბებას, რადგანაც ფაქტობრივად არასიცოცხლიუნარიანი ფირმები იქნება შენარჩუნებული.

ჯერ კიდევ 2020 წლის დასაწყისიდან ევროკავშირის და მის მსგავსად საქართველოს გაკოტრების კანონმდებლობაში გამოიკვეთა ტენდენცია, რომელიც არა იმდენად ეკონომიკის გაჯანსაღებაზე, რამდენადაც გადახდისუუნარო საწარმოთა სიცხლისუნარიანობის ხელოვნურად გახანგრძლივებაზეა ორიენტირებული.

2020 წელს განვითარებული COVID-19-ის პანდემია და მისით გამოწვეული გლობალური კორონომიკური კრიზისი აუცილებლად აისახება გადახდისუუნარო ფირმების რაოდენობის ზრდაზე. COVID-19-ის პანდემიის დასრულების განუზღვრელობის გამო, კორონომიკური კრიზისის დაძლევის პერსპექტივა ბუნდოვანია.

კორონომიკური კრიზისის დროს გამოყენებული ანტიკრიზისული ღონისძიებები მიმართულია არა მარტო მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის შემსუბუქებაზე, არამედ სახელმწიფოს მხრიდან ბიზნესის მხარდაჭერაზეც. ამ ვითარებაში კი სათუო ხდება გადახდისუუნარო ფირმების მიმართ გაკოტრებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის ამოქმედება, რადგანაც გადახდისუუნარიანობის პრობლემა შეეხო როგორც კრიზისის დაწყებამდე მსგავსი სირთულეების მქონე, ისე ფინანსურად სრულიად „ჯანსაღ“ ფირმებსაც. ყურადსაღებია ის გარემოება, რომ უშუალოდ კრიზისის პერიოდში და პოსტკრიზისული პერიოდის საწყისს ეტაპზეც არა მარტო გაუმართლებელია, არამედ შეუძლებელიცაა ერთმანეთისაგან გაიმიჯნოს ფირმები იმის მიხედვით, თუ კრიზისის დაწყებამდე რომელ მათგანს არ ჰქონია გადახდისუუნარიანობის პრობლემა, და,

რომელს – ჰქონდა. მაშასადამე, კორონომიკური კრიზისის პირობებში გაუმართლებელია გაკოტრების კანონმდებლობის ამოქმედება, რადგანაც ეს კრიზისი თავად განაპირობებს გადახდისუნარიანობის შემცირებას ფირმების დიდ ნაწილში, უკიდურეს შემთხვევაში კი მათ – გადახდისუნარიანობასაც. ზომბი-ეკონომიკა მსოფლიოს არაერთ ქვეყანაში კორონომიკური კრიზისის დაწყებამდეც არსებობდა. ხოლო კრიზისმა ისინი არა მარტო შეინარჩუნა, არამედ მათი რაოდენობა გაზარდა კიდევ.

პოსტკრიზისულ პერიოდში მთავრობათათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა შესაბამისი ეროვნული ეკონომიკის ზომბი-ეკონომიკის ფენომენისაგან განთავისუფლება იქნება. ეს კი შესაძლებელი გახდება გაკოტრების ქმედითუნარიანი მექანიზმის გამოყენებით. ამგვარი მექანიზმის შექმნის პერსპექტივა კი დღევანდელი გადასახედიდან, დამაიმედებელისამწუხაროდ, არ არის.

9. უნდა გავაცნობიეროთ, რომ ჩვენ ვდგავართ არა კლასიკური ტიპის, არამედ თვისებრივად ახალი გლობალური ეკონომიკური კრიზისის წინაშე, როცა მისი გამომწვევი მიზეზები არა ენდოგენური, არამედ ეგზოგენური ხასიათისაა, ანუ როცა ეს მიზეზები გენერირებულია არა ეკონომიკაში, არამედ პროვოცირებულია ეკონომიკის ფარგლებს გარეთ არსებული წყაროს - კორონავირუსის სწრაფი გავრცელების შედეგად.

10. ევროკავშირის პოსტკომუნისტური ქვეყნები უმთავრესად ძველი ტექნოლოგიების თავმოყრის ადგილია, ხოლო ახალი ტექნოლოგიები ძირითადად დასავლეთ-ევროპულ ქვეყნებში გამოიყენება. ახალი ტექნოლოგიების დეფიციტი კიდევ უფრო მწვავეა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებსა და რუსეთში.

11. COVID-19-ის პანდემიამ თვისებრივად ახალი კორონომიკური კრიზისი ჩამოაყალიბა, რაც აუცლებელია ეკონომიკური მეცნიერების მიერ ყოველმხრივ იქნას შესწავლილი.

იმ პრობლემათა შორის, რომლებიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკონომიკური მეცნიერებისთვის გლობალიზაციისა და დეგლობალიზაციის პრეცესების სიღრმისეული გაანალიზება პრიორიტეტულად უნდა ჩაითვალოს.

კორონომიკურმა კრიზისმა ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ ეკონომიკური მეცნიერებისათვის ისევ და

ისევე აქტუალურ თემას წარმოადგენს სახელმწიფოს ეკონომიკაში ჩარევის პრობლემის კვლევა.

პრინციპულად შესაცვლელია დამოკიდებულება საავტორო უფლებების დაცვისა და პატენტების არსებული სისტემის მიმართ. კერძოდ, აუცილებელია საზოგადოებრივი დოვლათის არსებული ფარგლების გაფართოება, როცა ამ დოვლათად ახალი ტექნოლოგიებიც იქნება აღიარებული.

ერთობლივი მიწოდების შემცირებით გამოწვეულმა ინფლაციურმა პროცესებმა გაამძაფრა ცენტრალური ბანკების მიერ ინფლაციის თარგეთირების რეჟიმის გამოყენება, რის გამოც ეკონომიკური მეცნიერების წინაშე დგება მონეტარული პოლიტიკის უფრო სრულყოფილი რეჟიმის კვლევის აუცილებლობა.

კორონავირუსის საწინააღმდეგო ვაქცინის შექმნა სულაც არ არის საკმარისი პირობა, რომ COVID-19-ის პანდემია დასრულდეს. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმ ეფექტიანი სახელმწიფო პოლიტიკის წარმართვას, რომელიც მოსახლეობაში საყოველთაო ვაქცინაციის მიმზიდველობას გაზრდის.

კორონომიკური კრიზისის პერიოდში ბიზნესისათვის საგადასახადო შეღავათების დაწესება და შეღავათიანი კრედიტების მიცემა ეკონომიკაში ზომბი-ფირმების წარმოქმნას უწყობს ხელს. ეკონომიკის მათგან გათავისუფლება იქნება კრიზისის შემდგომი ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი ურთულესი ამოცანა.

COVID-19-ის პანდემიამ ერთმნიშვნელოვნად განაპირობა ანტიკრიზისული ეკონომიკური პოლიტიკისა და ეკონომიკის აღდგენის პოლიტიკის გამიჯვნის აუცილებლობა.

ანტიკრიზისული ეკონომიკური პოლიტიკის თავისებურებათა გათვალისწინებით საბიუჯეტო დეფიციტის ზრდა გარდაუვალია. კრიზისის შემდგომ პერიოდში ერთ-ერთ პრიორიტეტულ ამოცანად უნდა იქნეს განხილული ამ დეფიციტის დაფარვისათვის სახელმწიფოს მიერ აღებული სესხების (მათ შორის საგარეო სესხების) ეფექტიანი მომსახურების განხორციელება.

იმის გათვალისწინებით, რომ მომავალში COVID-19-ის მსგავსი პანდემიის ფორმირება სულაც არ არის გამორიცხული, ამიტომ პოსტკრიზისული ეკონომიკური პოლიტიკისათვის პრიორიტეტული უნდა იყოს ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების და განსაკუთრებით სასურსათო უსაფრთხოების საკითხების წინა პლანზე წამოწევა.

COVID-19-ის მსგავსი პანდემიის განმეორების რეალური საფრთხის გთვალისწინებით

კორონომიკური კრიზისის შესწავლა მხოლოდ მიმდინარე პრობლემად არ უნდა ჩაითვალოს.

12. თანამედროვე მსოფლიო დადგა ახალი COVID-19-ის გლობალური გავრცელებით გამოწვეული საფრთხეების წინაშე, რამაც ეკონომიკას თვისებრივად ახალი პრობლემები გაუჩინა. ჯერჯერობით ბოლომდე ნათელი არ არის არც კორონავირუსის დაძლევის მომავალი და არც მისი გავრცელების შეზღუდვის ძალისხმევების ეფექტიანობა, რის გამოც მეტ-ნაკლებად მკაფიო ეკონომიკური პროგნოზების გაკეთება ეკონომიკური აგენტების შესაძლო ქცევასთან დაკავშირებით ამ ეტაპზე ძალზე გართულებულია. აუცილებელია საქართველოს მთავრობამ გაითვალისწინოს, რომ კორონომიკური კრიზისის ეტაპზე უმთავრესი ამოცანაა ეპიდემიის დაძლევა ეროვნული ეკონომიკისათვის მიყენებული ზიანის მინიმინზაციის პირობებში. რაც შეეხება პოსტკრიზისულ პერიოდს, ის საჭიროებს ეკონომიკის აღორძინების სტიმულირების სპაციალურ პროგრამას, რაც ცალკე იქნება გასაკეთებელი. უნდა გავაცნობიეროთ, რომ ჩვენ ვდგავართ არა კლასიკური ტიპის, არამედ თვისებრივად ახალი გლობალური ეკონომიკური კრიზისის წინაშე, როცა მისი გამომწვევი მიზეზები არა ენდოგენური, არამედ ეგზოგენური ხასიათისაა, ანუ როცა ეს მიზეზები გენერირებულია არა ეკონომიკაში, არამედ პროვოცირებულია ეკონომიკის ფარგლებს გარეთ არსებული წყაროს - კორონავირუსის სწრაფი გავრცელების შედეგად.

13. სტატიაში შესწავლილია COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის ძირითადი თავისებურებები. დასაბუთებულია, რომ ეს კრიზისი ჩაისახა არა თავად ეკონომიკაში, არამედ, ის არის კორონავირუსთან მიმართებაში თანამედროვე მედიცინის უსუსურობის შედეგი. შედეგად, ეკონომიკა მედიცინის მძევალია. ნაჩვენებია, რომ კორონომიკური კრიზისი იმ ეკონომიკური კრიზისებისგანაც განსხვავდება, რომლებიც XX საუკუნეში ასევე გაჩნდა არაეკონომიკური მიზეზებით. პოსტკრიზისულ პერიოდში ყველა ქვეყნის წინაშე მწვავედ დადგება საბიუჯეტო დეფიციტის შემცირების პრობლემა. სავარაუდოდ ცენტრალურ ბანკებს მოუწევთ ინფლაციის თარგეთირების მექანიზმზე უარის თქმა, უმთავრესად იმპორტდამოკიდებულ ქვეყნებში. განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი ეკონომიკის ზომბირების პრობლემას ანტიკრიზისული მეთოდებით იმ კომპანიების დახმარებისას, რომელთაც მოუწიათ თავიანთი ეკონომიკური აქტიურობის ნაწილობრივად შემცირება ან სრული შეჩერება. პოსტკრიზისული პერიოდის ერთ-

ერთი გამოწვევა იქნება ვაკოტრების კანონმდებლობის იმგვარი ცვლილება, რომელიც ხელს შეუწყობს ეკონომიკის გათავისუფლებას ზომბიფორმებიდან და ზომბი-ბანკებიდან.

14. სტატიაში შესწავლილია იმ ეკონომიკური კრიზისის ბუნება, რომელიც COVID-19-ის პანდემიის პირობებში ჩამოყალიბდა. დასაბუთებულია, რომ ეს კრიზისი, რომელსაც კორონომიკური კრიზისი ეწოდება, სინამდვილეში არატიპურია. კორონომიკური კრიზისი არსებითად განსხვავდება სხვა ატიპური ეკონომიკური კრიზისებისაგან. კორონომიკური კრიზისი თავად ეკონომიკაში არ წარმოშობილა და მისი დასრულება კორონავირუსის წინააღმდეგ ბრძოლაში მხოლოდ მედიცინის წარმატებაზე დამოკიდებული. ამ კრიზისის პირობებში ანტიკრიზისული ეკონომიკური ზომები მიზნად ისახავს საზოგადოების გაჭირვებული წევრების სოციალურ დახმარებას და იმ ფორმების მხარდაჭერას, რომლებმაც პანდემიის გამო სრულად შეაჩერეს ან ნაწილობრივ მაინც შეზღუდეს თავიანთი საქმიანობა. კორონომიკურმა კრიზისმა გლობალიზაციის პროცესის ახალი კუთხით გააზრებას შეუწყო ხელი. ამ კრიზისის მიერ გამოწვეული იძულებითი დეგლობალიზაციის პროცესი დროებითია, რადგან პანდემიის დამლევა მხოლოდ გლობალური მიდგომის საფუძველზე იქნება შესაძლებელი. ატიპური ეკონომიკური კრიზისები ეკონომიკური მეცნიერებისათვის სპეციალური კვლევის საგანი უნდა გახდეს.

15. სტატიაში განხილულია COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის ფონზე ეკონომიკური მეცნიერების წინაშე მდგარი ყველაზე მწვავე პრობლემები.

COVID-19-ის პანდემიამ გამოიწვია გლობალური ეკონომიკური კრიზისი, რაც ეკონომიკური მეცნიერების შესწავლის მთავარი თემაა.

COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის მნიშვნელობის ხაზგასმის მიზნით ორი ტერმინის - „კორონასა“ და „ეკონომიკის“ - გაერთიანებით შეიქმნა ტერმინი „კორონომიკა“. უკანასკნელი, ეკონომიკური მეცნიერების იმ ქვედარგს აღნიშნავს, რომელმაც უნდა შეისწავლოს კორონავირუსის პანდემიის ზეგავლენა ეკონომიკაზე. ამ ტერმინოლოგიური სიახლის საფუძველზე, COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისი შეიძლება კვალიფიცირებულ იქნეს, როგორც კორონომიკური კრიზისი.

ამ სტატიის მიზანია კორონომიკური კრიზისის ფონზე ეკონომიკური მეცნიერების ძირითადი

პრობლემების განხილვა.

ვინაიდან კორონომიკური კრიზისი უშუალოდ ეკონომიკაში არ წარმოქმნილა, ამიტომ მისი დასრულება სახელმწიფოს მიერ გატარებულ ეკონომიკურ ზომებზე არ არის დამოკიდებული. მაშასადამე, ეს კრიზისი ატიპური ეკონომიკური კრიზისების ჯგუფს მიეკუთვნება.

კორონომიკური კრიზისი უნიკალურია თავისი ატიპურობით და ტიპური თუ სხვა ატიპური კრიზისების შესწავლისას დაგროვილი გამოცდილების გამოყენება მისი გამოკვლევისთვის ყოველთვის არ არის გამართლებული.

კორონომიკური კრიზისის ერთ-ერთი თავისებურებაა ის, რომ ეკონომიკა ხდება მედიცინის მძევალი, რის გამოც ანტიკრიზისული ღონისძიებები პრინციპულად ვერ შეძლებენ ამ კრიზისის დაძლევას. მათი მიზანი მოსახლეობისა და ბიზნესისთვის კრიზისულ მდგომარეობაში ყოფნის შემსუბუქებაა.

კორონომიკურმა კრიზისმა საკითხი „გლობალიზაციის კრიზისის“ და დეგლობალიზაციის პროცესის დაწყების შესახებ განსაკუთრებული სიმწვავეით დააყენა. ამ პროცესის ანალიზი აჩვენებს, რომ თავისი ბუნებიდან გამომდინარე ეს დეგლობალიზაცია იძულებითი ხასიათისაა, რაც გამოწვეულია კორონავირუსის მოულოდნელი და ძალიან სწრაფი გავრცელების გამო. პანდემიის და მის მიერ გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის დაძლევა პრინციპულად შეუძლებელია გლობალური ხასიათის ზომების გამოყენების გარეშე. სავარაუდოდ, ახლო მომავლისთვის ქვეყნები აუცილებლად უნდა მოემზადონ გლობალიზაციის პროცესის უფრო მაღალ დონეზე განახლებისთვის.

კორონომიკური კრიზისის ფონზე განსაკუთრებით იზრდება სახელმწიფოს როლი. იმის გავთვალისწინებით, რომ არ არსებობს გარანტია იმისა, რომ COVID-19-ის პანდემია მალე დასრულდება და ასევე არსებობს, ამჟამინდელის მსგავსი, ახალი კრიზისების წარმოქმნის საშიშროება, სახელმწიფოს როლის ზრდა სპეციალურ შესწავლას მოითხოვს.

კორონომიკურმა კრიზისმა გააძწვავა ეკონომიკური უსაფრთხოების საკითხები. ამ კონტექსტის გათვალისწინებით აუცილებელია თითოეული შესაძლებლობის მაქსიმალურად გამოყენება ცალკეული ქვეყნებისა და რეგიონების სასურსათო უსაფრთხოების ასამაღლებად.

კორონომიკურმა კრიზისმა და ანტიკრიზისულმა ღონისძიებებმა ბევრ ქვეყანაში განაპირობა სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის და სუვერენული ვალების ზრდა. პოსტკრიზისულმა ზომებმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ კრიზისული პერიოდის ეს „არასასურველი მემკვიდრეობა“.

კორონომიკური კრიზისის ერთ-ერთი მთავარი შედეგია ერთობლივი მოთხოვნის შემცირება. მასთან ერთად და მასზე კიდევ უფრო მეტად შემცირდა ერთობლივი მიწოდებაც. ასეთ პირობებში, ინფლაციის დონის კონტროლი ცენტრალური ბანკების მიერ, რომლებიც იყენებენ ინფლაციის თარგეთირებას მონეტარულ პოლიტიკაში, არ იძლევა სასურველ შედეგებს. შესაბამისად, აუცილებელია გაფართოვდეს ცენტრალური ბანკების მიზნობრივი მაჩვენებლები, რომლებიც მონეტარულ პოლიტიკაში იქნება გამოყენებული.

ბიზნესისათვის საგადასახადო შეღავათების მიცემა და ფირმებისთვის შეღავათიანი სესხების ხელმისაწვდომობა საბოლოო ჯამში მიგვიყვანს იმ ფირმების ზომბირებად, რომლებსაც კორონომიკური კრიზისის დაწყებამდეც ჰქონდათ გადახდისუნარიანობის სირთულეები. კრიზისის შემდგომ პერიოდში აუცილებელია რეალური შესაძლებლობების გამონახვა ზომბიეკონომიკის ფენომენის დასაძლევად.

სტატიაში განხილული პრობლემები ეკონომიკური მეცნიერების წინაშე მდგარი გამოწვევების მხოლოდ ნაწილია. უახლოეს მომავალში მათი გადაწყვეტა ეკონომისტებისათვის უმთავრესი ამოცანა იქნება.

16. ნაშრომში კლასიფიცირებულია ინოვაციის სახეები და სისტემატიზებულია მათი დამუშავების და გავრცელების ხერხები, გამოკვლეულია ინოვაციების გავრცელების სექტორული პრობლემები, გაანალიზებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის სტატისტიკა ინოვაციების გავრცელების შესახებ, განხილულია საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოს საქმიანობა ინოვაციების გავრცელების შესახებ, განხილულია საქართველოში “საბაზისო” ინოვაციების რეალიზაციის რამდენიმე მაგალითი და გაშუქებულია ინოვაციების გავრცელების რეგიონული პრობლემები ტექნოპარკების ორგანიზაციის გზით.

17. სტატიაში განხილულია “ცოდნის ეკონომიკის” დეფინიცია და განსაზღვრულია მისი ინფრასტრუქტურის კომპონენტების ერთობლიობა. “ინოვაციური ეკონომიკის” და “ცოდნის ეკონომიკის” ინფრასტრუქტურების კომპონენტების შედარების საფუძველზე დადგენილია მათი

ურთიერთშეთავსებადობის ხარისხი. განიხილება ცოდნის ეკონომიკის “განათლების” კომპონენტის შინაარსი და “ინტელექტუალური კაპიტალის”, “ინფორმაციული სექტორის” და “ქსელური სტრუქტურების” კომპონენტების შინაარსი, რომლებიც შედიან როგორც ცოდნის, ასევე ინოვაციური ეკონომიკის ინფრასტრუქტურის შემადგენლობაში.

18. ნაშრომში კლასიფიცირებულია ინოვაციის სახეები და სისტემატიზებულია მათი დამუშავების და გავრცელების ხერხები, გამოკვლეულია ინოვაციების გავრცელების სექტორული პრობლემები, გაანალიზებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის სტატისტიკა ინოვაციების გავრცელების შესახებ, განხილულია საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოს საქმიანობა ინოვაციების გავრცელების შესახებ, განხილულია საქართველოში “საბაზისო” ინოვაციების რეალიზაციის რამდენიმე მაგალითი და გაშუქებულია ინოვაციების გავრცელების რეგიონული პრობლემები ტექნოპარკების ორგანიზაციის გზით.

19. სტატიაში განხილულია იმპერატივები, რომლებიც განაპირობებენ “მწვანე ეკონომიკის” პრინციპების შესაბამისად განვითარებაზე გადასვლის აუცილებლობას, გარჩეულია “მწვანე” ეკონომიკის ცნების განსაზღვრების მიმართულებები და მისი განვითარების მიმართულებები სექტორების ჭრილში. ასევე განხილულია ინოვაციურ ეკონომიკასთან “მწვანე” ეკონომიკის ურთიერთკავშირის საკითხი. სისტემატიზირებულია “მწვანე” კოორდინაციის სახელმწიფო და კერძო საფინანსო ინსტრუმენტები.

20. R&D-სა და ინოვაციებში ინვესტიციებს აქვს ფუნდამენტური მნიშვნელობა გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდისთვის სხვადასხვა ქვეყნის მიხედვით. ამ კვლევაში ჩვენ შევისწავლეთ ინოვაციებში განსახორციელებელი ინვესტიციების პრობლემა და მათი მოზიდვის გზები საქართველოში. წინამდებარე ნაშრომში მოცემულია მთავრობის განკარგულებაში არსებული საჯარო პოლიტიკის სხვადასხვა ინსტრუმენტის მიმოხილვა, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას კერძო ბიზნესში R&D-სა და ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირებისთვის. საქართველოში R&D-ში ინვესტიციებთან დაკავშირებით არსებული ვითარების მიმოხილვამ აჩვენა, რომ ბოლო წლებში ქვეყანამ მნიშვნელოვანი პროგრესი განიცადა R&D-სა და ინოვაციების განვითარებაში, ახალი ფინანსური ინსტრუმენტებისა და საჯარო პოლიტიკის ვარიანტების დანერგვით

ქვეყანაში ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირების მიზნით. ამ ღონისძიებებმა ქვეყნის ინოვაციებისა და კონკურენტუნარიანობის რეიტინგების არსებითი გაუმჯობესება გამოიწვია. რეკურსიული CDM მოდელისა და მსოფლიო ბანკის მიერ საწარმოების გამოკვლევების შედეგად მოპოვებულ მრავალმხრივ მონაცემთა ბაზის გამოყენებით, ჩვენ შევისწავლეთ R&D-სა და ინოვაციებში ინვესტიციების დეტერმინანტები და შედეგები საქართველოში. ჩვენ აღმოვაჩინეთ, რომ ფინანსების ხელმისაწვდომობა მნიშვნელოვანი პრედიქტორია კომპანიის გადაწყვეტილების მიღებაში R&D-ში ინვესტიციის ჩადებისთვის. ასევე, კვლევამ დაადასტურა შუმპეტერიანული ჰიპოთეზა, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებთან შედარებით მსხვილ ფირმებს, როგორც წესი, უფრო მეტი უპირატესობა გააჩნიათ ინოვაციური საქმიანობისთვის საჭირო რესურსების მოპოვებაში. კვლევაში ასევე ნაჩვენებია მენეჯერული საქმიანობის მნიშვნელობა, როგორცაა უცხოური ტექნოლოგიების გამოყენება, პერსონალის ტრენინგი და ბიზნეს სტრატეგიის შემუშავება. ამასთან ერთად, ჩვენი კვლევით დადასტურდა წინა ემპირიული კვლევების შედეგები, რომ R&D-ში ინვესტიციები ინოვაციების დანერგვის გადამწყვეტი წინაპირობაა და რომ ინოვაცია, თავის მხრივ, არსებითად ზრდის მწარმოებლურობის შედეგიანობას. ჩვენი კვლევის შედეგები ასევე ხაზს უსვამს ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებისა (ICT-ისა) და პირდაპირ საექსპორტო საქმიანობის როლს ინოვაციების სტიმულირების მიზნით. კვლევის შედეგების საფუძველზე შემუშავდა რეკომენდაციები R&D-სა და ინოვაციებში ინვესტიციების სტიმულირების მიმართულებით.

21. განათლების სისტემა ყველაზე სენსიტიური დარგია მსოფლიოში სხვა დარგებს შორის. მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესის კვალდაკვალ იცვლება მისი მნიშვნელობა, როლი და გლობალურ სამყაროში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს. აქედან ცხადია, ეს სფერო განიცდის მუდმივ ცვალებადობა, რაც მოითხოვს საგანმანათლებლო სისტემის პოლიტიკის კვლევასა და კრიტიკულ შეფასებას. ცნობილია ისიც, რომ კლასიკურად განვითარებულსა და განვითარებად ქვეყნებში განათლების სისტემა პირველი კატეგორიის პრიორიტეტებში განიხილება. ამ მხრივ საინტერესოა საგანმანათლებლო პოლიტიკის ცნობილი მკვლევარების, და მაგალითად, ჯონ ჰეტის, ხშირად გამოყენებადი საგანმანათლებლო პოლიტიკის შეფასება, რომელიც პროგრესული მიდგომით გამოირჩევა.

კვლევის შედეგად ჯ. ჰეტიმ გამოავლინა 5 ხშირად გამოყენებადი საგანმანათლებლო პოლიტიკა, რომლებიც მისი აზრით, მუდმივ განახლებასა და სრულყოფას საჭიროებს, რაც ასევე ბევრ პრობლემებს აჩენს განათლების სფეროში. ესენია ის ხუთი სფერო, რომელიც არ ამართლებს. კერძოდ,

1. **მიღწევების შეფასების სტანდარტები.** ჰეტი მიიჩნევს, რომ შეფასებაზე დაფუძნებული მიღწევების სტანდარტის არსებობა შედარებით აზრიანია საწყის საფეხურებზე, ხოლო მაღალ კლასებში უფრო მეტი მოსწავლე აღმოჩნდება ამ ზღვარის ან ძალიან წინ, ან ძალიან უკან. ამის ალტერნატივად მიაჩნია მეტი აქცენტირება თითოეული მოსწავლის განვითარებასა და პროგრესზე, მიუხედავად იმისა, თუ როგორი საწყისი პოზიცია აქვს მას სხვებთან შედარებით.

2. **მიღწევების შეფასების ტესტები.** მაღალშედეგიანი სკოლები და ქვეყნები იმაზე მეტ სტანდარტიზებულ ტესტს არ იყენებენ (თუ არა ნაკლებს), ვიდრე ისინი, რომლებიც ნაკლებად წარმატებულები არიან. ამის ალტერნატივად კი უნდა იყოს შეფასების ისეთი სისტემის გამოყენება, რომელიც მასწავლებელს მომენტალურ შედეგს აჩვენებს და მისცემს ისეთ უკუკავშირს, რომელსაც სწავლების პროცესის გაუმჯობესებისთვის გამოიყენებს.

3. **სკოლის შერჩევა.** განათლების სფეროში ბევრი კერძო ინსტიტუცია ამ ფაქტორს კარგად „ყიდის“, როგორც მშობელთა მეტი ჩართულობის და ერთობლივი ზემოქმედების შედეგად სკოლის ხარისხის გაუმჯობესების ინსტრუმენტს. თუმცა, ჰეტის მიაჩნია, რომ კვლევები, რომელიც მოსწავლეების ეკონომიკურ ფაქტორსაც იღებს მხედველობაში, აჩვენებს, რომ საშუალოდ, კერძო სკოლებს არ გააჩნიათ მნიშვნელოვანი უპირატესობა საჯარო სკოლებთან შედარებით. იგივე ვრცელდება ჩართულ სკოლებზეც.

ჰეტის აზრით, არსებობს არჩევანი, რომელსაც მართლაც აქვს მნიშვნელობა მშობლისთვის – პედაგოგების არჩევის საშუალება. იგი მიიჩნევს, რომ ამ სტრატეგიის პრაქტიკაში დანერგვა სკოლებისათვის დიდი გამოწვევა იქნება.

4. **მცირე ზომის კლასი.** ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოქმედი კომპანიები, როგორიცაა მაგალითად „Class Size Matters“ („კლასის ზომა მნიშვნელოვანია“), აქტიურად ლობირებენ იდეას, რომ თითოს მასწავლებელზე ცოტა რაოდენობის მოსწავლეების დაშვება წარმატების რეცეპტია. ჰეტის აზრით კი, უცნაურია

ამის მტკიცება, მაშინ, როცა თუ შევხედავთ მსოფლიოში ორი მაღალშედეგიანი საგანმანათლებლო სისტემას, იაპონიისა და კორეის მაგალითებზე, ვნახავთ, რომ ამ ქვეყნებში კლასების საშუალო სიდიდე 33 მოსწავლესგან შედგება.

თავის კვლევებში ჯონ ჰეტი ასკვნის, რომ კლასში მოსწავლეთა რაოდენობის შემცირებას შესაძლოა ჰქონდეს დადებითი ეფექტი, მაგრამ გაცილებით მნიშვნელოვანია მასწავლებელს ჰქონდეს ხელშეწყობა და შესაბამისი ტრენინგი გავლილი, რათა კლასის ზომის შესაბამისად, ეფექტურად იმუშაოს მოსწავლეებთან, მეტი ინდივიდუალური უკუკავშირი დაამყაროს მათთან და შეძლოს მოსწავლის წინსვლის რეალური, დეტალური შეფასება.

5. მეტი ფინანსები. კორეა და ფინეთი განათლების სისტემის ორგანიზებულობით დიდად უსწრებს ამერიკის შეერთებულ შტატებს საერთაშორისო გამოცდის PISA შედეგებით, რომელიც ზომავს მათემატიკის, სხვა სამეცნიერო საგნებისა და კითხვის უნარ-ჩვევებს. აღნიშნული ორი ქვეყანა თითო მოსწავლეზე, პირველი კლასიდან მოყოლებული სკოლის დასრულებამდე, 60 000 და 75 000 აშშ დოლარს ხარჯავს, მაშინ როცა ამერიკის შეერთებული შტატები ანალოგიურ პერიოდში — 105,000 დოლარს.

ჰეტის მიაჩნია, რომ სკოლის პერიოდისათვის, თითო მოსწავლეზე 40 000 დოლარის გამოყოფა გონივრული ბიუჯეტია. ამაზე მეტის დახარჯვის შემთხვევაში არ დგინდება პროპორციული კავშირი დახარჯულ ფულსა და მიღებულ შედეგებს შორის, რომელიც ასე მნიშვნელოვანია.

თუ გავითვალისწინებთ და შევადარებთ ანალოგიურ მაჩვენებელს, საქართველოს რეალობასთან, სურათი რადიკალურად განსხვავებული იქნება მისი ჯერ კიდევ ქაოსური მდგომარეობის გამო.

ჯონ ჰეტის თავის წიგნში „Visible Learning Into Action“ (ხილული სწავლა მოქმედებაში), გვთავაზობს ალტერნატიულ მეთოდებს, რომელიც მართებულია მსოფლიოს სხვადასხვა სკოლების მაგალითებზე დაყრდნობით. თავის მოსაზრებებს ჰეტი მოკლედ აჯამებს და წიგნში ამტკიცებს, რომ ყველაზე ეფექტური მეთოდები მასწავლებლებს აძლევს საშუალებას უფრო მჭიდროდ იმუშაონ მოსწავლეებთან და შესაბამისად, შეუწყონ ხელი მოსწავლეების მუდმივ და მდგრად განვითარებას.

საქართველოში არსებული საგანმანათლებლო სისტემა საჭიროებს არსებით მვრებას იმ გამოწვევების

შესაჩერებლად, რომელიც დგას საქართველოს წინაშე. ჩვენი აზრით, საჭიროა ამ ხუთი პოლიტიკის თანდათანობით გათვალისწინება მისი სრულყოფის მიზნით. თუმცა მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებში არსებობს ისეთი დახვეწილი და პროგრესული საგანმანათლებლო სისტემები, ასე, მაგალითად, ფინეთის საგანმანათლებლო სისტემა, რომელთა დანერგვა საქართველოში, მართალია გარკვეულ დროსა და ფინანსურ რესურსებს მოითხოვს, მაგრამ განათლების დონის ამაღლებისთვის მყარ პირობებს შექმნის.

საქართველოში არსებული უმაღლესი საგანმანათლებლო სისტემა საბჭოთა კომუნისტური სისტემის დაშლის შემდეგ გადავიდა ევროკავშირის ბოლონის ფორმატზე. ეს ბუნებრივი პროცესია და სწორი გადაწყვეტილება იყო თავის დროზე. ცხადია ეს სისტემა ფართო და უნიკალურია. ის ითვალისწინებს მსოფლიო საგანმანათლებლო სისტემასთან მიახლოების ხელშეწყობასა და ჰუმანიზმის იდეალებზე ორიენტაციას, პიროვნების კვალიფიკაციის ამაღლების მოთხოვნის მაქსიმალურად დაკმაყოფილებას და მისი პოტენციალიზაციის რეალიზებას, ახალი სამეცნიერო კადრების მომზადებას და სხვა. აქ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემის განვითარება, რომელიც გულისხმობს ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის სისტემას და ხარისხის მართვის მექანიზმების ფუნქციონირების გაუმჯობესებას. ამასთან, აქ არ შეიძლება ხაზი არ გაესვას იმ გარემოებას, რომ ახალ სისტემაზე გადასვლას, ისეთ პერსპექტიულ სფეროში, როგორცაა უმაღლესი განათლება, სჭირდება საკუთარი, ეროვნული ბალავარი, რომელიც ქართულ საგანმანათლებლო ისტორიულ ტრადიციებში დევს და მისი გათვალისწინება აუცილებელია.

ამასთან ერთად, ეს პროცესი ითვალისწინებს სწავლის, სწავლებისა და სამეცნიერო კვლევის ერთიან ევროპულ საგანმანათლებლო და კვლევით სივრცეში ეტაპობრივ ინტეგრაციასა და აგრეთვე თანამშრომლობის სხვა საერთაშორისო სისტემებში სრულყოფილებიან მონაწილეობას.

ყოველივე ეს მოითხოვს პიროვნების მომზადებას ისეთი პროფესიული მოღვაწეობისათვის, რომელიც თანამედროვე ინოვაციურ სამეცნიერო ცოდნასა და მაღალ ტექნოლოგიურ მიღწევებზე იქნება დამყარებული.

ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ უკვე დღეისათვის მნიშვნელოვნად გაიზარდა საერთაშორისო თანამშრომლობა უცხოეთის შესაბამის საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან. სტუდენტთა და აკადემიური

პერსონალი სისტემატიურად იმდღებს კვალიფიკაციას მაღალრეიტინგულ უმაღლეს სასწავლებლებში. ეს კი მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს თანამედროვე ცოდნისა და ტექნოლოგიების გავრცელებას საქართველოში, რაც მეცნიერული ინტეგრაციისათვის აუცილებელი პირობაა.

საყურადღებოა ევროკავშირის მიერ შემუშავებული „ევროპის სამეზობლო პოლიტიკა“, რომელშიც დასახულია ხანგრძლივი პერიოდის თანამშრომლობა, რომელიც ეფუძნება საერთო ღირებულებების ერთგულებას და პოლიტიკური, ეკონომიკური და ინსტიტუციური რეფორმების ეფექტიან განხორციელებას. აქ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა სწორედ საქართველოს საგანმანათლებლო კანონმდებლობის დაახლოების პროცესი ევროკავშირის კანონმდებლობასთან.

ზემოთ განხილული საკითხები იძლევა შემდეგი დასკვნის გაკეთების საშუალებას: განათლების სისტემის მდგომარეობის გაუმჯობესება შეუქცევადი პროცესია, რომელიც მოითხოვს მუდმივ სრულყოფასა და მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების თანმიმდევრულ დანერგვას საქართველოს განათლების სფეროში, რომელიც დღეის მდგომარეობით საჭიროებს მნიშვნელოვან რეფორმირებას.

ცნობილია, რომ განათლება თანამედროვეობის მოთხოვნად რომელიც შესაბამის კვალიფიკაციასთანაა დაკავშირებული. მიღებული ცოდნის გამოყენება კი მოითხოვს ინოვაციური პროცესების სრულმაშტაბიან მართვას და არა მისი ლოკალური სარგებლიანობით დაკმაყოფილებას. ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა კაცობრიობის მომავლის საწინდარია და მისი რეალიზაცია განვითარებად ქვეყნებში ხელშემწყობი ფაქტორი გახდება მათი წინსვლისა და პროგრესის გზაზე. ბოლოს, განათლების სისტემა, როგორც მაღალი კვალიფიკაციის შეძენის აუცილებელი პირობა ანაზღაურებისა და ცხოვრების დონის გაუმჯობესების საფუძველი გახდება.

22. სტატია ეძღვნება დღევანდელი გლობალური კრიზისის გამომწვევ მიზეზებსა და მის მოსალოდნელ შედეგებს უახლოეს პერსპექტივაში. მსოფლიო კრიზისების ისტორია ადასტურებს, რომ მისი მიმდინარეობისას ყალიბდება სრულიად განსხვავებული გარემო-პირობები, რომელიც ახალი ეკონომიკური წესრიგის დამყარების საფუძველი ხდება. ეს ეხება საზოგადოების განვითარების ყველა სფეროს და, უპირველესად ეკონომიკასა და მისი რეგულირების სისტემის სრულ- ყოფას. ახალი მოვლენები მოითხოვს

ახლებურ მიდგომას, ახალი ინოვაციური თეორიების შექმნას. არსებული გამოწვევები რთულ მდგომარებაში აყენებს ეკონომიკურ პროგრესს და ადამიანების კეთილდღეობას.

საზოგადოების განვითარება დინამიკური პროცესია, იგი მუდმივად იცვლება. ასეთი ცვალებადობა ყოველთვის პროგრესული და დროის მოთხოვნის ადეკვატურია. იგი, ასევე ეხება ახალი ეკონომიკური თეორიების შექმნასა და მის პრაქტიკაში რეალიზაციას. ამ პროცესების მასტიმულირებელ ფაქტორად ხშირად ეკონომიკური კრიზისები გვევლინება, მისი წარმომავლობის მიუხედავად. ისტორიული პროცესების დინამიზმიდან გამომდინარე, ყოველ მოვლენას, თუ მოხდება მისი სწორად გააზრება, თავისი დადებითი მხარე გააჩნია. ამ შემთხვევაში იგულისხმება კონტროლს დაქვემდებარებული კრიზისები და მისი თანმდევი შედეგები, რაც ხელს უწყობს ახალი კონცეფციების შექმნის სტიმულ-ლირებას.

23. სტატიაში შესწავლილია მსოფლიოში მიმდინარე მრავალფეროვანი ეკონომიკური კრიზისების წარმოშობისა და განვითარების ისტორიული ასპექტები, რომელიც მეცნიერ-მკვლევარების წინაშე ყოველთვის აყენებს იქიდან გამოსვლის გზების ძიების პრობლემას. ამ კუთხით ავტორი იხილავს სხვადასხვა ეპოქის კლასიკური სკოლის წარმომადგენელთა შეხედულებებს კრიზისების აღმოფხვრის შესახებ. გარდა ამისა, აანალიზებს თანამედროვე მეცნიერთა მიერ შეთავაზებულ მიმართულებებს, რომელთაგან აღსანიშნავია რეალური ეკონომიკური ციკლის თეორია, როგორც დამოუკიდებელი მიმართულება, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა ეკონომიკური კრიზისის სისტემურ შესწავლას. ამასთან საინტერესოა დასკვნა იმის შესახებ, რომ საბაზრო პირობებში გამოშვების ზრდის ტემპის შემცირება არა ბაზრის უუნარობის, არამედ ტექნოლოგიური განვითარების დაბალი ტემპების გამო ხდება და ეკონომიკური ციკლები ტექნოლოგიური შოკებითაა გამოწვეული. ამის საფუძველზე მეცნიერებმა დაასაბუთეს, რომ ბაზარს გარედან ჩარევის გარეშე შეუძლია წონასწორობის აღდგენა. ასევე გაანალიზებულია კრიზისების ციკლური ხასიათი, რომელსაც მოჰყვება ეკონომიკის სტიმულირება.

24. ნაშრომში განხილულია ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხი, როგორცაა ფინანსური ინოვაციების ადგილი ქვეყნის ეკონომიკური და ფინანსურ განვითარებაში. გაშუქებულია ფინანსური ინოვაციების კლასიფიკაცია, სადაც გამოყოფილია ფინანსური ინსტრუმენტების 6 ტიპი. ყურადღებაა გამახვილებულია

„ინოვაციის“ დეფინიციის ეკონომიკურ გაგებაზე.

ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია მოხდეს ეკონომიკის ინსტიტუციური სფეროს სრულყოფა, კომერციული პროექტების წარმატებული რეალიზაციისათვის პირობების შექმნა ეკონომიკის კერძო სექტორის მონაწილეობით, აგრეთვე ეკონომიკის ფინანსური სექტორის აქტიურად განვითარება, მ.შ. ფინანსური ინოვაციების მეშვეობით.

ინოვაციები ფინანსურ სფეროში ხელს უწყობენ ტრანსაქციური დანაზოგების მკვეთრად შემცირებას და მსოფლიო ფინანსური ბაზრის შექმნის მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენენ.

ფინანსური ინოვაციების დაყოფა საფინანსო-საკრედიტო ორგანიზაციების სხვადასხვა სახის საქმიანობის სპეციფიკის მიხედვით, შესაძლებელია შემდეგნაირად: საბანკო ფინანსური ინოვაციები, არასაბანკო ფინანსური ინოვაციები და უნივერსალური ფინანსური ინოვაციები. ინოვაციების დანერგვა საგადასახადო სისტემაში საშუალებას იძლევა შემცირდეს საოპერაციო დანახარჯები, რისკები და ამის ხარჯზე შემცირდეს მომსახურების ხარჯები, რაც დადებითად აისახება ეკონომიკური აგენტების კონკურენტუნარიანობაზე.

ყურადღებაა გამახვილებული ევროკავშირის მიერ შემოთავაზებულ ფინანსურ ინსტრუმენტებზე. 2014-2020 წლის საბიუჯეტო პერიოდი სწორედ ახალი თაობის ინოვაციური ფინანსური ინსტრუმენტების შეთავაზებით ხასიათდება. მათი განმასხვავებელი თავისებურებებია ის, რომ: ეს ფინანსური ინსტრუმენტები არ არის დაკონკრეტებული და მათი გამოიყენება მმართველობით ორგანოებს და წევრ ქვეყნებს შეუძლიათ თემატური მიზნების მიხედვით: ფინანსური ინსტრუმენტების მორგების შესაძლებლობა ბაზრის წარუმატებლობასთან, ნაკლებად ოპტიმალურ საინვესტიციო გარიგებებთან და სხვა, აგრეთვე მათი მხარდაჭერა შესაძლებელია კომბინირებული გზით. ასეთი ფინანსური ინსტრუმენტები უფრო მეტად მოქნილია და მათი გამოყენებაც უფრო მოსახერხებელი.

გაანალიზებულია საქართველოში ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების შესაძლებლობები და აგრეთვე ის ორგანიზაციები, რომლებიც სთავაზობენ ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენებას, ინოვაციური საქმიანობის დასაფინანსებლად. განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული საქართველოს ეროვნული ინოვაციური ეკოსისტემის პროექტზე, ფინანსური ინოვაციების ოფისსა და ვენჩურული საინვესტიციო

პროგრამა „სტარტაპ საქართველოზე“.

25. გარემო ბუნების დაბინძურება, ბუნებრივი რესურსების ამოწურვა და კლიმატის ცვლილებების ეფექტები იწვევენ ეკონომიკურ სტრესებს და შესაბამისად მნიშვნელოვან ფინანსურ დანახარჯებს მოითხოვენ. ეკოლოგიურად მდგრადი ზრდის დაფინანსება ინვესტიციების მნიშვნელოვან მოცულობას მოითხოვს. პირველ რიგში ლაპარაკია გლობალური პროექტების „მწვანე“ დაფინანსებაზე.

მწვანე ეკონომიკის განვითარების მნიშვნელოვან ფაქტორად მწვანე დაფინანსება გამოდის, რომელსაც შეუძლია მსოფლიო მოსახლეობის მკვეთრი ზრდისა და ბუნებრივი კაპიტალის კატასტროფული ამოწურვის შედეგად გამოწვეული სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური ცვლილებებისა და მათი ნეგატიური შედეგების თავიდან აცილება. სწორედ სახელმწიფოს აქტიური მხარდაჭერით, ფინანსურ სექტორს შეუძლია ასეთ პირობებში უზრუნველყოს გლობალური მდგრადი განვითარება და ხარისხობრივი ცვლილებები.

მსოფლიო საზოგადოებაში ძლიერდება იმის გათვინობიერება, რომ მზარდი კლიმატური, ეკოლოგიური და სოციალური გამოწვევებისა და რისკების პირობებში, გრძელვადიან პერსპექტივებში მდგრადი განვითარების მიზნით, საიმედოობისა და სტაბილურობის მოთხოვნა გლობალური, რეგიონული და ეროვნული საფინანსო სისტემის ფუნქციონირებაში, შეიძლება უზრუნველყოფილ იქნას მხოლოდ ამ მოთხოვნების ჰარმონიზაციის პირობებში.

თანამედროვე მართვაში ეკოლოგიურმა გადაწყვეტილებებმა ეკონომიკურ, ფინანსურ და სოციალურთან ერთობლიობაში, უპირატესი როლი უნდა შეასრულოს. მნიშვნელოვანი როლი სახელმწიფოზე მოდის, რადგან მას შეუძლია ხელი შეუწყოს დაფინანსების ეროვნული მოდელის შექმნას, რომელიც ეროვნულ თავისებურებებსა და განვითარებაზე იქნება დაფუძნებული.

მნიშვნელოვანია, რომ თითოეულმა ქვეყანამ შეიმუშაოს მდგრადი განვითარების დაფინანსების საკუთარი სტრატეგია, სადაც გათვალისწინებული იქნება ფინანსური სახსრების ყველა წყარო (სახელმწიფო და კერძო, შიდა და საერთაშორისო), ხოლო სახელმწიფოს ძირითადი ამოცანა იქნება მობილიზება მოახდინოს და მნიშვნელოვნად გაზარდოს უკვე არსებული ყველა წყარო, მ.შ.

არატრადიციული დაფინანსების წყაროების აქტიური მოზიდვის გზით.

რაც შეეხება საქართველოს, მართალია ამ კუთხით მზაობა სახელმწიფოს მხრიდან შეიმჩნევა თუმცა, მნიშვნელოვანია, რომ მწვანე ზრდის პოლიტიკის სტრატეგია იმ კუთხით წარმართოს, რომ მაქსიმალურად მოხდეს მასში როგორც გარე, ისე შიდა ფინანსური რესურსებისა და ფინანსური ინსტიტუტების მობილიზება და ჩართვა. სტრატეგია, მაქსიმალურად უნდა მოიცავდეს ეკონომიკის, ენერგეტიკის, სოფლის მეურნეობის, გარემოს დაცვის, ინფრასტრუქტურის, განათლების და სხვ. სექტორებს. აგრეთვე, სახელმწიფოს მხრიდან მაქსიმალური ხელშეწყობა უნდა ხორცილდებოდეს გარემოს დაცვაზე ორიენტირებული თანამედროვე ტექნოლოგიების შეძენისა და დანერგვისათვის და „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებისათვის.

26. ნაშრომი მიზნად ისახავს საქართველოს ეკონომიკის რესურსებით უზრუნველყოფის პრობლემური საკითხების შესწავლას, შეფასებას და შედეგების განზოგადებას.

მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე მსოფლიოში ინოვაციური ეკონომიკური განვითარების მოდელი სულ უფრო მეტ ქვეყანაში ხდება ეკონომიკური ზრდის ტრადიციული მოდელის ალტერნატივა და სუსტდება ბუნებრივი რესურსების ზეგავლენა ეკონომიკებზე, ჯერ კიდევ მწვავედ დგას როგორც მთელი მსოფლიოს, ისე ცალკეული ქვეყნების ნედლეულით უზრუნველყოფის პრობლემა. პრაქტიკა ადასტურებს, რომ რესურსებით სიმდიდრე არ არის ეკონომიკური განვითარების მთავარი დეტერმინანტი, თუმცა სხვა თანაბარ პირობებში, ნედლეულით მაღალი უზრუნველყოფა არის დამატებითი პრეფერენცია ეროვნული ეკონომიკების განვითარების მიმართულებით.

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ნაშრომში გაანალიზებულია საქართველოს ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალი. კერძოდ, განხილულია წყლის, მიწის, ტყის, შავი და იშვიათი ლითონების რესურსები, ჰიდრო, სათბობ-ენერგეტიკული და განახლებადი ენერჯის რესურსები, შეფასებულია მათი მარაგები და საექსპორტო პოტენციალი. განსაკუთრებით ხაზგასმულია მტკნარი და მინერალური წყლების მაღალ საექსპორტო შესაძლებლობებზე და პერსპექტივებზე შემოსავლების მოზიდვის თვალსაზრისით. ხაზგასმულია პრობლემებზე განახლებადი რესურსების კვალავწარმოებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნის მიმართულებით. გაშუქებულია ღონისძიებები ბუნებრივი კაპიტალით საქართველოს

უზრუნველყოფის პრობლემების შერბილების თვალსაზრისით. ნაშრომის ბოლოს შემოთავაზებულია დასკვნები, რომლებიც მიღებულია დასმული აქტუალური საკითხის შესწავლის და შედეგთა განზოგადების საფუძველზე.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, როგორც კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობის ფორმა, უდიდეს როლს ასრულებს მსოფლიო, ეროვნული და, განსაკუთრებით, განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის რეფორმირებასა და აღორძინებაში. ნაშრომში გაანალიზებულია დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ეკონომიკის რეფორმირებისა და განვითარების ცალკეული ეტაპების მიხედვით, საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკის ძირითადი ტენდენციები და მის გეოგრაფიაში მომხდარი ცვლილებები. მასში განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული, კორონა ვირუსის პანდემიის პირობებში, მასთან თანაარსებობისა და თანაცხოვრების, მის მიერ წარმოშობილი ეკონომიკური კრიზისებისა და შოკების დაძლევისა და მართვის მექანიზმების შექმნისა და გამოყენების აუცილებლობაზე.

27. ადამიანისეული კაპიტალი წარმოადგენს საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების მთავარ ფაქტორსა და მამოძრავებელ ძალას, რომლის გამოყენებით განვითარებულმა ქვეყნებმა დიდ წარმატებებს მიაღწიეს ეკონომიკური გარდაქმნებისა და მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სფეროში. სტატიაში გაანალიზებულია იაპონიაში ადამიანისეული კაპიტალის ფორმირებასა და მართვაში მიღწეული წარმატებები და დაგროვილი მდიდარი გამოცდილება, რამაც არსებითი როლი შეასრულა ქვეყნის ეკონომიკურ გარდაქმნებსა და ახალი ეკონომიკის ფორმირებაში. მასში განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული განათლებისა და მეცნიერების, მოსახლეობის ჯანდაცვის განვითარებაზე და ამ მიზნით განხორციელებულ ინვესტიციებზე, რასაც შედეგად მოჰყვა ადამიანისეული კაპიტალის ზრდა და მისი გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლება რამაც, საბოლოო ჯამში, განსაზღვრა ქვეყნის ეკონომიკის ზრდის დაჩქარება და მოსახლეობის სოციალური ყოფის არსებითი გაუმჯობესება. იაპონია საუკეთესო მაგალითია ქვეყნისა, რომელმაც ადამიანისეული კაპიტალის განვითარების საფუძველზე, მწირი ბუნებრივი რესურსებისა და ისტორიულად მოკლე პერიოდის მანძილზე, არნახულ წარმატებებს მიაღწია ეკონომიკური გარდაქმნებისა და ქვეყნის

მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სფეროში. მან ეს უზრუნველყო საგანმანათლებლო სისტემის რადიკალური გარდაქმნის, ფუნდამენტური სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების გაღრმავება-გაფართოების, მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვის განვითარებისა და სრულყოფის, ამ მიმართულებით ინვესტიციების ზრდისა და მათი მიზანდასახული გამოყენების საფუძველზე. ქვეყანამ შექმნა ადამიანისეული კაპიტალისა და, ზოგადად, ეკონომიკის მართვის უნიკალური სისტემა, რომელიც დღემდე ითვლება ერთ-ერთ მოწინავე სისტემად მთელ მსოფლიოში და რომელიც პრაქტიკულად, უზადოდ მუშაობს როგორც ეკონომიკის აღმავლობის, ისე მისი შენელებული ტემპებით განვითარების პირობებში. ამ საქმეში მისი მდიდარი გამოცდილების გაანალიზებასა და გამოყენებას ფასდაუდებელი მნიშვნელობა აქვს განვითარებადი ქვეყნებისათვის, რომლებიც ახლა გადადიან ადამიანისეული კაპიტალის კონცეფციაზე დაფუძნებული ახალი ტიპის ეკონომიკაზე. ამასთან, სხვა ქვეყანაში მისი კოპირება და პირდაპირი გადატანა შეუძლებელიცაა და მიუღებელიც. ამ დროს საჭიროა გათვალისწინებულ იქნეს ქვეყნის ისტორიული, ეკონომიკური და კულტურული განვითარების ტრადიციები და თავისებურებები; ბუნებრივი და შრომითი რესურსების რაოდენობა და მათი ათვისების დონე; ეკონომიკური განვითარების, დანაზოგებისა და ინვესტიციების მიღწეული დონე; ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევის ხარისხი; ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარებაზე მოქმედი საგარეო, საშინაო და სხვა ფაქტორები.

28. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, როგორც კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობის ფორმა, უდიდეს როლს ასრულებს მსოფლიო, ეროვნული და, განსაკუთრებით, განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის რეფორმირებასა და აღორძინებაში. ნაშრომში გაანალიზებულია დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ეკონომიკის რეფორმირებისა და განვითარების ცალკეული ეტაპების მიხედვით, საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკის ძირითადი ტენდენციები და მის გეოგრაფიაში მომხდარი ცვლილებები. მასში განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებული, კორონა ვირუსის პანდემიის პირობებში, მასთან თანაარსებობისა და თანაცხოვრების, მის მიერ წარმოშობილი ეკონომიკური კრიზისებისა და შოკების დაძლევისა და მართვის მექანიზმების შექმნისა და გამოყენების აუცილებლობაზე.

29. ნაშრომში გაშუქებულია სოფლის მეურნეობაში ინოვაციების გამოყენების მნიშვნელობა და ამ მიმართულებით დარგის განვითარებისთვის კვლევის კომპლექსური მიდგომის აუცილებლობა. ნაჩვენებია სოფლის მეურნეობის წარმოების თავისებურების კავშირი ამ დარგში ინოვაციების გამოყენების მაღალი დონის რისკთან. განხილულია ინოვაციურ განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორები. გაანალიზებულია ინოვაციების და ახალი ტექნოლოგიების ეფექტური გამოყენების შესაძლებლობები სოფლის მეურნეობაში, ისეთის, როგორიც არის რობოტიზაცია, ვერტიკალური სოფლის მეურნეობა, „ჭკვიანი აპლიკაციის“ და ბლოკჩეინის გამოყენება, მართვის პარალელური და ავტომატური სისტემები, განახლებადი ენერჯია: მზე, ქარი და თერმული წყლები, რომელთა წარმატებულ რელიაზაციაზე მჭიდროდ არის დაკავშირებული სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მომავალი.

შესწავლილია ბოლო პერიოდში საქართველოს მთავრობის ხელშეწყობით ქვეყანაში განხორციელებული რიგი ღონისძიებები სოფლის მეურნეობის განვითარების მიმართულებით. გაანალიზებულია ბოლო წლების ეკონომიკური მაჩვენებლები სოფლის მეურნეობაში, რომელმაც აჩვენა: სოფლის მოსახლეობის რიცხოვნობის, დამუშავებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულის ფართობის, ერთწლიანი კულტურების ნათესი ფართობის და წარმოების, მთლიანი შიდა პროდუქტის სტრუქტურაში სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობის ხვედრითიწილის და სხვა ეკონომიკური მაჩვენებლის შემცირების ტენდენცია.

ნაჩვენებია საერთაშორისო ორგანიზაცია USAID-ის ინვესტიციების საშუალებით სოფლის მეურნეობის პროგრამის მხარდაჭერით როგორ ეხმარება დარგში საქმეებულ ადმიანებს გარკვეული წარმატების მიღწევაში და ინოვაციური გზების მოძიებაში, ისეთის, როგორიც არის მობაილ აპლიკაცია „აგრონავტი“, ხილის ჩირის მწარმოებელი კომპანია შპს. „გემუანი“ ზუგდიდში, შპს. „ფონა“ ლაგოდეხის რაიონში, „სამყურა“ დაბა წნორში და სხვა.

გაშუქებულია ინოვაციების და ახალი ტექნოლოგიების შექმნის და გამოყენების მიმართულებით ქართველ მეცნიერ აგარარკოსების საქმიანობა, აკდემიკოს რამაზ გახრკიდის მიერ შექმნილი ბიოენერგოაქტივატორები, რომლებიც ეკოლოგიურად სუფთა, მაღალი ხარისხის პროდუქტის მიღების

საშუალებას იძლევა და ვახტანგ ასლანიკაშვილის მიერ შექმნილი სარწყავი მოწყობილობა „მიწისქვეშა კვანძი“, რომლის გამოყენება შეიძლება ნიადაგში ტენის დასარეგულირებლად, საქართველოს როგორც მთაგორიან, ისე დაბლობ რაიონებში.

ნაჩვენებია 2020 წლის თებერვლიდან ქვეყანაში გავრცელებული, ადამიანის ჯანმრთელობაზე ფრიად უარყოფითად მოქმედი დაავადების კორონავირუსის გავლენა საქართველოს სოფლის მეურნეობაზე და ამ სფეროში გასატარებელი ანტიკრიზისული ღონისძიებები, რომლებიც გარკვეული ზომით შეამცირებენ პანდემიით გამოწვეულ შოკს.

დარგის შემდგომი განვითარების მიმართულებით განხილულია საქართველოს პრემიერ-მინისტრის გიროგი გახარიას განცხადება და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის ლევან დავითაშვილის ვიზიტის შედეგები ბერლინში სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ყოველწლიურ გლობალურ ფორუმზე.

დასკვნაში ჩამოყალიბებულია ნაშრომში მოტანილი მასალების ანალიზის შედეგები.

30. მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის სტრატეგია ორიენტირებულია ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვან ასპექტებზე, როგორცაა მდგრადი და ინკლუზიური ზრდა. ამ მიზნების მიღწევა შეიძლება განხორციელდეს განათლებისა და ტრენინგის გამართული სისტემის, კვლევებსა და დამუშავებებზე (R&D) ორიენტირებული ინდუსტრიებისა და მეცნიერებატევადი ეკონომიკის შექმნით. ეს კი შეუძლებელია ადამიანისეული კაპიტალის მნიშვნელოვანი წვლილის გარეშე.

ნაშრომი მიზნად ისახავს ადამიანისეული კაპიტალის ეკონომიკურ ზრდაზე ზეგავლენის ემპირიული ასპექტების გამოკვლევას, რისთვისაც უპირველეს ყოვლისა მნიშვნელოვანია ადამიანისეული კაპიტალის გაზომვა. აღნიშნულიდან გამომდინარე შემოთავაზებულია ადამიანისეული კაპიტალის გაზომვის შემდეგი მიდგომები: დანახარჯების მიხედვით, რომელიც ემყარება ადამიანისეული კაპიტალის შეფასებას იმ დანახარჯების მიხედვით, რომელსაც სახელმწიფო/კერძო სტრუქტურები ახორციელებენ მისი განვითარებისათვის; შემოსავლების მიხედვით, რომელიც ემყარება მინსერის მიდგომას - ადამიანისეული კაპიტალი შეფასდეს იმ შემოსავლების მიხედვით, რასაც იღებს ადამიანი მისი სამუშაო გამოცდილების შესაბამისად; ინდექსების მიხედვით, რომელიც ემყარება ფართოდ გავრცელებულ ისეთ ინდექსებს,

როგორცაა: გაეროს ადამიანის განვითარების ინდექსი (HDI), მსოფლიო ბანკის ადამიანისეული კაპიტალის ინდექსი (HCI), PISA ტესტი და სხვა. ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი იმ არხების ანალიზს, რომელთა მეშვეობითაც ადამიანისეული კაპიტალი გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე. დადგენილია ადამიანისეულ კაპიტალში განხორციელებული ინვესტიციების ქვეყნის მდგრად განვითარებაზე ემპირიული ზეგავლენის ხარისხი. ნაშრომში გამოვლენილია განათლებასა და R&D-ში სახელმწიფო ხარჯების ადამიანისეული კაპიტალსა და ეკონომიკურ ზრდაზე გავლენის წვლილი საქართველოში. ზემოთ მოტანილი მიზნის მისაღწევად აგებულია როგორც წრფივი, ისე ლოგარითმული მოდელები, რომლებშიც ამხსნელ ცვლადებად განხილულია სახელმწიფო დანახარჯები განათლებაზე, კვლევებსა და დამუშავებებზე (R&D), ასევე რეგისტრირებული პატენტების რაოდენობა. საქართველოს ემპირიული მონაცემების მოდელირების შედეგები განათლებაზე გაწეული დანახარჯების შემთხვევაში თანხვედრაში აღმოჩნდა თეორიულ ეკონომიკურ დებულებებთან. რაც შეეხება დანარჩენ ეკონომიკურ ცვლადებს - დანახარჯებს კვლევებსა და დამუშავებებზე (R&D) და რეგისტრირებული პატენტების რაოდენობას, მიუხედავად მათი სტატისტიკურად მნიშვნელოვნებისა, ისინი უარყოფით კორელაციაში აღმოჩნდა შედეგობრივ ცვლადთან. ამ შედეგის ინტერპრეტაცია მხოლოდ შემდეგი შეიძლება იყოს: აღნიშნული ცვლადების ზემოქმედების შეფასებისათვის გასათვალისწინებელია დროითი ლაგი და აუცილებელია უფრო გრძელვადიანი პერიოდის მოდელირება.

31. ნაშრომი შეისწავლის ციფრული ეკონომიკის განვითარებას საქართველოში და მის მარეგულირებელ ჩარჩოს, ასევე მოცემულია შედარებითი ანალიზი ევროკავშირის ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებლებთან. ხაზგასმითაა აღნიშნული ევროკავშირში IT ნორმატიული რეგულირების სამი მთავარი საკითხი. წარმოდგენილია საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომლობის ძირითადი პროგრამები. აღნიშნულია, რომ საქართველომ მნიშვნელოვანი წინსვლა განიცადა ბიზნესში ციფრული სერვისების განვითარებაში და 2020 წელს მდგრადი კონკურენტუნარიანობის გლობალური ინდექსის მიხედვით 180 ქვეყანას შორის 37-ე ადგილი დაიკავა, რითაც წინ გაუსწრო ისეთი წამყვანი ეკონომიკის ქვეყნებს, როგორცაა ჩინეთი, სინგაპური, ავსტრალია, ისრაელი, საბერძნეთი, მალტა, ჩილე, კვიპროსი და ა.შ. ამ მაჩვენებლის მიხედვით, ქვეყანა მსოფლიოში რეიტინგის შვიდწლიანი გაუმჯობესებით პირველ ადგილზეა.

32. საქართველოს მდგრადი და ინოვაციური განვითარებისათვის პირობების შექმნა დაკავშირებულია უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების მოზიდვასა და მათ სწორ გამოყენებასთან. ინოვაციური ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირების საფუძველი არის კაპიტალისა და ეკონომიკური რესურსების სწორი მოზიდვა, სამეურნეო სუბიექტებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების განვითარება, ქვეყნის ტექნოლოგიური წინსვლის უზრუნველყოფა. ეკონომიკური რესურსები მოცემულ შემთხვევაში თავის თავში მოიცავს როგორც მატერიალურ რესურსებს, ასევე ადამიანისეულ კაპიტალს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქვეყნის ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების უმნიშვნელოვანესი საფუძვლები მოიცავს ორ ძირითად სექტორს: სამეცნიერო-კვლევით და კომერციულს, რომლებიც თავის მხვრივ ბაზირებენ უპი-ების სწორი მიმართულებით გამოყენების შესაძლებლობებზე. ამდენად, საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება დიდწილად არის დამოკიდებული უცხოურ პირდაპირ ინვესტიციებზე, რომელთა ზრდის დინამიკა და მოზიდვის შესაძლებლობანი არასაკმარისია იმისთვის, რომ უზრუნველყოთ ქვეყნის განვითარების ის „ეკონომიკური ბიძგი“, რომელიც გახდება ჩვენი საზოგადოების ეკონომიკური და სოციალური პროგრესის წყარო, აუცილებელია შეიცვალოს ქვეყანაში უპის მოზიდვის სახელმწიფო სტრატეგია.

33. ნაშრომში განხილულია საქართველოში სამშენებლო სექტორის მდგომარეობა უკანასკნელ წლებში. გააალიზებულია სტატისტიკური მონაცემები და საქართველოში მშენებლობაში ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვის პრობლემები.

34. ნაშრომში შესწავლილია ინვესტიციის არსი და სახეობები, ინვესტიციის მოზიდვის გარემოზე დადებითად თუ უარყოფითად მოქმედი ფაქტორები, რომელსაც ითვალისწინებს ინვესტორი ინვესტიციის განხორციელებამდე საინვესტიციო რისკის შემცირების მიზნით.

განხილულია ინვესტიციური გარემოს მარეგულირებელი ფაქტორები, გამოყოფილია ინვესტიციურ გარემოზე მოქმედი დადებითი და უარყოფითი ფაქტორები.

ნაშრომში ასევე საუბარია ინოვაციის, ინოვაციური მცირე და საშუალო ბიზნესის არსის და მნიშვნელობის, მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების დასაწერად და მათი ინოვაციურობის უზრუნველსაყოფად ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით საქართველოში არსებული საინვესტიციო გარემოს

შესახებ. შიგა (ადგილობრივი და უცხოური) ინვესტიციების მოზიდვის მექანიზმის და ინვესტორთა დაინტერესების მექანიზმში საქართველოს უპირატესობების და უარყოფითი მხარეების შესახებ. საუბარია მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების შეტანის, ნოუ - ჰაუს, დამწყები მეწარმეებისათვის ფინანსური წვდომის ხელშეწყობის მექანიზმზე. ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ფინანსური წვდომის გაუმჯობესების მიმართულებით საქართველოში გატარებულ ღონისძიებებზე.

განხილულია „საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოს“(GITA), სსიპ "აწარმოე საქართველოში"-ს, "სტარტაპ საქართველო"-ს, „ჰორიზონტი 2020 -ის (კვლევისა და ინოვაციის ჩარჩო-პროგრამა (2014-2020))“, EU4BUSINESS საქართველოში, აუთსორს მომსახურების და სხვა საერთაშორისო და ადგილობრივი სახელმწიფო თუ კერძო ინსტიტუტების როლი მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების შემოტანის და ინოვაციური მცირე და სასუალო ბიზნესის საინვესტიციო რესურსების მოზიდვის მექანიზმის ფორმირებაში. გამოთქმულია მოსაზრება ამ მექანიზმის შემდგომი სრულყოფის შესახებ.

35. ნაშრომი ეძღვნება სოფლის-მეორნეობის უმნიშვნელოვანესი დარგის – მეცხვარეობის აღმავლობაში ინოვაციების პრობლემებს. კვლევის შედეგად ირკვევა, რომ საზოგადოებრივი მეურნეობების დაშლამ მიწების საერთო სახალხო საკუთრებად გამოცხადებამ, სოფლის სოციალური ინფრასტრუქტურის მოშლა, ასევე კასპიისპირეთში 200 ათასი ჰექტარი საზამთრო საძოვრების დაკარგვა, შირაქის, ელდარისა და ალაზნის ზამთრის საძოვრების მასობრივმა პრივატიზებამ ასევე გამოიწვია მეცხვარეობის დარგის დიდი დაქვეითება. ვინაიდან მეცხვარეობა დიდად რენტაბელური და მოთხოვნადი დარგია. დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს სტაციონალური მეცხოველეობის განვითარებას განძის (ნინოწმინდის რაიონი) და ოკამის (ახალქალაქის რაიონი) მეცხვარეობის სამრეწველო კომპლექსებში. აქ მთელი წლის მანძილზე ცხვარი ერთი რაიონის ფარგლებში იმყოფება ჯ ზამთარში ბაგაზე ხოლო ზაფხულში სამოვარზე. ახალი ფერმების დაპროექტებისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს ადგილობრივი ბუნებრივი პირობები, მეცხვარეობის ორგანიზაციული ფორმები და წარმოების ტექნოლოგია. მეცხვარეობის განვითარების ინდუსტრიული ტექნოლოგიის ამოცანა მდგომარეობს შრომის წარმადობის მაქსიმალურ გადიდებაში, პროდუქციის წარმოების ზრდაში და ხარისხის გაუმჯობესებაში, აგრეთვე პროდუქციის

თვითღირებულების მაქსიმალურ შემცირებაში. ეს ამოცანები უნდა განხორციელდეს წარმოების სპეციალიზაციისა და კონცენტრაციის საფუძველზე. რაციონალური ცხვრის სადგომების მშენებლობის დანერგვით; კომპლექსური მექანიზაციისა და წარმოების რაციონალური ტექნოლოგიის გამოყენებით; მწყემსის შრომის ორგანიზაციის, ანაზღაურებისა და შრომისა და ყოფის პირობების ძირეული გაუმჯობესების საფუძველზე.

36. ნაშრომი ეძღვნება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეკონომიკურ პრობლემას, როგორცაა უცხოური ინვესტიციები და მათი მოზიდვა ინოვაციების დასაწარგად. ავტორი განიხილავს ინვესტიციების მოზიდვის სტიმულირების ფორმებს, რომელთა შორის მეტად მნიშვნელოვანია ფინანსური შეღავათების სისტემა; ამ კუთხით ქვეყნის კანონმდებლობის სრულყოფა; კვალიფიცირი კადრების მომზადება და არსებულის შესაბამისი გადამზადება; ეკონომიკური და პოლიტიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფა და სხვ. ავტორი ასევე აღნიშნავს უცხოური ინვესტიციების არა მარტო დადებით, არამედ უარყოფით შედეგებზეც მიმღები ქვეყნისათვის. ნაშრომში გაანალიზებულია უცხოური ინვესტიციების და ინოვაციური პოლიტიკის მდგომარეობა საქართველოში; აღნიშნულია, რომ დღეს ქვეყანაში ადგილი აქვს ინოვაციურ კრიზისს და მოყვანილია ამ კრიზისის გამომწვევი მიზეზები. ნაშრომში ასევე მოყვანილია საერთაშორისო უცხოური ანალიტიკური ორგანიზაციების მონაცემები საქართველოს შესახებ, ასევე მოყვანილია პანდემია კორონავირუსის მიერ გამოწვეული ეკონომიკური ზიანი როგორც მსოფლიოში, ასევე საქართველოში.

37. ნაშრომი ეძღვნება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეკონომიკურ პრობლემას, როგორცაა ინოვაციები და მათი გავრცელება საქართველოს ტურიზმში. განხილილია ტურისტული ინოვაციების გავრცელების სტრატეგია და გავრცელების გზების შერჩევის მნიშვნელოვანი კრიტერიუმები. შესწავლილია ტურიზმში ინოვაციების გავრცელების გზების ფორმირება, ფუნქციონირება და კონტროლი, რომელიც ითვალისწინებს არსებული ღონისძიებების სისტემურ შეფასებას, მისი ეფექტურობის გზების დასახვასა და კორექტირების ღონისძიებათა შემუშავებას. ნაშრომში განხილულია საქართველოში ინოვაციური ტურისტული პროექტების შექმნისა და განხორციელების ზოგადი ასპექტები. ასევე შესწავლილია რეგიონებში მათი დანერგვის გზები, რაც მოიცავს ასევე რეგიონული ინოვაციური ცენტრების,

სტარტაპების შექმნას, რაც ხელს შეუწყობს როგორც ქალაქებში, ასევე მუნიციპალიტეტებში არსებული უდიდესი ტურისტული რესურსების და მისი პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენებას.

ასევე გამახვილებულია ყურადღება კორონა ვირუსის პანდემიით წარმოშობილი ეკონომიკური კრიზისებისა და შოკების დაძლევის პირობებში ტურიზმის ინოვაციების გავრცელების მექანიზმების, ინოვაციური ტექნოლოგიების შექმნისა და გამოყენების აუცილებლობაზე როგორც მსოფლიოში, ასევე საქართველოში.

38. ნაშრომში გადმოცემულია ბიზნესის განვითარების თანამედროვე ასპექტები, მათ შორის ძირითადს წარმოადგენს მსხვილი ბიზნესის ინოვაციური განვითარების მიზნით და მისი საბაზრო საქმიანობის გაფართოებისათვის აუცილებელი ინვესტიციების მოზიდვისა და გამოყენების გზით მსხვილ წარმოებათა ფინანსური უზრუნველყოფის მთავარი მიმართულებები. კერძოდ გამოკვლეულია მსხვილი სამრეწველო ბიზნესის საქართველოს ეკონომიკაში ფუნქციონირების პროცესების გაუმჯობესებისა და ამისათვის სხვა დარგების საწარმოთა ფინანსური სახსრების მოზიდვისა და ინოვაციური განვითარების ინვესტირების გზები, ინვესტორი საწარმოს ფინანსების მსხვილი საწარმოო ობიექტების შექმნისათვის გამოყენების მიმართულებები, რაც აუცილებელია დასაქმების პროცესის დაფინანსებისა და ახალი საბაზრო ურთიერთკავშირების დასამყარებლად. ნაშრომის ძირითად მეცნიერულ სიახლეს წარმოადგენს ბიზნესის საწარმოო და მომსახურების სისტემაში ფუნქციონირებადი მსხვილი სამრეწველო ობიექტების დაფინანსების, ზრდის საფუძვლად ინვესტიციების გამოყენების, პროცესების წარმართვის უახლესი მეთოდებით ბიზნესის შემოსავლების გადიდების ღონისძიებათა შემუშავება საქართველოს მაგალითზე.

39. საქართველოს ბიზნესის მაგალითზე განხილულია ინოვაციების კომერციალიზაციის პროცესისათვის ხელშემწყობი საინვესტიციო გარემოს ჩამოსაყალიბებლად შესაბამისი პოლიტიკის მიმართულებები, განსაზღვრულია აღნიშნული საინვესტიციო გარემოს ფორმირების მიმდინარე პრობლემები და, შემოთავაზებულია მათი გადაჭრის გზები, მათ შორის განვითარებული ქვეყნების გამოცდილებაზე დაყრდნობით.

შესწავლილია ცოდნის კომერციალიზაციის პროცესის ხელშემწყობი სახელმწიფო პროგრამები და

პროექტები, განსაკუთრებით, ფინანსური მხარდაჭერის სახით, რომელიც ეხება ახალი ტექნოლოგიური კომპანიების შექმნას, ინოვაციებზე ორიენტირებულ სამეცნიერო-კვლევით პროგრამების მხარდაჭერას, საინოვაციო საქმიანობისა და ტექნოლოგიების გამოყენების სტიმულირებასა და სამეცნიერო- და ტექნოპარკების, ბიზნესის აქსელერატორის, ინკუბატორის და ინოვაციური ინფრასტრუქტურის სხვა კომპონენტების შექმნას.

ამასთან ერთად, მიმოხილულია ამ პროგრამებისა და პროექტების რეალიზაციისთვის ხელშემწყობი შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც უკავშირდება სამეცნიერო კვლევების შედეგებზე საკუთრების უფლებების განსაზღვრას, სამეცნიერო კვლევების კომერციალიზაციაზე ორიენტირებული ე.წ. სტარტაპების საქმიანობას, სამეცნიერო კვლევების დაფინანსების წყაროებსა და სამეცნიერო კვლევებთან დაკავშირებულ საგადასახადო შეღავათებს.

40. ნაშრომში გაანალიზებულია ქვეყანაში ჰაერის დაცვის მიმართულებით არსებული პრევენციული ღონისძიებები. შეფასებულია ჰაერის დაბინძურების გავლენა მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე. ამ მიმართულებით განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაა მსხვილ ქალაქებში, სადაც სამრეწველო ობიექტების და ტრანსპორტის გამონაბოლქვი აბინძურებს ჰაერს, გამოკვეთილია ძირითადი ინოვაციები ჰაერის დაცვის სფეროში.

განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის არსებული სისტემის ფუნქციონირებაზე. ევროკავშირი წარმატებით ახორციელებს ჰაერის ხარისხის სტანდარტის შენარჩუნებას, გარემოს დაცვის მართვის საუკეთესო უნარების წყალობით, რაც ჩვენს ქვეყანაში ძალიან ნაკლებად არის.

აღნიშნულია, რომ ატმოსფერული ჰაერის დაცვის კუთხით საქართველოში, მიუხედავად ბოლო პერიოდში განხორციელებული მრავალი სახის პოზიტიური ცვლილებისა, არასახარბიელო მდგომარეობაა. კანონმდებლობა სათანადოდ ვერ პასუხობს არსებულ გამოწვევებს, შედეგად, ვერ ხერხდება დაბინძურების მიზეზებისა და მისი შედეგების სიღრმისეული ანალიზი და შესაბამისად ჰაერის დაბინძურების შემცირებისთვის ეფექტიანი ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება.

41. ნაშრომში განხილულია მიწის როგორც უნიკალური ბუნებრივი რესურსის არსი და მნიშვნელობა

ჩვენი ცივილიზაციის არსებობის შენარჩუნებისათვის, მზარდი მოსახლეობის და ბუნებრივი რესურსების მიღვეადობის პირობებში. დასახასიათებელია ნიადაგის ტიპები, მისი სტრუქტურა და საქართველოს მიწის რესურსების თანამედროვე მდგომარეობა ნიადაგების თავისებურებების გათვალისწინებით. გაშუქებულია ის ღონისძიებები რომელსაც ატარებს ჩვენი მთავრობა მიწის რესურსების დაცვის სფეროში და ის ღონისძიებები რომელიც პერსპექტივაშია გასატარებელი. გაანალიზებულია ბიოლოგიურად სუფთა სასუქების გამოყენებისა და სურსათის უსაფრთხოების საკითხები, აგრეთვე ისრაელის გამოცდილება ტიბუცების ფენომენტთან დაკავშირებით.

მითითებულია ჩვენი ნიადაგების ხარისხობრივი მაჩვენებლების შესახებ სრული ინფორმაციის მოგროვება და რუკების შედგენის აუცილებლობა რათა დავიცვათ ჩვენი ნიადაგი ეროზიისა და დეგრადაციისგან.

42. ნაშრომი ეძღვნება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეკონომიკურ პრობლემას, როგორცაა ინოვაციები და მათ დანერგვაზე ცენტრალური და ადგილობრივი ბიუჯეტის ხარჯები. ავტორი განიხილავს ქვეყანაში საინოვაციო სისტემის შექმნის მნიშვნელობას და აღნიშნავს, რომ ქვეყნის და კერძოდ რეგიონების განვითარების ახალი მოდელია რეგიონული საინოვაციო სისტემა (რსს) და ასევე რეგიონული საინოვაციო ცენტრების (რსც) შექმნა, რაც ხელს შეუწყობს მუნიციპალიტეტებში არსებული უდიდესი რეზერვების მაქსიმალურად გამოყენებას. ავტორი განიხილავს ინოვაციური პოლიტიკის შექმნის პროცესში განსაკუთრებით რეგიონებში არსებულ პრობლემებს და მათი აღმოფხვრის გზებს.

43. როგორც მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, დღესდღეობით, წყლის რესურსების მართვისა და დაცვის საკითხები საქართველოშიც ძალზე აქტუალურია. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო წყლის რესურსებით მდიდარ ქვეყნად ითვლება, წყლის რესურსები არათანაბრად არის გადანაწილებული და უმეტესად დასავლეთ საქართველოშია თავმოყრილი. ამდენად წყლის რესურსების მართვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანად რესურსების სწორი გადანაწილება და რესურსებით ღარიბი აღმოსავლეთ საქართველოს წყლით მომარაგება რჩება.

ანგარიშში გაანალიზებულია წყლის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის არსებული მდგომარეობა.

მოცემულია სასმელი წყლის ხარისხის გაუმჯობესების კონკრეტული ღონისძიებები. ინფრასტრუქტურის გაძლიერებისათვის ინვესტიციების გაზრდის აუცილებლობის დასაბუთება.

განხილულია წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის ძირითადი პრინციპები და უზრუნველყოფის ღონისძიებები.

განხილულია წყლის რესურსების სააუზო მართვის მოდელი

მოცემულია წყლის ჩარჩო დირექტივის შექმნისა და მისი ფუნქციების მექანიზმი განხილულია საქართველოში წყლის რესურსების დაცვის გაუმჯობესების საკითხები წყლის ჩარჩო დირექტივის გათვალისწინებით.

44. ნაშრომში განხილულია საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში არსებული მდგომარეობა და ტენდენციები ინოვაციების კუთხით, მაღალტექნოლოგიური სამედიცინო პროდუქტებისა და სერვისების განვითარების მიმართულებები, გაანალიზებულია ინოვაციების გავრცელების პრობლემები და ხელშემშლელი ფაქტორები, როგორებიცაა ჯანდაცვაზე გაწეული დანახარჯების ხარჯ-ეფექტურობა, მედიკამენტების მაღალი ფასები და დაბალი ხელმისაწვდომობა, პრობლემები პირველადი ჯანდაცვის სფეროში, ოლიგოპოლის ნიშნები აღნიშნულ დარგში, სადაზღვევო სისტემის არაეფექტურობა, სამედიცინო მომსახურების არადამაკმაყოფილებელი ხარისხი, ჯანდაცვის სექტორის მწირი დაფინანსება და ა.შ.

45. ნაშრომში განხილულია საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულება და მისი ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების პერსპექტივები. სამეცნიერო ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეკონომიკური კანონმდებლობის მორგებას ადამიანების უფლებების დაცვაზე და მათი ინტერესების რეალიზაციაზე. ამრიგად, საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულების პროპლემების გადასაჭრელად პრინციპულ მნიშვნელობას იძენს მისი ადაპტირება ევროკავშირის კანონმდებლობასთან.

ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულების პრობლემის გადაჭრის პრინციპული მნიშვნელობა ექვს არ იწვევს, რადგან კანონი და კანონმდებლობა მთლიანობაში, იქმნება იმისთვის, რომ ემსახუროს ადამიანის ინტერესებს - ემსახუროს ხალხის ინტერესებს და არა პირიქით. ასევე აქტუალურია

საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის ადაპტირების პრობლემა ევროკავშირის კანონმდებლობასთან, რადგან ამ პრობლემის გადაჭრა აუცილებელი პირობაა ეკონომიკის, საზოგადოების და მთლიანად სახელმწიფოს ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის. საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულების ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების პერსპექტივების განხილვისას აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული საქართველოს ეროვნული, კულტურული და რელიგიური თავისებურებები, რათა არ მოხდეს საქართველოს მოქალაქეების უფლებების დარღვევა და მათი თავისუფლების შელახვა. აგრეთვე გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ჩვენი ტრადიციული და მრავალეროვნული ქვეყნის თითოეული მოქალაქის ინტერესები.

7. ბეჭდური პროდუქციის გამოცემა უცხოეთში

7.1. მონოგრაფიები/წიგნები

№	ავტორი/ ავტორები	თავი მონოგრაფიაში ISBN	გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა	გვერდების რაოდენობა
1	Burduli V., Abesadze R.	Structuring of mechanisms for coordination of regional innovation policy at the supranational level of the EU. Collective Monograph: Public Administration for Sustainable Development: New Challenges and Perspectives. E ISBN 978-83-63649-02-9 P ISBN 978-617-7565-59-7	Mariupol -BielskoBiala – 2020.	P. 237-245.

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)
ნაშრომში ნაჩვენებია, რომ რეგიონული ინოვაციური პოლიტიკის კოორდინაცია (რეგულირება, დაფინანსება) ხორციელდება სამი დონის ორგანოს მიერ: სახელმწიფო (ეროვნული), ზეეროვნული (ესე იგი ევროკავშირის ორგანოების მიერ) და საკუთრივ რეგიონული დონის ორგანო. ამასთან დაკავშირებით გამოყოფილი და სტრუქტურირებულია რეგიონული ინოვაციური პოლიტიკის კოორდინაციის მექანიზმები ევროკავშირის ზეეროვნულ დონეზე.

7.2. სახელმძღვანელოები

№	ავტორი/ ავტორები	სახელმძღვანელოს სახელწოდება, საერთაშორისო სტანდარტული კოდი ISBN	გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა	გვერდების რაოდენობა
1				
2				
ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)				

7.3. კრებულები

№	ავტორები	კრებულის სახელწოდება, საერთაშორისო სტანდარტული კოდი	გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა	გვერდების რაოდენობა

		ISBN		
1				
2				
3				
ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)				

7.4. სტატიები

№	ავტორი/ ავტორები	სტატიის სათაური, ციფრული (დიგიტალური) საიდენტიფიკაციო კოდი DOI ან ISSN	ჟურნალის/ კრებულის დასახელება და ნომერი/ტომი	გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა	გვერდები ს რაოდენო ბა
1	Abesadze R.	Geen” and “Circular” economy: essence and modern challengs. DOI: 10.5604/01.3001.0013.8454	IJONESS 2019; 0 (2): 329-345, ინდექსირებულია ERIH-ში	პოლონეთი	

2	Папова В.	Об экономическом росте в посткоммунистических трансах Восточной Европы, DOI: 10.31857/S042473880006769-4	Экономика и математические методы, том 56, № 1	Москва (Россия), ЦЭМ РАН	
3	Burduli V.	Essence of Knowledge Economy and the Degree of Its Interoperability with Innovative Economy. ISSN 2450-2146 E - ISSN 2451-1064.	International Journal of New Economics and Social Sciences № 1(11)2020.	Międzynarodowy Instytut Innowacji Warszawie	
4	Burduli V.	Imperatives and Directions of Development of “Green” Economy and Its Interactions with Innovative Economy. P ISSN 2450-2146 E - ISSN 2451-1064 DOI: 10.5604/01.3001.0013.8086	International Journal of New Economics and Social Sciences № 2(10)2019	Międzynarodowy Instytut Innowacji Warszawie	
5	Gogokhia T., Berulava G.	“Business environment reforms, innovation and firm productivity in transition economies.” DOI: https://doi.org/10.1007/s40821-020-00167-5	<i>Eurasian Business Review</i> (2020), ENTREPRENEURSHIP AND SUSTAINABILITY	Springer Nature, Switzerland	
6	Kvaratskhelia M.	ENTREPRENEURIAL POLICY OF THE GERMAN MINING COMPANIES AND ITS IMPACT ON THE GEORGIAN ECONOMY IN THE LATE 19TH AND EARLY 20 TH CENTURIES. SUES	(online) http://jssidoi.org/jesi/ 2020 Volume 7 Number 4 (June).Springer	ლატვია, ვილნიუსი	

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

1. ნაშრომში გამოკვლეულია „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის არსი და მნიშვნელობა ადამიანთა კეთილდღეობის ამალების საქმეში, მისი თავისებურებები ტრადიციული ანუ „ყვითელი“ ეკონომიკისაგან განსხვავებით. გამოკვლეულია მისი მიმართება ინოვაციურ ეკონომიკასთან, მდგრად ეკონომიკურ განვითარებასთან, ეკონომიკურ განვითარებასა და ეკონომიკურ ზრდასთან. შესწავლილია საქართველოში „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის განვითარების არსებული დონე და პერსპექტივები. „მწვანე“ ეკონომიკა ხასიათდება ნახშირბადის დაბალი შემცველობით, რესურსების რაციონალური მოხმარებითა და სოციალური ინკლუზიურობით, განსხვავებით „ყავისფერი“ ანუ ტრადიციული ეკონომიკისაგან, რომელიც ხასიათდება ნახშირბადის მაღალი შემცველობით (ვინაიდან იგი ძირითადად ემყარება წიაღისეული სათბობის გამოყენებას), რესურსების მფლანგველური მოხმარებთა და სოციალური ექსკლუზიურობასთან. იგი გულისხმობს ეკოლოგიური მოთხოვნების – რესურსების რაციონალური გამოყენების, ბუნების კვლავწარმოების პროცესების შენარჩუნების, ცოცხალი ორგანიზმების უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და მწარმოებლურობის გაზრდის გზით ადამიანთა ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას. „მწვანე“ ეკონომიკის მიზნები ემსახურება მომავალში რესურსებით უზუნველყოფის საქმესაც, ვინაიდან არააღდგენადი, მიღვეადი რესურსების ჩანაცვლება ხდება აღდგენადი, ეკოლოგიურად სუფთა რესურსებით. „მწვანე“ ეკონომიკის იდეა შემუშავდა მდგრადი განვითარების კონცეფციის საფუძველზე და მისი განხორციელების ერთ-ერთი ძირითადი გზაა. წრიული ეკონომიკა არის „მწვანე“ ეკონომიკის განხორციელების ერთ-ერთი გზა. იგი აღდგენადი სისტემაა, რომელშიც როგორც რესურსები, ისე ნარჩენები მინიმუმზეა. „წრიული“ ეკონომიკის მთავარი კონცეფცია მიმართულია ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებაზე. საქართველოში „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის ფორმირების მიმართულებით სერიოზული პრაქტიკული ნაბიჯები არ გადადგმულა, თუმცა გარკვეული ინსტიტუციური საფუძვლები ამისათვის მომზადებულია. ეს დოკუმენტებია: საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“, მიღებულია საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა სამი ეროვნული პროგრამა, საქართველოს კანონი – „ნარჩენების მართვის კოდექსი“; „ნარჩენების მართვის 2016-2030

- წლების ეროვნული სტრატეგია და 2016-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“;
- საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით შესაძლებელია გამოვყოთ საქართველოში წრიული ეკონომიკის ფორმირების ზოგიერთი ღონისძიება:
- 1.ახალი კანონების მიღება წრიულ ეკონომიკასთან დაკავშირებით, მაგალითად კანონი „სამთო გადამუშავების ნარჩენების შესახებ“;
  - 2.ნარჩენების უტილიზაციაზე ტარიფების დაწესება, რათა მომხმარებლებმა მოახდინონ მათი სორტირება, რაც გააიოლებს გადამუშავებას;
  - 3.სასწავლო და საკონსულტაციო ცენტრების, წრიული ეკონომიკის კლუბების დაარსება სადაც მოხდება ლექტორების, სტუდენტებისა და ბიზნესწრეებისათვის კონსულტაციებისა და ტრენინგების ორგანიზება ამ სფეროს მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მიერ, მათ შორის, საზღვარგარეთიდან, ასევე რეკომენდაციების შემუშავება ცალკეული ბიზნესორგანიზაციებისა და მთავრობისათვის ნარჩენების მართვის გეგმის შემუშავების, ალტერნატიული ტექნოლოგიების შექმნის, ცოცხალი სისტემის აღდგენის უზრუნველყოფის მიმართულებით;
  4. თანამშრომლობა ევროკომისის „კლატფორმასთან ევროპული წრიული ეკონომიკით დაინტერესებული მხარეებისათვის“ (European Circular Economy Stakeholders Platform);
  5. საწარმოებისათვის, რომლებიც გადაამუშავებენ ნარჩენებს, საგადასახადო შეღავათების გამოიყენება;
  6. სახელმწიფო საწარმოების დაარსება, რომლებიც იფუნქციონირებენ წრიული ეკონომიკის პრინციპებით და სახვ
  7. ახალი განახლებადი პროდუქციის შექმნა (რომელიც გამოყენების შემდეგ გადამუშავდება და კვლავ გამოიყენება);
  8. მყარი ნარჩენების შეგროვების ავტომატიზებული სისტემის შექმნა;
  9. სათბობის მიღება მერქანის ან ბიონარჩენებისაგან (კვების მრეწველობის და სხვა ინდუსტრიის ბიოდეგრადირებადი ნარჩენები, ხე-ტყის ნარჩენები, ქერქი, ნახერხი, ნაკელი, ყურძნის კოპტონი და ა. შ.);
  - 10.ძველის აღდგენა, რეკონსტრუქცია, მოდერნიზაცია; გადაიარაღება; განახლება, რაც შესაძლებელია თითქმის

ყველა სახის წარმოებაში, სახნავი მიწების ჩათვლით;

11. ენერგოეფექტიანობის ამაღლება;

12. ალტერნატიული ენერგორესურსების ათვისება;

13. წარმოების დაფუძნება მომსახურებაზე და არა საქონელის წარმოებაზე;

2. განიხილულია ეკონომიკური ზრდის ძირითადი ტიპები და მათი გამოვლინება აღმოსავლეთ ევროპის პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში. სტატიაში მოცემულია „უკიდურესად ჩამორჩენილი ზრდის“ ცნება, როდესაც ქვეყანას არ გააჩნია პირველადი რესურსების მნიშვნელოვანი მარაგი, ხოლო არსებული მწირი ტექნოლოგიური პოტენციალი სათანადოდ არ არის გამოყენებული. „კომბინაციური წანამატის“ კონცეფციის საფუძველზე სტატიაში ახსნილია ის მთავარი მიზეზი, რომლის თანახმადაც ევროკავშირის პოსტკომუნისტური ქვეყნებისთვის დამახასიათებელია ჩამორჩენილი და არა დამწვევი ზრდა. კერძოდ, „კომბინირებული წანამატის“ სპეციფიკიდან გამომდინარე ევროკავშირში ახალი ტექნოლოგიები ძირითადად კონცენტრირებულია დასავლეთ ევროპის და ზოგიერთ სხვა განვითარებულ ქვეყანაში, მაშინ როცა ძველი ტექნოლოგიები ძირითადად ევროკავშირის პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში გამოიყენება. სამწუხაროდ, საკუთარი ინოვაციური სისტემები ამ ქვეყნებში ცუდადაა განვითარებული. შედეგად, აღმოსავლეთ ევროპის პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში ეკონომიკური ზრდის ძირითადი ტიპებია „კუდში მიმდევარი ეკონომიკური ზრდა“, „ჩამოჩენილი ზრდა“ და „უკიდურესად ჩამოჩენილი ზრდა“. სტატიაში ნაჩვენებია თუ რით განსხვავდება დამწვევი ზრდა და მკვეთრი ზრდის ეფექტისგან. რეალური ეკონომიკური ზრდის განსაზღვრისათვის ძალიან მნიშვნელოვანია მკვეთრი ზრდის ეფექტის გამორიცხვა. პროპორციული გადაფარვის ჰიპოთეზაზე დაფუძნებული მეთოდი იძლევა უფრო რეალისტურ სურათს ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლებსშორის განსხვავების რაოდენობრივი შეფასებისთვის, რომლებიც გათვლილია მკვეთრი ზრდის ეფექტის გათვალისწინებით და გათვალისწინების გარეშე. აღმოსავლეთ ევროპის პოსტ-კომუნისტურ ქვეყნებში ეკონომიკური ზრდის ტიპის დიაგნოსტიკა მოითხოვს არა მარტო მკვეთრი ზრდის ეფექტის გამორიცხვას, არამედ საჭიროებს მაჩვენებელთა სისტემის გამოყენებას.

3. სტატიაში განვითარებულია „ცოდნის ეკონომიკის“ დეფინიციზი, განსაზღვრულია, მისი

ინფრასტრუქტურის კომპონენტების ერთობლიობა. “ინოვაციური ეკონომიკის” და “ცოდნის ეკონომიკის” ინფრასტრუქტურების კომპონენტების შედარების საფუძველზე დადგენილია მათი ურთიერთშეთავსებადობის ხარისხი. განიხილება ცოდნის ეკონომიკის “განათლების”, “ინტელექტუალური კაპიტალის”, “ინფორმაციული სექტორის” და “ქსელური სტრუქტურების” კომპონენტების შინაარსი, რომლებიც შედიან როგორც ცოდნის, ასევე ინოვაციური ეკონომიკის ინფრასტრუქტურის შემადგენლობაში.

4. სტატიაში განხილულია იმპერატივები, რომლებიც განაპირობებენ, ეკონომიკური განვითარების გადასვლის აუცილებლობას “მწვანე ეკონომიკის” პრინციპების შესაბამისად. შემოთავაზებულია “მწვანე” ეკონომიკის ცნების განსაზღვრების განვითარების მიმართულებები სექტორების ჭრილში. ასევე განხილულია ინოვაციურ ეკონომიკასთან “მწვანე” ეკონომიკის ურთიერთკავშირის საკითხი. სისტემატიზირებულია “მწვანე” კოორდინაციის სახელმწიფო და კერძო საფინანსო ინსტრუმენტები.

5. ეს ნაშრომი შეისწავლის გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში არსებული ბიზნესგარემოს როლს ინდივიდუალური ფირმებში განხორციელებული ინოვაციების განვითარებასა და შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებაში.

ნაშრომში ვიყენებთ ახალ მიდგომას ბიზნესგარემოს გასაზომად. ბიზნესგარემოს ინდექსი გამოიანგარიშება როგორც სხვაობა აგრეგირებულ (ქვეყნის და ადგილმდებარეობის ზომის მიხედვით) ქულებს შორის, ინოვაციური და არაინოვაციური ფირმებისთვის. რაც უფრო ნაკლებია მათ შორის სხვაობა, მით უფრო მეტია იმ ფირმების რაოდენობა, რომლებსაც აქვთ სტიმული, განახორციელონ ინვესტიციები ინოვაციებში.

ამასთან, სტრუქტურული ეკონომეტრიკული მოდელის შეფასებების შედეგად დადასტურდა ჩვენი ჰიპოთეზა, რომელიც უკავშირდება ბიზნესგარემოს გავლენას იმ ურთიერთკავშირზე, რომელიც არსებობს ისეთ ფაქტორებს შორის, როგორცაა: R&D-ში ინვესტიციები, ინოვაციები და შრომის მწარმოებლურობა.

გარდა ამისა, ჩვენი კვლევის შედეგების მიხედვით გამოვლინდა R&D-ის ინტენსიურ სიდიდესა და შრომის მწარმოებლურობაზე ბიზნესგარემოს ინდექსის ზეგავლენის ძლიერი, სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი ეფექტი.

ნაშრომში წარმოდგენილი კვლევა ადასტურებს ადრეული კვლევებით მიღებულ დასკვნებს, რომ R&D-ი წარმოადგენს ინოვაციის მნიშვნელოვან დეტერმინანტს, ხოლო ინოვაცია - შრომის მწარმოებლურობის მამოძრავებელ ძალას. ამასთან ერთად, აღსანიშნავია, რომ ჩვენი კვლევის შედეგების თანახმად ფირმის შედეგიანობაზე ბიზნესგარემოს ზეგავლენის სქემები განსხვავდება მისი საზომი ცვლადის შესაბამისად.

6. გერმანიის მონოპოლური და ფინანსური კაპიტალის წამყვანი წარმომადგენლების დაინტერესება, როგორც პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამდე, ისე მას შემდეგ საქართველოს უკავშირდებოდა. გერმანიის რკინისა და ფოლადის მწარმოებლებს, ისევე როგორც სხვა სფეროებში დასაქმებული ფირმების ხელმძღვანელებს, იზიდავდა ამ ტერიტორიის წიაღისეული სიმდიდრე. ამ თვალსაზრისით, ძალზე მნიშვნელოვანია მათი საქმიანობის ანალიზი, კერძოდ, როგორ იკვეთებოდა მათი ინტერესები კავკასიაში და რამდენად მნიშვნელოვან გავლენას ახდენდნენ ისინი გერმანიის სახელმწიფო პოლიტიკაზე საქართველოს მიმართ.

8. სამეცნიერო ფორუმების მუშაობაში მონაწილეობა

8.1. საქართველოში

№	მომხსენებელი	მომხსენების სათაური	ფორუმის ჩატარების დრო და ადგილი
1	Abesadze R	Economic, social and humanitarian aspects of the pandemic in the world and in Georgia P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12 პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)

2	Abesadze R Bibilashvili N.	CORRUPTION AS A DELAYING FACTOR FOR ECONOMIC DEVELOPMENT E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
3	Папава В., Тапладзе Т.	О коронавирусном кризисе P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12 პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
4	პაპავა ვლ., ჭკუასელი მ.	სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის თავისებურებები COVID-19-ის პანდემიის პირობებში E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 26/12 პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
5	პაპავა ვლ.	„ეკონომიკურ მეცნიერებასა და ეკონომიკური პოლიტიკაში კორონომიკის ასახვის შესახებ“	თბილისი. 11 სექტემბერი
6	Бурдули В.	Производство инновационных композитных материалов и изделий из них и их использование в отраслях промышленности E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
7	Бурдули В.	Сущность и место экономики знаний в системе современных экономик. P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი.,

			(საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
8	ბერულავა გ.	On the Role of Non-Farm Economy in Poverty Reduction in Rural Areas in Georgia P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	“-----”
9	ბერულავა გ.	ინოვაციებზე ინვესტირების ზოგიერთი თეორიული და პოლიტიკური ასპექტი. E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
10	კვარაცხელია მ.	გლობალური პანდემიის ეკონომიკური გამოწვევები P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
11	ლაზარაშვილი თ.	ინოვაციების სტიმულირების ფინანსური მეთოდები და გამოყენების თავისებურებები. P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
12	ლაზარაშვილი თ.	ინოვაციების სტიმულირების ფორმები, მეთოდები და ინსტრუმენტები. E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-

			კონფ)
13	თოთლაძე ლ. ხუსკივაძე მ.	Covid-19 გავლენა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკაზე P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
14	თოთლაძე ლ. ხუსკივაძე მ.	The Effect of Foreign Direct Investments on Innovation and Technology Transfer. E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
15	ჯავახიშვილი რ.	განათლება და მეცნიერება – სამხრეთ კორეის ადამიანისეული კაპიტალის განვითარების პრიორიტეტები P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
16	ჯავახიშვილი რ.	პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკა და მისი ძირითადი ტენდენციები საქართველოში E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
17	ბერიშვილი ხ.	სოციალური პასუხისმგებლობა და კომპანიის გრძელვადიან შედეგებზე ორიენტირებული მიდგომები E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)

			კონფ)
18	ბერიშვილი ხ.	ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის როლი საზოგადოების მდგრად და ინოვაციურ განვითარებაში P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
19	ბერიშვილი ხ.	„პერსონალის მოტივაციის ბიზნესზე ზეგავლენის ემპირიული კვლევა“.	მე-V საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში.თსუ
20	ბრეგვაძე გ.	უმუშევრობის პრობლემები საქართველოში E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
21	ბრეგვაძე გ.	უმუშევრობა და დასაქმება საქართველოში P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
22	დათუნაშვილი ლ.	საქართველოში სოფლის თანამედროვე ეკონომიკური პრობლემები E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი.

			(საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
23	დათუნაშვილი ლ.	სოფლის მეურნეობა და ეკონომიკური გამოწვევები პანდემიის პირობებში P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
24	Давлашеридзе Н.	ЛАУРЕАТЫ НОБЕЛЕВСКОЙ ПРЕМИИ ОБ ЭКОНОМИЧЕСКОМ И ФИНАНСОВОМ ПОРЯДКЕ В МИРЕ ПОСЛЕ ПАНДЕМИИ COVID-19 P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	“-----”
25	Давлашеридзе Н.	ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО КОРОНАКРИЗИСА И ПУТИ ВЫХОДА ИЗ НЕГО: ПРАКТИКА И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	“-----”
26	დავლაშერიძე ნ.	ციფრული ეკონომიკის სხვადასხვა მოდელის შედარება და საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის განვითარების პერსპექტივები E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
27	დვალისშვილი ლ.	ჰერის დაბინძურების მდგომარეობის ანალიზი მსოფლიო ქვეყნების მაგალითზე E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი.

			(საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
28	დვალიშვილი ლ.	ჰაერის დაცვის სფეროში საკანონმდებლო სისტემის განვითარების საერთაშორისო გამოცდილების შესახებ P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
29	კაკულია ე. ბიბილაშვილი ნ.	მცირე ბიზნესის განვითარებაში არსებული და COVID-19-ით გამოწვეული პრობლემები საქართველოში P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	“-----”
30	ქავთარაძე თ.	საკვებწარმოების თანამედროვე ეკონომიკური პრობლემები საქართველოს მეცხვარეობაში E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
31	ქავთარაძე თ.	საქართველოს მეცხოველეობაში ინოვაციების გავრცელების სექტორული და რეგიონული პრობლემები P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
32	მელაშვილი მ., ქველაძე ქ.,	ეკოლოგიურ პრობლემებზე პანდემიის გავლენის ზოგიერთი საკითხი E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის

	ქისტაური ნ.		ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
33	ქველაძე ქ., მელაშვილი მ., ქისტაური ნ.	ვირტუალური ტურიზმის როლი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში E ISSN 2587-4691	“-----”
34	ქისტაური ნ., მელაშვილი მ., ქველაძე ქ.	კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობა და მასზე პანდემიის გავლენა (საქართველოს მაგალითზე) E ISSN 2587-4691	“-----”
35	ქისტაური ნ., მელაშვილი მ., ქველაძე ქ.	კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობის ზოგიერთი ასპექტი P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
36	ქველაძე ქ., მელაშვილი მ., ქისტაური ნ.	პანდემიის თანამედროვე გამოწვევები ტურიზმის სექტორში და მისი გადაჭრის გზები P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	“-----”
37	მელაშვილი მ., ქველაძე ქ., ქისტაური ნ.	პანდემიის გავლენა ეკოლოგიურ პრობლემებზე მსოფლიოში P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	“-----”
38	ცუცქერიძე მ.	ბიზნესის ინოვაციური განვითარების პროცესში	“-----”

		ინვესტიციების გამოყენება საქართველოში P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	
39	წერეთელი ზ.	პანდემიით გამოწვეული საერთო ეკონომიკური პრობლემები და მოსალოდნელი პერსპექტივა E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
40	წერეთელი ზ.	ბიზნესის განვითარების მენეჯმენტის პროგნოზირების პრობლემები და მეთოდები P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი., (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
41	თეთრაული ც.	პანდემია და მისგან გამოწვეული ეკონომიკური პრობლემები. P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	“-----”
42	თეთრაული ც.	ეკონომიკური სტაბილიზაციის პრობლემები თანამედროვე მსოფლიოში და „ოვერტონის“ ფანჯარა. E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
43	ნოზაძე ზ.	საწარმოს ეკოლოგიური პოლიტიკის ძირითადი პრინციპები E ISSN 2587-4691	“-----”

44	ნოზამე ზ.	გლობალური ეკონომიკის საკითხები P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
45	ქორჟიკაშვილი ნ.	ინოვაციების არსი და მათი გავრცელების ხელშემშლელი ფაქტორები საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში E ISSN 2587-4691	თბ., 2020, 1/11- 28/12. პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი. (საერთაშორისო ინტერნეტ-კონფ)
46	ქორჟიკაშვილი ნ.	შემოსავლების უთანასწორობა და ფისკალური პოლიტიკის გავლენა ინკლუზიურ ზრდაზე P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	თბ., 2020, 26/12. პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, (საერთაშორისო ონლაინ კონფ.)
47	კურატაშვილი ქ.	ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО И РОЛЬ КУЛЬТУРЫ В ЗАЩИТЕ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА P ISBN 978-9941-13-391-6 E ISSN 2587 - 4691	“-----”
მოხსენების ანოტაცია (საჭიროა იმ შემთხვევაში, თუ მოხსენება ფორუმის მასალებში არ გამოქვეყნებულა)			

8. 2. უცხოეთში

№	მომხსენებელი/	მოხსენების სათაური	ფორუმის ჩატარების

	მომხსენებლები		დრო და ადგილი
1	Абесадзе Р. Б., Бурдулі В. Ш	Supranational regional innovation policy of the EU ISBN 978-617-7565-91-0	21-22- травня 2020
2	Burduli V. Sh., Abesadze R. B.	ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ISBN 978-617-645-377-2 ISBN 978-617-645-383-3	Маріуполь (Україна).
3	პაპავა ვლ.	„რეტროეკონომიკა - როგორ დავძლიოთ ტექნოლო- გიური ჩამორჩენილობა“	2-3 კვითნა, 2020. Дніпро, (23- 25 იანვარი, პორტო (პორტუგალია) Україна).
4	კვარაცხელია მ.	УРОВЕНЬ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СВОБОДЫ В МИРЕ ISSN 2255-8853 ISBN 978-9984-14-908-0	Latvia, Daugavpils. © Daugavpils Universit,te, 2020

მომხსენების ანოტაცია (საჭიროა იმ შემთხვევაში, თუ მოხსენება ფორუმის მასალებში არ გამოქვეყნებულა)

2. მსოფლიოს ბევრ, ძირითადად ღარიბ ქვეყნებში, ადგილი აქვს რეტროეკონომიკას. კვლევის მიზანია დაადგინოს ძირითადი მიზეზები, რის გამოც ამ ქვეყნებში ეკონომიკა იყენებს მოძველებულ ტექნოლოგიებს. ასეთი ქვეყნები ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებზე ტექნოლოგიური დამოკიდებულების მახეში ხვდებიან. განხილულია ასეთი დამოკიდებულებიდან ტექნოლოგიური ნახტომის შესაძლო ინსტრუმენტები. რეტროეკონომიკის შენარჩუნების მთავარი საფრთხე - მისი ზომბირაბაა, როგორც ეკონომიკის ტექნოლოგიური განახლების მთავარი ბარიერი და ზოგადად, როგორც შუმპეტერიანული შემოქმედებითი ნგრევის უმთავრესი დაბრკოლება. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება გაკოტრების პროცედურების მთავარ პრინციპს ზომბირებული

რეტრო-ფირმების მიმართ. გაკოტრების შესახებ კანონმდებლობამ უნდა უზრუნველყოს არამდგრადი ფირმების დროული ლიკვიდაცია. ქვეყნების საკანონმდებლო ბაზა უნდა ისწრაფვოდეს ბაზარზე ჯანსაღი იურიდიული სივრცის დამკვიდრებისკენ, როდესაც არსებობენ მხოლოდ ნამდვილად სიცოცხლისუნარიანი ფირმები. მთავრობის როლი ძალზე მნიშვნელოვანია ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობის პრობლემის გადასაჭრელად.

სხვა სამუშაოები:

I. გამოიცა:

1. საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალ (რომელიც ინდექსირებულია ERIH PLUS-ში, აქვს DOI და ISSN კოდი) „ეკონომისტის“ 4 ნომერი;
2. "თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული", ტ. XIII;
3. აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 110-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალათა კრებული - „თანამედროვე ეკონომიკა, ეკონომიკური მეცნიერება, და ეკონომიკის პანდემიური პრობლემები: გამოწვევები, გადაჭრის გზები“.

II. ინსტიტუტში 2020 წელს სულ გამოიცა 112 ნაშრომი (4 დიგიტალური საიდენტიფიკაციო კოდით DOI, დანარჩენი ISSN ან ISBN კოდით), მათ შორის:

1. კოლექტიური მონოგრაფია საზღვარგარეთ (1 თავი) – 1;
2. წიგნი – 4;
3. სტატიები იმპაქტ-ფაქტორიან ჟურნალებში – 2;

4. სტატიები ჟურნალებსა და სამეცნიერო შრომათა კრებულებში – 51
  - 4.1. საქართველოში – 45
  - 4.2. საზღვარგარეთ – 6
5. სტატიები საერთაშორისო კონფერენციათა კრებულებში – 51
  - 5.1. საქართველოში – 47
  - 5.2. საზღვარგარეთ – 4
6. სტატიები ეროვნულ კონფერენციათა კრებულებში – 3

III. ინსტიტუტის ორგანიზებით ჩატარდა:

1. აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 110-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალათა კრებული - **„თანამედროვე ეკონომიკა, ეკონომიკური მეცნიერება, და ეკონომიკის პანდემიური პრობლემები: გამოწვევები, გადაჭრის გზები“**.
1. პროფესორ არჩილ თეთრაულკის დაბადებიდან მე-80 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო ინტერნეტ კონფერენცია თემაზე – **„თანამედროვე მსოფლიოს ეკონომი პრობლემები“**;
2. საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ეკონომიკურ სექციასა და ევროპის უნივერსიტეტთან ერთად ჩატარდა მესამე ეროვნული კონფერენცია თემაზე – **„ეკონომიკურ მეცნიერებასა და ეკონომიკური პოლიტიკაში კორონომიკის ასახვის შესახებ“**;
3. ინსტიტუტთან არსებული სადისკუსიო დარბაზის სხდომა, რომელზედაც მოსმენილი იქნა 2 სამეცნიერო მოხსენება;
4. ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომები, რომელზედაც მოსმენილი იქნა 5 სამეცნიერო მოხსენება.

- IV. გაძლიერდა ჟურნალ „ეკონომიკის“ სამეცნიერო-სარედაქციო საბჭო უცხოელი წევრებით, მათ შორის არის გამოჩენილი მეცნიერ-ეკონომისტი, გაეროს სპეციალური მრჩეველი, კოლუმბიის უნივერსიტეტის პროფესორი – ჯეფრი საქსი.
- V. გამოქვეყნდა საგაზეთო სტატიები და ინტერვიუები, გადაიცა არაერთი სატელევიზიო ინტერვიუ.
- VI. გაგრძელდება მუშაობა „დიდი ქართული ეკონომიკური ენციკლოპედიის გამოსაცემად“.
- VII. ინსტიტუტის გამომცემლობის მიერ მომზადდა 2 სამეცნიერო შრომათა კრებული, ჟურნალის 4 ნომერი და საერთაშორისო კონფერენციის მოხსენებათა 1 კრებული.
- VIII. გაძლიერდა საერთაშორისო სამეცნიერო ურთიერთობები. ინსტიტუტს კავშირი აქვს ისეთ სამეცნიერო და სასწავლო ცენტრებთან, როგორცაა: კოლუმბიის უნივერსიტეტი (ნიუ-იორკი, აშშ); რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტი (მოსკოვი, რუსეთი); ნიუ იორკის უნივერსიტეტი (ნიუ-იორკი, აშშ); კალიფორნიის უნივერსიტეტი (ბერკლი, აშშ); კალიფორნიის უნივერსიტეტი (დეივისი, აშშ); კალიფორნიის უნივერსიტეტი (ლოს ანჯელესი, აშშ); კალგარის უნივერსიტეტი (კანადა); ბერგენის უნივერსიტეტი (ნორვეგია); კეპლერის უნივერსიტეტი (ავსტრია); ტრინიტის უნივერსიტეტი (ირლანდია); ჰერიოტ-ვოტის უნივერს (დიდი ბრიტანეთი); ლონდონის უნივერსიტეტი (დიდი ბრიტანეთი); ლონდონის ეკონომიკის სკოლა (დიდი ბრიტანეთი); ვენის ეკონომიკისა და ბიზნესის უნივერსიტეტი (ავსტრია); გენტის უნივერსიტეტი (ბელგია); პოზნანის უნივერსიტეტი (პოლონეთი); იოანე პავლე მეორის სახელობის ლუბლინის კათოლიკური უნივერსიტეტი (პოლონეთი); ტარას შევჩენკოს სახელობის კიევის ეროვნული უნივერსიტეტი (კიევი, უკრაინა); ტელ-ავივის უნივერსიტეტი (ისრაელი); ევროპული უნივერსიტეტის ინსტიტუტი (იტალია); ერასმუსის უნივერსიტეტი (ნიდერლანდები);

ეკონომიკური ურთიერთობების ინსტიტუტი (ლონდონი, დიდი ბრიტანეთი); ვილნიუსის უნივერსიტეტი (ვილნიუსი, ლიეტუვა).

- IX. დაარსდა პაატა გუგუშვილის მედალი რომლითაც პაატა გუგუშვილის დაბადების 110-ე წლისთავთან დაკავშირებით დაჯილდოვდნენ ცნობილ მეცნიერები.
- X. ინსტიტუტი გახდა გაეროს “**მდგრადი განვითარების გადაწყვეტილებათა ქსელის**” (UN Sustainable Development Solutions Network (UN SDSN)) და „განათლებისა და სამეცნიერო საზოგადოების მხარდამჭერი ჯგუფის“ (“**Education and Academia Stakeholder Group (EASG)**”) წევრი.
- XI. ინსტიტუტის ჟურნალს მიენიჭა დიგიტალური საიდენტიფიკაციო კოდი - DOI
- XII. ინსტიტუტი ჩაერთო ევროკომისიის მიერ დაფუძნებულ პროგრამებში: Erasmus +; European Solidarity Corps, Horizon 2020... და ინსტიტუტს აქვს უფლება, ევროპელ პარტნიორებთან ან დამოუკიდებლად განახორციელოს სხვადასხვა პროგრამები/პროექტები და მიიღოს გრანტი

თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის
ინსტიტუტის დირექტორი, ემდ, პროფ.

რ. აბესაძე